

Poliisina moniammatillisessa MARAK-toiminnassa

Miia Mäkelä

11/2024

Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyö / YAMK

TIIVISTELMÄ

Miia Mäkelä: Poliisina moniammatillisessa MARAK-toiminnassa

Opinnäytetyön muoto: tutkimuksellinen

Julkisuusaste: julkinen

Ohjaaja: Satu Rantaeskola, yliopettaja, OTT, dosentti

Tutkinto: Poliisi (ylempi AMK)

Suomessa kansallisen riskinarvioinnin ja -hallinnan menetelmänä on käytössä MARAK (MARAC = A Multi-Agency Risk Assessment Conference). Kyseessä on uhrilähtöinen vakavan parisuhdeväkivallan moniammatillinen riskinarvioinnin ja uhrin auttamisen menetelmä. MARAK-toiminnan koordinaatiosta ja kehittämisestä vastaa sosiaali- ja terveysministeriön alainen Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Suomessa on tällä hetkellä yhteensä 39 MARAK-työryhmää, joissa jokaisessa on myös poliisi edustaja.

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin valtakunnallisesti poliisien kokemuksia MARAK-menetelmän vaikuttavuudesta ja siitä, millaisena poliisit ja muut keskeiset MARAK-toimijat kokevat poliisin roolin MARAK-työskentelyssä. Tutkimuksen aineisto kerättiin Webropol-työkalulla yhteistyössä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa siten, että samalla kyselyllä kerättiin aineistoa sekä tähän tutkimukseen että THL:n kansalliseen MARAKin kehittämistyöhön.

Kyselyn vastausten perusteella voidaan todeta, että poliisi kokee MARAK-menetelmän olevan vaikuttava työkalu sekä itsensä että asiakkaan näkökulmasta tarkasteltuna. Vaikuttavuuden arvioinnissa korostuu moniammatillisuus ja poliisin kokemukset asiakkaiden turvallisuustilanteen paraneamisesta. Muut MARAK-toimijat kokevat poliisin tärkeäksi ja sitoutuneeksi toimijaksi moniammatillisessa työryhmätyöskentelyssä. Arvostusta saavat poliisin aktiivinen toiminta, poliisin tarjoama oikeudellinen apu sekä poliisin vahvat yhteistyötaidot.

MARAK-menetelmän keskeisemmiksi haasteiksi poliisiorganisaatiossa voidaan todeta menetelmän osittainen tuntemattomuus ja ohjausten ajankohdalliset vaikeudet. Kehityskohteiksi nousivat säännöllinen riskinarvioinnin tekeminen ja tekijöiden ohjaaminen avun piiriin. MARAK-menetelmän tunnettuuden lisäämiseksi poliisit tarvitsevat enemmän koulutusta ja tukea omalta organisaatioltaan. Tukitoimia tulisi tulevaisuudessa ulottaa aktiivisesti myös väkivallan tekijän sekä uhrin lasten ja muiden läheisten ulottuville.

Sivumäärä: 97

Tarkastuskuukausi ja vuosi: marraskuu 2023

Avainsanat: Marak, riskinarviointi, moniammatillisuus, parisuhdeväkivalta, lähisuuhdeväkivalta

ABSTRACT

Miia Mäkelä: As a police officer in A Multi-Agency Risk Assessment Conference, MARAC.

Type of thesis: Research-based thesis

Publicity: public

Supervisor: Satu Rantaeskola, principal lecturer, LL.D., docent

Degree: Master of police services

In Finland, the national method for risk assessment and management is MARAK (Multi-Agency Risk Assessment Conference). This is a victim-centered, multi-professional approach to assessing the risk of severe intimate partner violence and providing support for victims. The coordination and development of MARAK activities are overseen by the Finnish Institute for Health and Welfare (THL), which operates under the Ministry of Social Affairs and Health. Currently, Finland has 39 MARAK teams, each including a police representative.

This survey study researches on a national scale, police officers' experiences with the effectiveness of the MARAK method and how police officers and other key MARAK collaborators perceive the role of the police in MARAK processes. The data for the study is collected using the Webropol tool in collaboration with the Finnish Institute for Health and Welfare. The same survey is used to gather data both for this research and for THL's national MARAK development work.

The findings indicate that police officers view the MARAK method as effective from both their own and the client's perspectives. Multi professionalism and the police's experiences of improving the victim's security situation are emphasized in the assessment of effectiveness. Police are seen as important and committed participants in multi-professional teamwork. Their active involvement, provision of legal assistance, and strong collaboration skills are highly valued.

The main challenges related to the MARAK method within police organizations include partial unfamiliarity with the method and timing issues in making referrals. Development needs identified include conducting regular risk assessments and ensuring perpetrators are directed to appropriate support services. To increase awareness of the MARAK method, police officers require more training and organizational support. In the future, support measures should also actively extend to the perpetrators of violence as well as to the victims' children and other close relatives.

Pages: 97

Month and year of review: November 2023

Keywords: Marac, risk assessment, multi-professionalism, intimate partner violence, domestic violence

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	1
2 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	4
2.1 Tutkimuskysymykset, työn tavoite ja aiheen rajaus.....	4
2.2 Tutkimusmenetelmä ja tutkimuksen toteuttaminen	7
2.3 Tutkimuseettinen pohdinta.....	11
2.4 MARAK-menetelmää käsittelevät aikaisemmat tutkimukset.....	12
3 MARAK-TOIMINNAN SÄÄNTELY KANSAINVÄLISESTI JA KANSALLISESTI.....	16
3.1 Moniammatillinen yhteistyö ja sen merkitys	16
3.2 Keskeinen lainsäädäntö lähisuhdeväkivaltarikoksen uhrien suojelemiseksi.....	18
3.2.1 Kansainväliset perus- ja ihmisoikeusvelvoitteet ja lähisuhdeväkivalta	18
3.2.2 Poliisin lähisuhdeväkivaltaan puuttumista ohjaava kansallinen sääntely	22
3.3 Riskinarviointi ja poliisin rooli lähisuhdeväkivallan tunnistamisessa	25
3.3.1 Riskinarvioinnin kansainvälisiä työkaluja	25
3.3.2 Riskinarviointi kansallisesti.....	28
3.3.3 Poliisin ennalta estävän työn strategia	30
3.3.4 Vakavan parisuhdeväkivallan tunnistaminen.....	32
3.4 MARAK-toiminta Suomessa	34
3.4.1 MARAKin käyttöönotto ja kehittäminen Suomessa.....	34
3.4.2 Hyvinvointialueiden vastuu lähisuhdeväkivallan koordinoinnista	38
3.4.3 MARAK-menetelmän tavoite ja vaikuttavuus.....	40
3.4.4 MARAK-prosessi ja työskentelyn vaiheet.....	42
3.4.5 Poliisin rooli MARAK-työryhmissä	46
4 POLIISIN KOKEMUKSET MARAK-MENETELMÄN VAIKUTTAVUUDESTA.....	48
4.1 MARAKin vaikuttavuuden yleistä arviointia	48
4.1.1 MARAK-työskentelyn vaikuttavuus.....	48
4.1.2 Työntekijöiden kokemukset MARAK-työskentelyn hyödyistä heille itselleen.....	51
4.1.3 Työntekijöiden kokemukset MARAK-työskentelyn hyödyistä asiakkaalle	53
4.2 MARAK-menetelmän toimivuus ja kehittämiskohteet vaikuttavuuden näkökulmasta	55
4.2.1 MARAK-menetelmän toimivuus	55
4.2.2 MARAK-menetelmän kehittämiskohteet.....	55
4.3 Johtopäätökset poliisien kokemuksista MARAK-menetelmän vaikuttavuudesta	57
5 POLIISIN ROOLIN MERKITYKSELLISYYS MARAK-TOIMINNASSA.....	60
5.1 Kokemukset poliisin roolista osana moniammatillista MARAK-työryhmää	60
5.1.1 MARAK-työskentelyn tärkeimmät ja sitoutuneimmat toimijat	60

5.1.2 Yhteistyön sujuvuus MARAK-toimijoiden välillä	63
5.2 MARAK-työryhmätyöskentelyn vahvuudet ja työskentelyn kehityskohteet	65
5.2.1 MARAK-työryhmätyöskentelyn tehokkuus.....	65
5.2.2 MARAK-työryhmätyöskentelyn vahvuudet	66
5.2.3 MARAK-työryhmätyöskentelyn kehittämiskohteet	67
5.3 Johtopäätökset poliisin kokemuksista poliisin roolin merkityksellisyydestä MARAK- toiminnassa	68
6 POLIISIORGANISAATIO MARAK-TYÖSKENTELEN MAHDOLLISTAJANA	70
6.1 MARAK-menetelmän tunnettavuuden edistäminen poliisiorganisaatiossa	70
6.1.1 MARAK-toimintaan käytetty työaika	70
6.1.2 Poliisi MARAK-toimijana poliisiorganisaatiossa	71
6.1.3 MARAK-toimintaan kouluttaminen ja perehdyttäminen.....	74
6.2 Riskinarviointilomakkeen toimivuus ja haasteet poliisiorganisaatiossa.....	76
6.2.1 Riskinarviointilomakkeen toimivuus.....	76
6.2.2 Syitä jättää riskinarviointilomake täyttämättä.....	77
6.3 Johtopäätökset poliisin kokemuksista poliisiorganisaatiosta MARAK-työskentelyn mahdollistajana	79
7 POLIISINA MARAK-TOIMINNASSA NYT JA TULEVAISUUDESSA.....	81
7.1 Millaisena poliisit kokevat MARAK-toiminnan ja oman roolinsa MARAK-työskentelyssä?.....	81
7.2 MARAKin tulevaisuuden näkymät ja jatkotutkimustarpeet	83
7.3 Lopuksi.....	87
LÄHTEET	89
LIITE 1.....	96

1 JOHDANTO

Perhe- ja lähisuhdeväkivalta sekä naisiin kohdistuva väkivalta ovat vakavia ja sitkeitä ongelmia yhteiskunnassamme. Tilastokeskuksen julkaisemien tietojen mukaan vuonna 2023 viranomaisille ilmoitettiin pari- ja lähisuhdeväkivaltarikoksia 5,3% enemmän kuin vuonna 2022. Aviopuolisoiden tekemien parisuhdeväkivaltarikosten määrä kasvoi 10,7% edellisestä vuodesta. Lukuisat tilastot kertovat naisten joutuvan miehiä useammin lähisuhdeväkivallan ja erityisesti oman kumppanin tekemän väkivallan uhriksi. Tällä ei tarkoiteta väheksyä väkivaltaa, jonka kohteeksi miehet tai muunsukupuoliset joutuvat, mutta tässä tutkimuksessa keskitytään naisten kokemaan väkivaltaan.

Suurin osa naisiin kohdistuvasta väkivallasta tapahtuu kodeissa, minkä vuoksi lähisuhdeväkivaltarikosten tunnistaminen, ennaltaestäminen ja tutkiminen on erittäin haasteellista ja vaatii kaikilta viranomaisilta ja väkivaltatyön eri toimijoilta erityisosaamista. Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan MARAK-toimintaa (moniammatillinen riskinarviointi) keinona puuttua lähisuhdeväkivaltaan.

Perinteisesti väkivalta on ymmärretty fyysisenä väkivaltana, mutta erityisesti lähisuhdeväkivalta tulee kuitenkin nähdä ja ymmärtää laajemmin. Väkivalta voi muodoltaan olla myös henkistä, seksuaalista, taloudellista tai digitaalista. Lisäksi lähisuhdeväkivalta voi ilmetä kunniaan, kulttuuriin ja uskontoon liittyvänä väkivaltana tai vainoamisena, kaltoinkohteluna ja erilaisina laiminlyönteinä.

Lähisuhdeväkivallalla ja parisuhdeväkivallalla tarkoitetaan eri asioita. Tässä tutkimuksessa MARAK-toiminnan kohderyhmän mukaisesti keskitytään parisuhdeväkivaltaan. Silloin kysymys on tilanteesta, kun tekijä ja uhri ovat tai ovat olleet aikaisemmin läheisessä suhteessa toistensa kanssa.

Kansallisen lainsäädäntö, EU-lainsäädäntö ja erilaiset kansainväliset sopimukset edellyttävät Suomen viranomaisia ja muita toimijoita osallistumaan väkivaltatyöhön laajasti. Tämä velvoite koskee eri toimijoita, kuten valtion, kuntien ja hyvinvointialueiden kansallisia ja alueellisia viranomaisia sekä kansallisia järjestöjä. Sopimuksista keskeisin on Istanbulin sopimus, joka on keskeinen eurooppalainen naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan poistamiseen tähtäävä oikeudellisesti velvoittava ihmisoikeussopimus. Sopimus velvoittaa myös poliisia arvioimaan perhe- ja lähisuhdeväkivallan ja naisiin kohdistuvan väkivallan tapauksissa väkivallan vakavuutta ja toistuvuutta. Lisäksi viranomaisia veloitetaan tarjoamaan rikoksen uhrille turvallisuutta ja tukea yhteistyössä eri viranomaisten sekä järjestöjen kesken.

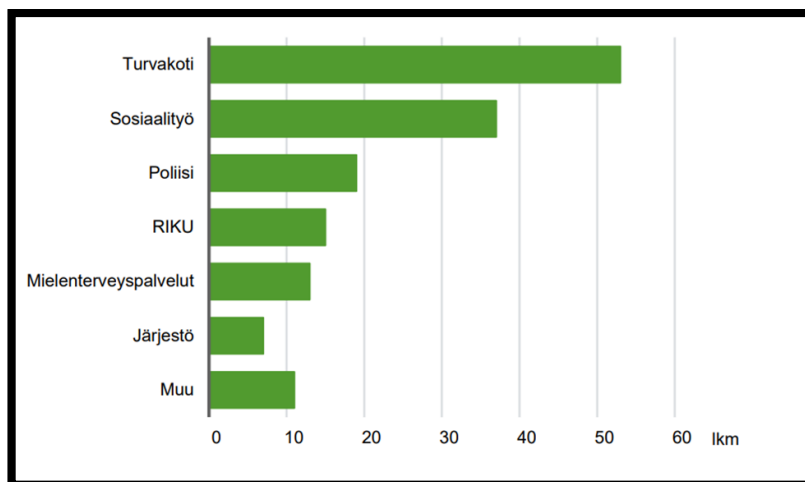
Suomessa kansallisena riskinarvioinnin ja -hallinnan menetelmänä käytetään Iso-Britanniassa kehitettyä MARAKia (MARAC = A Multi-Agency Risk Assessment Conference) eli uhrilähtöistä vakavan parisuhdeväkivallan moniammatillista riskinarvioinnin ja uhrin auttamisen menetelmää. Sen tavoitteena on, että parisuhdeväkivalta ja sen uhka saadaan loppumaan. MARAK-menetelmä on moniammatillinen riskinarviointityökalu, jonka avulla tunnistetaan uusiutuvan parisuhdeväkivallan uhreja ja parannetaan heidän turvallisuuttaan. Keskeistä on, että riskinarvioinnissa yhdistyy eri toimijoiden arvio tilanteesta ja sen vakavuudesta.

MARAK-toiminnan koordinaatiosta ja kehittämisestä Suomessa vastaa sosiaali- ja terveysministeriön alainen Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, kun taas MARAK-menetelmän yksityiskohtaisesta järjestämisestä vastaavat hyvinvointialueet kaikkialla Suomessa. Paikallisen MARAK-työryhmän asiakkaaksi voi ohjautua palvelua saanut henkilö mistä tahansa sosiaali- ja terveyspalvelusta, poliisista tai paikallisista järjestöistä, jossa uhrille on tehty vakavan parisuhdeväkivallan MARAK- riskinarviointi.

Tutkimuksen ymmärtämisen kannalta on tärkeää määritellä MARAK-toiminnassa käytettyjä termejä, koska niitä käytetään tässä opinnäytetyössä osittain eri asiayhteyksissä eivätkä ne tarkoita täysin samaa asiaa. MARAK-työskentely ja MARAK-toiminta ovat tässä työssä synonyymejä toisilleen ja niitä käytetään, kun tarkoitetaan koko MARAK-toimintaa yleisellä tasolla. MARAK-työryhmätoiminnalla tarkoitetaan taas yksittäistä MARAK-kokousta, jossa eri toimijat ovat koontuneet yhteen käsittelemään asiakkaan tilannetta ja turvallisuutta. Tässä opinnäytetyössä MARAK-menetelmä käsiteltä käytetään synonyyminä MARAK-prosessille, joka alkaa vakavan parisuhdeväkivallan tunnistamisesta ja päättyy MARAK-kokouksen kautta asiakasseurantaan. MARAK-etäkokous on myös työssä käytetty termi. Sillä tarkoitetaan etänä järjestettyä MARAK-kokousta, jossa asiakas osallistuu kokoukseen etäyhteydellä johdetusti väkivallan ammattilaisen kanssa ja hänen laitteillaan.

Tämän tutkimuksen teoreettinen viitekehys koostuu moniammatillisesta yhteistyöstä, riskinarviointivelvoitetta säätelevästä keskeisestä lainsäädännöstä ja MARAK-toiminnan kuvaamisesta Suomessa. MARAK-menetelmä on työskentelymuotona moniammatillinen. Siksi moniammatillisuuden kuvaaminen ja käyttöalan selvittäminen on välttämätöntä tämän tutkimuksen ymmärtämiseksi. MARAK-menetelmä on jalkautunut Suomeen nimenomaan riskinarvioinnin toteuttamisen työkaluksi vakavissa parisuhdeväkivaltatapauksissa. Siksi on tärkeää ymmärtää riskinarviointityökalujen merkitys vakavan väkivallan tunnistamisessa ja sen ennalta estämiseksi. MARAK-menetelmän oleellinen osa on MARAK-kokous, jossa jaetaan tietoa korkean riskin parisuhdeväkivallan uhreista. Kokoukseen osallistuu eri viranomaisia ja järjestöjen edustajia. Poliisi on yksi keskeinen MARAK-toimija.

THL:n suhteellisen tuore tutkimus osoittaa, että poliisin tekemissä MARAK-ohjauksissa on tapahtunut huomattavaa laskua viime vuosina verrattuna muihin keskeisiin MARAK-toimijoihin ja siihen nähden, miten MARAKiin ohjattiin asiakkaita Suomessa käyttöönotto vuonna ja lähellän sen jälkeen. Seuraavasta kuvasta (kuva 1) ilmenee MARAKin tehdyt asiakasohjaukset vuonna 2021.

Kuva 1. MARAK-työryhmien asiakasohjaukset vuonna 2021 (THL-Tilastoraportti 43/2023, 18)

Tämän MARAK-työskentelystä esitetyn tilaston mukaan vuonna 2021 Suomen MARAK-työryhmissä käsiteltiin yhteensä 155 asiakastapausta, joista valtaosa ohjautui MARAK-työryhmään joko turvakodista (53 kpl) tai sosiaalityön palvelusta (37 kpl). Sen sijaan muut viranomaiset poliisi mukaan lukien, tekivät tilaston mukaan ohjauksia huomattavasti vähemmän. Poliisista ohjauksia tehtiin enää alle 20 vuonna 2021. (THL-Tilastoraportti 43/2023, 18.)

Ohjausten määrä vuonna 2021 on poliisista huomattavan alhainen ottaen huomioon sen, että MARAKin kokeilujakson aikana (1.10.2010–30.9.2011) MARAK-käsittelyyn ohjautuneista kaikista tapauksista (45 tapausta) lähes puolet (20 tapausta) olivat poliisin ohjaamia. Poliisin ohjaukset suhteessa muihin toimijoihin ovat näin ollen vähentyneet MARAKin käytön aikana.

Yleisesti ottaen ohjausten määrä on luonnollisesti kasvanut kaikkien toimijoiden osalta vuosien saatossa MARAK-työskentelyn valtakunnallisen laajentumisen myötä. Sen sijaan pohtimisen arvoisia ovat ne syyt, joiden vuoksi poliisien ohjausten määrä ei ole kasvanut samassa suhteessa muiden tärkeiden toimijoiden kanssa. Onko syitä löydettyessä tutkimalla poliisien kokemuksia MARAK-toiminnasta yleensä?

2 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa esitellään opinnäytetyön tutkimuskysymykset, aiheen rajaus, työn tavoite ja tutkimusmenetelmä, joka on pääasiassa kvantitatiivinen, mutta osittain myös kvalitatiivinen kyselylomakkeessa olevien avointen kysymysten ja niiden analysoinnin kautta. Luvussa kuvataan tarkemmin työn yhteyttä käytäntöön ja selostetaan lyhyesti, miten Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen meneillä oleva MARAK-menetelmän kansallinen kehittämistyö liittyy tähän tutkimukseen. Tässä keskiössä on se, miten tämä ja THL:n tutkimukset liittyvät toisiinsa.

2.1 Tutkimuskysymykset, työn tavoite ja aiheen rajaus

Tässä tutkimuksessa on tavoitteena selvittää poliisien kokemuksia MARAK-menetelmän vaikuttavuudesta ja oman roolinsa merkityksellisyydestä MARAK-työskentelyssä. Tutkimuksessa on tarkoitus vertailla poliisien vastauksia muiden toimijoiden vastauksiin ja saada näin mahdollisesti tärkeää tietoa poliisin toiminnan kehittämiseksi osana MARAK-toimintaa. Poliisin roolin merkitystä selvitetään muiden toimijoiden kokemusten kautta ja tarkastelun yhtenä näkökulmana on selvittää poliisiorganisaation tarjoama tuki MARAK-työskentelyyn.

Opinnäytetyön päätutkimuskysymykseksi muotoutui edellä kerrotuista syistä:

Millaisena poliisit kokevat MARAK-toiminnan ja oman roolinsa MARAK-työskentelyssä?

Päätutkimuskysymys on aiheellinen erityisesti siksi, että sen avulla voidaan arvioida poliisin toimintaa MARAK-työskentelyssä sekä tarkastella syitä poliisin tekemien MARAK-ohjausten määrän vähäisyyteen. Lähtökohtaisesti MARAK-menetelmän tehokas käyttö ja vakavan parisuhdeväkivallan varhainen tunnistaminen antaisi poliisille muiden parisuhdeväkivaltatapausten parissa työskentelevien toimijoiden ohella erinomaisen mahdollisuuden parantaa parisuhdeväkivallan uhrien asemaa ohjaamalla heitä oikea-aikaisesti ja tehokkaasti avun piiriin.

Päätutkimuskysymyksen laajuus edellyttää sen pilkkomista pienempiin osatutkimuskysymyksiin. Tämän tutkimuksen apututkimuskysymyksiä ovat:

Kuinka MARAK-menetelmässä mukana olevat poliisit kokevat riskinarvioinnin ja MARAKin vaikuttavuuden?

Miten ensinnäkin poliisi itse ja toisaalta muut MARAK-työryhmässä toimivat tahot näkevät poliisin roolin osana tätä moniviranomaisyhteistyötä?

Kuinka poliisi organisaationa tukee MARAK-työskentelyä?

Tutkimuksen pääkysymystä, millaisena poliisit kokevat työskentelynsä MARAK-työskentelyssä, selvitetään siis kolmen apututkimuskysymyksen avulla. Ensimmäinen apututkimuskysymys liittyy tavoitteeseen selvittää kuinka poliisit kokevat MARAKin vaikuttavuuden ja riskinarvioinnin. Toisen apututkimuskysymyksen avulla analysoidaan vastauksia kysymykseen, miten poliisit itse sekä muut MARAK-työryhmissä toimivat viranomaiset ja muut toimijat näkevät poliisin roolin osana tätä moniviranomaisyhteistyötä. Kolmannen apututkimuskysymyksen avulla tarkastellaan poliisien kokemuksia oman työnantajan eli poliisiorganisaation tarjoamasta tuesta MARAK-työskentelyyn. Apututkimuskysymysten avulla on mahdollista ymmärtää poliisien kokemuksia MARAK-toiminnasta ja omasta roolistaan MARAK-työskentelyssä.

Perinteisesti väkivalta on ymmärretty fyysisenä väkivaltana, mutta erityisesti lähisuhdeväkivalta tulee kuitenkin nähdä ja ymmärtää laajemmin. Väkivalta voi muodoltaan olla myös henkistä, seksuaalista, taloudellista tai digitaalista. Lisäksi lähisuhdeväkivalta voi ilmetä kunniaan, kulttuuriin ja uskontoon liittyvänä väkivaltana tai vainoamisena, kaltoinkohteluna ja erilaisina laiminlyönteinä.

Lähisuhdeväkivallalle on olemassa useita määritelmiä. Poliisihallitus määrittelee lähisuhdeväkivallan olevan väkivaltaa ketä tahansa läheistä ihmistä kohtaan. Se on käyttäytymistä ja toimintaa, joka pakottaa toisen muuttamaan vastoin tahtoaan normaalia tapaansa ajatella, toimia tai puhua. Väkivalta voi ilmetä esimerkiksi uhkailuna, sanoilla tai eleillä sekä lyömisenä, kuristamisena, tönimisenä tai estämisenä. Väkivalta voi olla myös seksuaalista, taloudellista, digitaalista, vainoamista, kunniakäsityksiin liittyvää tai lasten, vanhusten ja toimintarajoitteisten kohdalla hoidon laiminlyöntiä tai muuta kaltoinkohtelua. Yksi väkivallan tunnusmerkeistä on pelko toista tai omia reaktioita kohtaan. (POL-2021-137982.)

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos määrittelee lähisuhdeväkivallan hieman suppeammin tarkoittaen lähisuhdeväkivallalla väkivaltaa, jonka tekijä ja uhri ovat tai ovat olleet keskenään läheisessä suhteessa. Lähisuhdeväkivalta voi kohdistua henkilön nykyiseen tai entiseen kumppaniin, lapseen, lähisukulaiseen tai muuhun läheiseen. (THL 2020.)

Parisuhdeväkivallalla taas tarkoitetaan läheisessä parisuhteessa tapahtuvaa väkivaltaa. Parisuhdeväkivalta on Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan lähisuhdeväkivallan muoto, joka kohdistuu henkilön seurustelukumppaniin tai nykyiseen tai entiseen puolisoon. Parisuhdeväkivallalle on tyypillistä sen muuttuminen ajan myötä usein rajummaksi ja seurauksiltaan vakavammaksi. Parisuhdeväkivalta on uhrille erityisen haavoittavaa ja irtautuminen siitä on erittäin vaikeaa. Häpeä ja syyllisyys voivat monella uhrilla olla pitkään esteenä avun hakemiselle ja väkivaltaisesta suhteesta irtautumiselle. (THL 2020.)

Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyölle on usein tyypillistä sekä tutkimuksellisuus että tiivis kytkeä käytäntöön ja jonkun käytännön työssä ilmenneen ongelman kehittämiseen. Opinnäytetyö tehdään usein ammattiopintoihin liittyen jostain ajankohtaisesta aiheesta ja siihen saadaan usein ideoita ja ajatuksia käytännön työelämästä. Tutkimuksellisessa opinnäytetyössä kartoitetaan usein jotakin ongelmaa tai ongelma-aluetta tai siinä voidaan selvittää jonkin ilmiön nykytilaa. Tutkimuksen tuloksena voi olla ehdotuksia ongelmien ratkaisemiseksi tai asioiden kehittämiseksi. (Haikansalo & Korander 2024, 7– 8; Kananen 2019, 15–16.)

Myös tälle opinnäytetyölle on ominaista sekä tutkimuksellisuus että käytännön läheisyys. Aiheen valintaan vaikuttivat vahvasti omat mielenkiinnon kohteet sekä opiskeluihin liittyvän lähisuhdeväkivaltakoulutuksen myötä tehdyt omat havainnot ja kokemukset työelämässä. Tämä opinnäytetyö liittyy läheisesti Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (myöhemmin THL) meneillään olevaan MARAKin kansalliseen kehittämistyöhön vuosina 2023–2024, joten tässä opinnäytetyössä on piirteitä niin sanotusta hankkeistetusta opinnäytetyöstä, vaikkei se puhtaasti sellainen olekaan.

On selvää, että poliisien kokemukset MARAKin vaikuttavuudesta ja menetelmän toimivuudesta yleensä korreloivat suoraan ohjausten määrään. Siksi vaikuttavuuden ja menetelmän toimivuuden arviointi tutkimusongelmana on mielenkiintoinen. Myös muiden viranomaisten ja poliisin itsensä näkemyksiä omasta MARAK-toimijan roolista on tärkeää tutkia poliisin roolin kehittämisen pohjalta. Tutkimustiedon mukaan nimittäin moniviranomaisyhteistyössä jäsenten roolitusten selkeys, kyky ja halukkuus toimia yhdessä sekä yhteiset tavoitteet ovat avainasemassa toiminnan onnistumisen kannalta. (Korhonen, J. 2019, 64).

Vaikka tutkimuksen pääpaino on poliisien kokemusten selvittämisessä, tutkimuksessa on tarpeellista vertailla osaa poliisien vastauksista myös muiden MARAK-toimijoiden vastauksiin. Tämä vertailu tarjoaa mahdollisuuden löytää uusia näkökulmia ja ajatuksia poliisiorganisaatioon parisuhdeväkivallan tunnistamisen lisäämiseksi ja tapausten ohjautumiseksi MARAK-menetelmän pariin.

Suomessa on käytössä useita valtakunnallisia tukipalveluita väkivallan uhreille ja tekijöille sekä kuntien ja hyvinvointialueiden tarjoamina julkisina palveluina että erilaisten järjestöjen kautta. Keskeisiä hyvinvointialueiden koordinoimia julkisia tukipalveluita uhreille ovat esimerkiksi MARAK-moniammatillinen riskinarviointimenetelmä, sosiaali- ja kriisipäivystys ja ensi- ja turvakodit. Valtakunnallisista, eri järjestöjen tukipalveluista merkittävimmät ovat Rikosuhripäivystys, Nollalinja, Naisten Linja ja Mieli ry. Tässä tutkimuksessa selvitetään valtakunnallisista tukitoimista vain MARAK-menetelmää. Siksi tässä ei käsitellä poliisien kokemuksia muista väkivallan uhreille tarkoitetuista tukitoimista.

Tutkimusta koskee myös toisenlainen rajaus. Tutkimuksessa käsitellään MARAK-menetelmän ja työryhmän toimintaa ja vaikuttavuutta sekä poliisin roolia osana MARAK-työskentelyä. Tutkimusta ei kuitenkaan ole toteutettu alueellisesti MARAK-työryhmittäin, hyvinvointialueittain tai poliisilaitoksittain eikä tutkimuksessa tehdä vertailua eri alueiden ja poliisilaitosten MARAK-toimintojen välillä. Hyvinvointialueilla voi olla erilaisia toimintatapoja, kokous- ja koulutuskäytäntöjä sekä ylipäättään kehityskohteita, mutta ne eivät ole tässä tutkimuksessa keskiössä. Muuttujaksi tässä tutkimuksessa on valittu ainoastaan vastaajan tausta eli ammattiryhmä.

2.2 Tutkimusmenetelmä ja tutkimuksen toteuttaminen

Tämän työn aihe on selvästi lähtöisin sekä työelämän käytänteistä ja siellä ilmenneistä haasteista että omasta mielenkiinnon kohteesta. Työn tavoitteena on kerätä kokemuksia, kehittää tiettyä toimintatapaa ja löytää ratkaisuja käytännön haasteisiin tulevaisuutta ajatellen. Vilkka (2021) toteaaakin, että määrällinen tutkimus opinnäytetyössä on käytännöllinen silloin, kun tavoitteena on selittää ja ymmärtää millaisia kokemuksia ja käsityksiä ihmisillä on ja miten nämä kokemukset ja käsitykset jakaantuvat ihmisten keskuudessa. Menetelmän tavoitteena on asioiden, kokemusten, ominaisuuksien ja ilmiöiden selittäminen, kuvaaminen, kartoittaminen, ennustaminen ja vertailu. (Vilkka 2021, 23.)

Tässä tutkimuksessa tutkimusmenetelmä on kvantitatiivinen tutkimus, jonka lähtökohtana on aina jokin tutkimusongelma, johon haetaan vastauksia ja ratkaisua. Tutkimusongelma muutetaan tutkimuskysymyksiksi, joiden apuna käytetään apukysymyksiä. Näiden avulla saadaan vastaukset asetettuun tutkimusongelmaan. (Kananen 2011, 23.)

Tutkimustulosten avulla selvitetään tutkimuksen kohteena olevaa asiaongelmaa hakemalla alatutkimuskysymysten avulla vastausta päätutkimuskysymykseen. Tässä työssä alatutkimuskysymykset on otsikoitu vastaamaan tutkimuksen lukuja 4–6, joissa raportoidaan tämän opinnäytetyön tutkimuskysymysten kannalta tarvittavat tulokset.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos käynnisti vuoden 2023 alussa kaksivuotisen MARAKin kehittämistyön, jonka päätavoitteena on vahvistaa MARAKin kansallista koordinaatiota uudessa sotera-kenteessä, yhdenvertaistaa ja yhtenäistää menetelmän käyttöä koko Suomessa ja tuottaa selvitys ammattilaisten kokemuksista MARAK-menetelmän käytöstä. (Heimonen 2024.)

Tähän opinnäytetyöhön kyselyllä kerätty aineisto on suunniteltu ja kerätty yhteistyössä THL:n kanssa samalla kyselyllä siten, että yhdellä kyselyllä on hankittu aineistoa sekä tähän opinnäyte-

työhön että THL:ssa käynnissä olevaan kehittämistyöhön. Kysely on laadittu palvelemaan monia tutkimuskohteita ja niissä olevat tarpeet huomioiden. Kerätty aineisto on etukäteen sovittu osin ollut sekä THL:n että tämän tutkimuksen tekijän käytettävissä.

Kysely on tyypillinen määrällisen tutkimuksen aineiston kokoamisen tapa. Se soveltuu tilanteisiin silloin, kun halutaan tutkia suuren ja hajallaan olevan joukon mielipiteitä, asenteita ja kokemuksia jostain tietystä ilmiöstä. Kyselytutkimuksen hyvinä puolina ovat suhteellisen nopea aineiston keruu, alhaiset kustannukset, anonymiys sekä objektiivisuus. Huonoina puolina voitane todeta mahdolliset alhaiset vastausprosentit ja joustamattomuus. (Kananen 2015, 202; Vilkka 2021, 68.) Tähän tutkimukseen kyselylomake soveltui hyvin, koska vastaajat asuivat ympäri Suomea ja heidän tavoittaminen oli mahdollista MARAK-työryhmien puheenjohtajien avulla.

Tutkimuksen tutkimuskysymykset eivät ole sama asia kuin kyselylomakkeen kysymykset. Kyselylomakkeen kysymykset laaditaan niin, että niillä saadaan vastaukset tutkimuskysymyksiin. Tutkimuskysymyksiä on tutkimuksessa vain muutama, mutta kyselylomakkeen kysymyksiä on tyypillisesti useita. Toisin sanoen kyselylomakkeen kysymykset auttavat ratkaisemaan tutkimuskysymykset. (Kananen 2011, 27.)

Tässä tutkimuksessa kysely toteutettiin Webropol-työkalulla ja kysely lähetettiin jokaisen MARAK-työryhmän puheenjohtajalle, jotka jakoivat kyselyn eteenpäin omaan työryhmäänsä. Kyseessä on siis kokonaisotanta, mikä tarkoittaa sitä, että koko perusjoukko otetaan mukaan tutkimukseen, eikä vain osaa siitä (Vilkka 2021, 98). Heikkilä toteaaakin, että perusjoukon koko vaikuttaa siihen, päätetäänkö tutkimuksessa tehdä kokonaistutkimus vai onko jonkin otantamenetelmän käyttö tarkoituksenmukaisempaa (Heikkilä 2004, 43). Tässä tutkimuksessa perusjoukko ei muodostunut hallitsemattoman suureksi. Siksi tutkimuksessa ei ilmennyt tarvetta harkita otantamenetelmän käyttöä.

Tutkimusten mukaan verkkokyselyjen keskimääräinen vastausprosentti on 33 prosenttia. Vastausprosentti on yksi tutkimuksen luotettavuuden mittareista ja se kertoo, kuinka hyvin kyselyn tulokset edustavat koko kohderyhmää. Jos vastausprosentti jää hyvin alhaiseksi, tutkimuksen edustavuus voi olla kyseenalainen. Eräs suurimmista kyselytutkimuksia koskevista ongelmista onkin pieni vastausprosentti. Organisaation sisäisissä kyselyissä vastausprosentti on usein 35–40 prosenttia, kun taas ulkoisissa kyselytutkimuksissa se on yleensä matalampi. Vastausprosenttiin vaikuttavat tutkimuksen aihe, jakelutapa ja kohderyhmä. (Hirsjärvi 2013, 196; Webropol 2024.)

Tällä hetkellä Suomessa toimii 38 erillistä MARAK-työryhmää ja jokaisessa työryhmässä on keskimäärin 12 toimijaa, joista yksi on poliisin edustaja. Kysely lähetettiin puheenjohtajien kautta

480:lle MARAK-työryhmän jäsenelle ja siihen vastasi 163 toimijaa eri aloilta. Vastaajista 20 oli taustaltaan poliiseja. Mainittujen lukujen perusteella vastausprosentti on 34% kaikkien vastaajien osalta, kun poliisien osalta vastausprosentti on 53%. Vastausprosenttien perusteella tätä tutkimusta voidaan pitää luotettavana.

Mittarin eli kyselylomakkeen suunnittelu on määrällisen tutkimuksen tärkein asia. Jo kyselyn suunnitteluvaiheessa on tiedettävä tutkimuksen tavoitteet, jotta kyselyllä osataan kysyä oikeita kysymyksiä. Kyselylomakkeeseen voidaan määritellä taustamuuttujia eli selittäviä tekijöitä, joilla on vaikutusta tutkittaviin asioihin. (Heikkilä 2014, 46.)

Tässä tutkimuksessa taustamuuttujaksi valittiin tarkoituksellisesti ainoastaan vastaajan taustaorganisaatio, mikä vastaajilta kysyttiin lomakkeen alussa. Lomakkeessa ei ollut muita yksilöiviä kysymyksiä, joten vastaajien anonymiteetti suojattiin hyvin. Kyselyssä ei myöskään kysytty hyvinvointialuetta tai muutakaan maantieteellistä tietoa, joten vastauksista ei pysty päättämään esimerkiksi sitä, että minkä poliisilaitoksen vastaajasta on kysymys. Tämä mahdollisti kyselyllä kerätyn aineiston käyttämisen sille asetettujen tavoitteiden mukaisesti eli toisaalta tämän opinnäytetyön tutkimusaineistona ja toisaalta Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen kehittämistyön yhteydessä tuotettavan selvitystyön pohjana. Tämä tutkimus käsittelee nimenomaan poliisien kokemuksia MARAK-menetelmästä, joten ilman taustakysymystä tulosten analysointi poliisin näkökulmasta olisi ollut mahdotonta toteuttaa.

Kyselylomake sisälsi yhteensä 54 kysymystä, joilla pyrittiin saamaan kattavaa tietoa tutkimuskysymyksiin. Kysymys voi olla joko avoin kysymys tai strukturoitu kysymys, jossa vaihtoehdot vastauksiin on valmiiksi valittu. Strukturoituja kysymyksiä on monenlaisia, kuten tässäkin opinnäytetyössä käytetyssä kyselylomakkeessa. (Kananen 2011, 30–31.) Kaikista 54 kysymyksestä 14 oli avoimia kysymyksiä ja loput 40 kysymystä olivat strukturoituja kysymyksiä. Ne olivat joko monivalintakysymyksiä tai skaaloihin perustuvia väittämiä, joissa vastaaja valitsi vastaukseksi sen, miten voimakkaasti hän oli samaa tai eri mieltä kysymyksessä esitetyn väittämän kanssa. Avomissa kysymyksissä (14 kpl) ja monen strukturoidun kysymyksen lopussa oli avoin kenttä, johon vastaaja saattoi kommentoida antamaansa vastausta tarkemmin.

Edellinen niin sanottu yhdistävä asetelma on monimenetelmätutkimuksissa hyödynnetty tutkimusasetelma. Sen perusajatuksena on yhdistää ja verrata määrällisen ja laadullisen aineiston tuottamaa tietoa samasta aiheesta, painottamatta jompaakumpaa tutkimusmenetelmää vaan päinvastoin antamalla molemmille menetelmille yhtäläinen painoarvo. Yhdistävä asetelma mahdollistaa sen, että voi saattaa yhteen sekä määrällisen että laadullisen tutkimusmenetelmän

edut, kuten laadullisen menetelmän syvällisyyden ja yksityiskohtaisuuden, että määrällisen tutkimuksen yleistettävyyden. (Vilka 2024, 62.)

Tässä työssä oli alun perin tarkoituksena tutkia poliisien näkemyksiä MARAK-menetelmästä. Mainitusta tavoitteesta huolimatta poliisivastausten vertailusta muihin MARAK-toimijoihin muodostui lähes yhtä merkittävä tutkimustulos haettaessa vastausta tämän työn tutkimuskysymyksen. Kyselylomakkeen monipuoliset strukturoidut ja avoimet kysymykset palvelivat yhdistävää asetelmaa, Vilkan (2024) kuvaamalla tavalla.

Taulukko 1. Vastaajien taustaorganisaation jakautuminen. Kuvaajassa oleva luku ilmoittaa vastaajien määrän kustakin taustaorganisaatiosta.

Vastaajat (163 kpl) edustivat yhteensä 15 eri taustaorganisaatiota (taulukko 1). Lisäksi 10 vastaajista oli merkanneet taustaorganisaatioiksi "muu". Aktiivisimmin kyselyyn vastasivat poliisit (20 kpl), lapsiperheiden sosiaalipalvelut (19 kpl), rikosuhripäivystys (15 kpl), työikäisten sosiaalipalvelut (15 kpl) ja turvakoti (14 kpl). Tässä kyselyssä ei ollut ketään edustettuna Seri-tukikeskuksesta, vammaispalveluista eikä rikos- ja riita-asioiden sovittelusta.

Poliisit vastasivat eri kysymyksiin vaihtelevasti, joten heidän näkemyksiään pystytään hyödyntämään vain siltä osin kuin vastauksia on saatu. Poliisivastaajat jakautuvat muiden vastaajien tavoin luonnollisesti koko maahan edustaen eri poliisilaitoksia. Vastauksista ei siis ole pääteltävissä poliisivastaajan MARAK-työryhmän maantieteellistä sijaintia, minkä vuoksi poliisien anonymiteetti on varmistettu hyvin.

Kysymysten järjestys on tärkeää vastaajan kannalta ja ne tulisi aina ryhmitellä kokonaisuuksiksi tai niiden etenemisessä tulisi olla joku ajatus. Kysymykset voivat esimerkiksi edetä yksittäisistä asioista yleisiin tai päinvastoin. (Heikkilä 2014, 47–49.) Vastaajan taustakysymyksen jälkeen tämän työn kyselylomakkeessa kysymykset oli ryhmitelty seuraaviksi kokonaisuuksiksi:

- Työryhmätyöskentely
- Asiakkaat
- MARAK-toiminnan vaikuttavuus
- Oma toiminta ja organisaatio
- MARAK-riskinarviointilomake
- Ohjausryhmä, koulutus ja perehdytys

Kyselylomakkeet tulee aina testauttaa etukäteen ennen varsinaista mittausta. Tämä tarkoittaa kyselylomakkeen kriittistä arviointia. Testaamisen tarkoituksena on arvioida kysymysten ja vastausohjeiden selkeyttä ja yksiselitteisyyttä, vastausvaihtoehtojen toimivuutta, kyselylomakkeen pituutta ja vastaamiseen käytetyn ajan kohtuullisuutta. Lisäksi testaamisen yhteydessä testaaja voi ottaa kantaa mahdollisesti puuttuviin, tutkimusongelman kannalta oleellisiin kysymyksiin sekä mahdollisiin turhiin kysymyksiin. (Heikkilä 2014, 58.)

Käsillä olevassa tutkimuksessa käytetyn kyselylomakkeen testasi useampi henkilö ennen kyselyn varsinaista lähettämistä. Testaajat olivat sekä poliisihallinnon edustajia että Terveiden ja hyvinvoinnin tutkijoita, mutta he eivät kuuluneet tutkimuksen varsinaiseen kohderyhmään. Testauksen perusteella lomakkeelle tehtiin vähäisiä muutoksia ja kyselyä supistettiin vähentämällä samaa asiaa koskevia kysymyksiä.

2.3 Tutkimuseettinen pohdinta

Hyvällä tieteellisellä tutkimuksella tarkoitetaan sitä, että tutkimuksessa käytetyt tiedonhankintamenetelmät ja tutkimusmenetelmät ovat eettisesti kestäviä. Luotettavassa tutkimuksessa tutkija osoittaa hallitsevansa tieteellisen käytännön osaamalla valita tutkimukseen parhaiten soveltuvan tutkimus- ja tiedonhankintamenetelmän sekä osaamalla esittää tutkimustulokset johdonmukaisesti. (Vilka 2015, 41–42.) Myös täsmällisyys on tieteellisen tutkimuksen edellytys siten, että

tutkimuksessa on esitettävä aina täsmällisesti tutkimusongelma, tutkimuskysymykset ja työn tavoitteet. Samoin täsmällistä esittämistapaa vaativat tutkimusmenetelmä, aineiston keräämisen tapa, teoreettinen viitekehys, tutkimustulokset ja johtopäätökset. (Vilka 2015, 39.)

Tämän tutkimuksen ollessa osittain hankkeen omainen, tutkimusaineiston säilyttämiseen ja vastaajien anonymiteettiin liittyvät kysymykset vaativat pohdintaa ja ratkaisun tekemistä etukäteen (Vilka 2015, 47). Vastaajille lähetetyssä saatekirjeessä kerrottiin, että kyselyn vastauksia tullaan säilyttämään tietoturvan liittyvät seikat huomioiden ja että niitä käsitellään ehdottoman luotamuksellisesti. Kyselyn alussa vastaajilta kysyttiin vain taustaorganisaatiota, mikä varmisti heidän anonymiteetin hyvin. Lisäksi kyselyn tulokset raportoitiin niin, ettei yksittäistä vastaajaa pystytty tunnistamaan.

Tutkimuksen kyselylomake lähetettiin 38 MARAK-työryhmään, joissa jokaisessa on poliisiedustaja. Vastausprosentin ollessa 34% kaikkien vastaajien osalta ja 53% poliisivastaajien osalta, voidaan tätä tutkimusta pitää luotettavana.

Saatekirjeessä vastaajille kerrottiin, että kyselyn vastauksia tulisi tämän kyselyn tekijöiden lisäksi käsittelemään ainoastaan THL:n väkivallan vastaisen työn osaamiskeskittymän kehittämispäällikkö. Vastaajille kerrottiin, että vastauksia käytetään tämän opinnäytetyön ja THL:n selvityksen lisäksi mahdollisesti myöhemmin MARAK-toiminnan kehittämisessä tai tilastoinnissa. Vastamalla kyselyyn vastaajat antoivat suostumuksen tutkimukseen osallistumiselle, tulosten julkaisemiselle sekä tulosten hyödyntämiselle myöhempään mahdolliseen käyttöön MARAK-toiminnan kehittämisessä. Nämä seikat kerrottiin vastaajille saatekirjeessä.

Tutkimuksen luotettavuudesta kertoo se, että avoimissa kysymyksissä kysyttäessä esimerkiksi toiminnan tehokkuutta ja tehostomuutta tai vahvuuksia ja kehittämiskohteita olivat vastaukset linjassaan keskenään. Kahden vastakkaisen asian kysymisen korkea korrelaatio indikoi mittausten korkeaa reliabiliteettia. (Kananen 2011, 120.)

2.4 MARAK-menetelmää käsittelevät aikaisemmat tutkimukset

MARAKia ei ole tutkittu valtakunnallisesti alun pilotoinnin ja sitä seuranneen hankkeen aloittamisen jälkeen. MARAKiin liittyvät yksittäiset tutkimukset ovat kohdistuneet tiettyyn alueeseen tai tiettyihin toimijoihin eikä poliisin kokemuksia MARAKin vaikuttavuuden näkökulmasta ole aikaisemmin tutkittu.

Amanda Robinson (2004, 2006) on tutkinut laajasti MARAKin vaikuttavuutta Iso-Britanniassa, Cardiffissa. Robinsonin arviointitutkimuksia voidaankin pitää erittäin merkittävänä tutkimuksena

ja pohjana MARAKin laajentumiselle maailmanlaajuisesti. Tutkimuksen mukaan kuusi kymmenestä MARAKiin ohjatuista uhreista ei joutunut MARAK-menetelmän jälkeen uudelleen väkivallan uhriksi. Tilastot kertovat myös, että puolen vuoden päästä MARAK-ohjauksesta 79 prosentilla uhreista ei löytynyt poliisin tietojärjestelmiin kirjattuja uusia rikosilmoituksia eikä 70 prosentilla uhreista ollut perheväkivaltaan liittyviä poliisin hälytystehtäviä. Robinsonin toteuttamaan tutkimukseen osallistuneiden viranomaisten ja uhrien haastattelut sekä poliisin tilastot paljastavat, kuinka MARAK-menetelmä on toiminut ja mitä sillä on saatu aikaiseksi. Tulosten mukaan tehositulla tiedon jakamisella eri toimijoiden kesken on ollut keskeinen merkitys menetelmän onnistumisesta.

Poliisityön näkökulmasta MARAKin vaikuttavuutta ei ole aikaisemmin tutkittu valtakunnallisesti. Ylipäätään MARAKia on tutkittu Suomessa varsin vähän sen käyttöönottoon liittyneen alun pilottijakson ja sitä seuranneen hankkeen tarkastelun jälkeen. Viime vuosina tehdyt tutkimukset ovat kohdistuneet lähinnä tiettyyn alueeseen tai tiettyyn ammattialaan. Sen sijaan varsinaisia yleisiä valtakunnallisia tutkimuksia ei viime vuosina ole julkaistu.

Minna Piispa, Mia Tuominen ja Helena Ewalds (2012) tutkivat MARAK-menettelyn vaikuttavuutta pilottijakson aikana (1.10.2010–30.9.2011) MARAK-työryhmien aloitettua toimintansa Suomessa lokakuussa 2009. Tuona ajanjaksona MARAK-menetelmään ohjautui kaikkiaan 45 tapausta. MARAK-hankkeen arviointi toteutettiin Iso-Britannian mallin mukaisesti ja tutkimuksessa arvioitiin sekä prosessin toimivuutta että riskinarviointilomakkeen käytettävyyttä ja soveltuvuutta Suomessa. Myös uhrin turvallisuuteen liittyvät seikat olivat tutkimuksen kohteena. Piispan ym. tutkimuksen perusteella todettiin, että uhrin kokivat yleisesti MARAK-menetelmästä olleen hyötyä heidän elämäntilanteessaan ja sen avulla oli voitu parantaa heidän turvallisuuttaan. Haastatteluissa esiin nousi kriittisiä näkökulmia ja tärkeitä kehittämisen kohteita kuten yhteydenpito viranomaisten ja asiakkaan välillä prosessin eri vaiheissa, prosessin pitkä kesto ja uhrin tukihenkilön ammattitaidottomuus.

Vuonna 2012 tehtyjen havaintojen perusteella MARAK-menetelmä vaikutti kuitenkin kokeilun tulosten perusteella tehokkaalta keinolta vähentää poliisin tietoon tulevaa parisuhdeväkivaltaa. Runsaassa 80 prosentissa tapauksista toistuva väkivallan kierre saatiin katkaistua, eikä uhriin kohdistunut uusia väkivaltarikoksia MARAK-käsittelyn jälkeen. (Piispa ym. 2012, 36.)

Minna Piispa ja Laura Lappinen ovat edelleen arviointiraportissaan (2014) koonneet yhteen kokemuksia MARAKista ja antaneet suuntaviivoja mallin jatkokehittämiseksi vuoden 2009–2010 MARAK-pilotoinnin ja sitä seuranneen, vuonna 2014 päättyneen hankkeen jälkeen.

Jani Merjeslampi (2021) on Jyväskylän yliopiston pro gradu tutkielmassaan tutkinut, miten sosi-
aali- ja terveysalalla kohdataan ja autetaan parisuhdeväkivaltaa kokenutta naista. Tutkimuk-
sessa nousi esille ammattilaisten kokemus MARAKista tehokkaana välineenä väkivaltaan puut-
umisessa. Haastateltavat ovat kokeneet MARAK-menetelmän merkittävänä keinona, koska se
kokoaa yhteen uhrin kanssa työskentelevät viranomaiset ja muut tahot. Edelleen haastateltavat
ovat kokeneet, että moniammatillisella yhteistyöllä uhria on saatu tuettua ja työntekijät ovat voi-
neet siksi keskittyä omaan erityisosaamiseensa. Samalla päällekkäisen työn on todettu vähenty-
neen. Merjeslammen tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että vaikka monet yksittäiset kei-
not eivät ole auttaneet uhria, niin eri viranomaisten yhteistyöllä on pitkään jatkunut vakava pari-
suhdeväkivalta saatu kuitenkin katkeamaan. Merjeslammen mukaan on erityisen tärkeää, että
uhrin voimavarojen ollessa vähissä työntekijät ovat olleet aktiivisia siinä, että uhrin tapaus saa-
daan ohjattua MARAK-prosessiin. Tutkimuksessa erään haastateltavan mukaan joissain tapauk-
sissa uhri tulisi raahata MARAKin pariin, jos hänellä itsellään ei ole siihen voimavaroja. Sana
"raahata" kuvaa hyvin sitä, kuinka vähissä uhrin voimat saattavat usein olla, jolloin viranomais-
ten velvollisuus on ohjata uhri avun piiriin.

Poliisiammattikorkeakoulussa on tehty viimeisten vuosien aikana kolme opinnäytetyötä, joissa
tutkimuksen kohteena on ollut MARAK-toiminta eri alueilla. Tutkimukset ovat keskittyneet yksit-
täisiin MARAK-toimintaa koskeviin kysymyksiin ja usein suppeasti tiettyä aluetta koskien.

Jenniina Kyyrönen (2022) on tutkinut Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyössään (AMK)
alueellisia eroavaisuuksia MARAK-työryhmätoiminnassa Hämeen poliisilaitoksen sisällä haastat-
telemalla MARAK-työryhmässä työskenteleviä poliiseja. Tutkimuksen mukaan poliiseilla oli ylei-
sesti ottaen positiivinen kokemus työryhmätyöskentelystä, vaikkakin ajoittain ryhmätyöskentely
koettiin jäsentymättömänä ja poliisin rooli epäselvänä. Tutkimuksen mukaan poliisin vähäinen
tietoisuus MARAK-toiminnasta mahdollisesti rajoittaa poliisien tekemien MARAK-ohjausten mää-
rää.

Ronja Nieminen (2022) on tehnyt lähes vastaavan Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyön
(AMK) tutkimalla MARAK-toiminnan nykytilaa sekä haasteita ja kehityskohtia Oulun alueella
haastatteleamalla MARAK-työryhmässä työskenteleviä poliiseita. Niemisen tutkimuksen mukaan
MARAKin todettiin olevan hyvä työkalu väkivallan vastaisessa työssä. Työn tuloksissa toiminnan
vahvuudeksi nousi MARAKin strukturoitu rakenne, työryhmätoiminta ja viranomaisyhteistyön su-
juvuus. Suureksi haasteeksi myös Oulun alueella nousi uhrien tunnistaminen ja siitä johtuva vai-
keus saada asiakkaat MARAK-toiminnan pariin riittävän ajoissa. Ratkaisuksi työssä ehdotettiin
lisäkoulutuksen tarjoamista ja menetelmän esiin tuomista kaikilla viranomaissektoreilla, jotta vä-
kivallan tunnistaminen saataisi juurtumaan kaikkien sen parissa työskentelevien perustyöhön.

Kaisa Sipinen & Viivi Vesala (2022) ovat tutkineet MARAK-menetelmän vaikuttavuutta Kaakkois-Suomen poliisilaitoksen alueella opinnäytetyössään (AMK). Työn tarkoituksena oli selvittää erilaisia MARAK-toimintamalleja ja löytää toiminnasta esiin nousseita kehityskohteita. Tutkimuksen perusteella MARAK-toiminta todettiin olevan pääasiassa toimivaa, mutta edelleen kehityskohteiksi nousivat koulutuksen ja MARAK-tunnettavuuden yleinen lisääminen. Tutkimuksen kautta jatkotutkimusaiheeksi nousi muun muassa MARAK-toiminnan muotojen ja toimivuuden selvittäminen valtakunnallisesti sekä poliisin tietämys MARAK-toiminnasta.

Topias Inkiläinen & Olli Leimuvirta (2023) ovat tehneet toiminnallisena opinnäytetyönä (AMK) tiiviin ohjeen poliisille MARAK-toiminnasta, potentiaalisten MARAK-asiakkaiden tunnistamisesta sekä asiakkaan ohjaamisesta MARAK-menetelmän pariin. Lähtökohtana työn tekemiseen olivat opiskelijoiden omat havainnot MARAK-menetelmän tietämättömyydestä harjoittelupaikassaan työharjoittelujakson aikana. He olivat havainneet, että monet poliisit eivät olleet koskaan edes kuulleet MARAK-työryhmästä ja suuri osa niistä, jotka olivat, tiesivät osittain mikä MARAK on, mutta eivät olleet koskaan käytännössä olleet tekemisessä sen kanssa saati ohjanneet menetelmän pariin ketään uhria. Opiskelijat olivat pohtineet tarvittavia toimenpiteitä MARAKin tietoisuuden lisäämiseksi poliisin operatiivisessa toiminnassa. Tekemällään oppaalla tarkoitus oli siis lisätä MARAK-menetelmän tunnettavuutta poliisissa.

3 MARAK-TOIMINNAN SÄÄNTELY KANSAINVÄLISESTI JA KANSALLISESTI

Tässä luvussa esitellään tämän tutkimuksen teoreettinen viitekehys. Se koostuu moniammatillisen yhteistyön esittelystä sekä riskinarvioinnin taustalla olevasta ja poliisin toimintaa ohjaavasta keskeisestä lainsäädännöstä. Kansallisen lainsäädännön lisäksi kansainväliset sopimukset ja EU-lainsäädäntö velvoittavat Suomen valtiota suojelemaan kansalaisiaan väkivallan uhalta, ennalta estämään väkivaltarikoksia ja ohjaamaan uhreja tukipalveluihin. Luvussa kuvataan myös MARAK-toimintaa sisältäen prosessikuvauksen ja toiminnan tavoitteet parisuhdeväkivallan uhrien auttamiseksi.

3.1 Moniammatillinen yhteistyö ja sen merkitys

Moniammatillisia käytäntöjä on tutkittu paljon 1960-luvulta lähtien ja tutkimus on lisääntynyt 2000-luvulla merkittävästi monilla tieteen aloilla. Kansainvälisesti tunnettu sosiaalityöntutkija Laura Bronstein on tutkinut moniammatillista yhteistyötä sosiaalityön näkökulmasta. Tutkimuksen mukaan moniammatillisen työskentelyn hyödyt rakentuvat viiden osa-alueen varaan, jotka ovat keskinäinen riippuvuus, uudelleen rakennettavat toimintatavat, joustavuus, yhteinen vastuu tavoitteiden saavuttamisesta ja prosessin reflektointi. Moniammatillisen yhteistyön onnistumiseen vaikuttavat vahvasti myös toimijoiden henkilökohtaiset ominaisuudet ja ammatillinen rooli sekä rakenteelliset ominaisuudet kuten toimintaan käytettävä työaika ja yhteistyön historia toimijoiden välillä. (Bronstein 2003.) Onnistuakseen moniammatillinen työskentely vaatii yhteisiä toimintatapoja ja tavoitteita, selkeitä rakenteita, joustavuutta sekä toisten arvostamista ja halua työskennellä yhdessä.

Moniammatillisuuden käsitteen käyttö on vakiintunut Suomeen 1990-luvulla, mutta edelleen sitä voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta. Yleisesti voidaan todeta, että moniammatillisuus käsitetään hyvin laaja-alaisena asiantuntijoiden ja organisaatioiden välisenä toimintana, mutta epäselvyyksiä eri näkökulmista edelleen on.

Isoherranen määrittelee moniammatillisuuden olevan eräänlainen sateenvarjokäsite, joka pitää allaan monenlaisia yhteistyömuotoja siten, että mukana olevilla asiantuntijoilla on yhteinen työ tai tehtävä suoritettavaan, ongelma ratkaistavanaan tai päätös tehtävänään. Tavoitteeseen pääsemiseksi heidän on yhdistettävä tietonsa ja osaamisensa. (Isoherranen ym. 2007, 33.)

Mönkkönen näkee moniammatilliset ryhmät erilaisten verkostojen yhteistoimintana, viranomais-ten keskinäisenä yhteistyönä tai organisaatioiden sisäisen tai ulkoisen yhteistyön muotoina. Moniammatillisissa ryhmissä, joissa asiakastyö on keskiössä, voi asiakkaalla olla merkittävä rooli

ryhmän jäsenenä. Tällöin asiakaslähtöisyys edellyttää asiakkaan kunnioittamista, yksilöllisyyttä sekä tarvetta tulla kuulluksi häntä koskevissa asioissa. Moniammatillisissa työryhmissä työryhmän tehtävät ja työryhmän kokoonpano vaihtelevat sen mukaan, mikä on yhteisen työskentelyn kohde. (Mönkkönen ym. 2019, 17.) Moniammatillisuuden ja yhteistyön kehittymisen suurimmat esteet ovat työskentelyn taloudelliset ja ajalliset esteet, näköalattomuus, luottamuspula, erilaiset valtakysymykset, salassapitoasiat, epämääräiset tavoitteet ja ryhmien liian suuri koko (Mönkkönen ym. 2019, 21–28).

Tänä päivänä moniammatillisuus on lisääntynyt huomattavasti Sote-uudistuksen myötä ja sitä on kehitetty keinoksi vastata sosiaali- ja terveydenhuollon monimutkaisiin ongelmiin. Toimiminen moniammatillisesti edellyttää osallistujilta erilaisia taitoja ja kykyjä sekä halukkuutta toimia yhdessä ja yhteisen tavoitteen hyväksi. Moniammatillisuus on hyvin monitahoinen ja samalla vaikuttava tapa toimia, mutta onnistuakseen se edellyttää toimijoiltaan laaja-alaista osaamista, jonka saavuttamiseen tarvitaan yhdessä oppimista yhteisistä toimintatavoista. Rakenteet ja käytänteet eivät synny itsestään, vaan taustalle tarvitaan eri toimijoiden välistä vuorovaikutusta, taitoa ja sitoutumista sekä ymmärrystä toimijoiden välisestä riippuvuudesta. Moniammatillinen yhteistyö ja ryhmässä työskentely vaatii ohjausta, koordinoitua, dokumentointia ja jälkikäteisarviointia. Yhteistyön ei ole mahdollista onnistua ilman toisten arvostusta, kunnioitusta, luottamusta, tietojen ja taitojen jakamista ja joustavuutta. (Helminen 2017, 19–20; Korhonen 2019, 65.)

Moniammatillisuuteen on mahdollista soveltaa näkökulmia oppivasta organisaatiosta. Oppivassa organisaatiossa yhteistyön eri tahot jakavat kokemuksiaan, ajatuksiaan, tietoaan ja osaamistaan toistensa kanssa, jolloin osaamista ja asiantuntijuutta ei voi enää kuvata vain yhden ammattilaisen taitona vaan verkostojen ja asiantuntijaorganisaatioiden yhteisöllisenä osaamisena. Asiantuntijaorganisaatioissa jokainen jäsen pääsee jakamaan omia vahvuuksiaan ja jäsenille rakentuu yhteinen toiminnan tavoite. Asiakkaiden ongelmien kohtaaminen ja ratkaisuihin pyrkiminen yhdessä moniammatillisesti auttaa eri toimijoita ymmärtämään toisiaan yhteisten tavoitteiden äärellä. (Isoherranen 2007, 148–151.)

Myös Korhonen (2019) on nostanut omassa pro gradu tutkielmassaan esille oppivan organisaation näkökulman moniammatillisissa työryhmissä tutkimalla muun muassa sitä, että voiko moniammatillista yhteistyötä oppia, miten sitä voisi opetella ja kehittyä siinä paremmaksi. Oppivan organisaation käsite tuli esille Korhosen tutkimuksen tuloksissa siten, että oppiva organisaatio nähtiin tavoitetilana, johon moniammatillisella oppimisella pyritään. Tutkimuksen mukaan moniammatillisen työryhmän toiminnan kehittäminen oppimisen kautta tulisi jalkauttaa osaksi käytännön työelämän koulutusta kuten sitä on alettu toteuttamaan muun muassa sosiaali- ja tervey-

denhuollon oppilaitoksissa. Kuten Korhonen toteaa, erittäin oleellista moniammatillisen toiminnan kehittämisen näkökulmasta olisi antaa moniammatillisia oppimismahdollisuuksia myös käytännön työelämässä toimiville ammattilaisille ja asiantuntijoille.

3.2 Keskeinen lainsäädäntö lähisuhdeväkivaltarikoksen uhrien suojelemiseksi

Samoin kuin perusoikeudet, myös ihmisoikeudet suojaavat yksilöä suhteessa valtioon. Ihmisoikeudet perustuvat kansainvälisiin sopimuksiin ja siten sitovat sopimuksen hyväksyneitä valtioita ja kaikkia niiden toimielimiä ja viranomaisia. Jäsenvaltiot sitoutuvat noudattamaan kansainvälisiä sopimuksia hyväksymällä sopimuksen. Tämän lisäksi EU-jäsenyys tuo valtiolle erilaisia velvoitteita, joista EU-jäsenvaltiot säätävät direktiiveillä. Jäsenvaltiot saavat kuitenkin itse päättää miten ja millaisella lainsäädännöllä jäsenvaltioille asetetut tavoitteet toteutetaan. Lisäksi kansallinen lainsäädäntömme sekä erilaiset sopimukset ja ohjeet velvoittavat poliisia ja muita viranomaisia puutumaan lähisuhdeväkivaltaan ja ohjaamaan väkivallan uhria auttavien tukipalveluiden pariin.

3.2.1 Kansainväliset perus- ja ihmisoikeusvelvoitteet ja lähisuhdeväkivalta

Kansainvälinen ihmisoikeussäätely sai alkunsa vuonna 1948 YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisesta julistuksesta. Sen jälkeen keskeisimmäksi ja tärkeimmäksi ihmisoikeussopimukseksi on kuitenkin noussut Euroopan neuvoston yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi eli Euroopan ihmisoikeussopimus (SopS 18–19/1990, EIS) erityisesti sen tehokkaan valvontajärjestelmän kautta.

Euroopan neuvosto on maailman johtava ihmisoikeusjärjestö tarkoittaen, että kaikki Euroopan neuvoston 47 jäsenvaltiota ovat liittyneet Euroopan ihmisoikeussopimukseen, jonka tarkoituksena on suojella ihmisoikeuksia, demokratiaa ja oikeusvaltiota. Euroopan neuvosto on aktiivisilla toimillaan edistänyt naisten ja tyttöjen suojelua sukupuoleen perustuvalta väkivallalta, minkä tuloksena ensimmäinen naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehty sopimus, Istanbulin sopimus (SopS 53/2015), hyväksyttiin vuonna 2011. Sopimus on vuonna 2014 voimaan tulon jälkeen vakiinnuttanut Euroopan neuvoston aseman johtavana järjestönä sukupuolten tasa-arvon edistämisessä, naisten ihmisoikeuksien tukemisessa ja sukupuoleen perustuvan väkivallan lopettamisessa.

Istanbulin sopimus

Istanbulin sopimus tuli voimaan Suomessa elokuussa 2015. Sopimus on kansallisesti velvoittava, ensimmäinen eurooppalainen naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan poistamiseen tähtäävä ihmisoikeussopimus. Se sisältää toimenpiteitä niin rikosoikeuden, koulutuksen

kuin sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämisen alalle. Sopimuksessa korostetaan laajasti väkivallan ehkäisyä ja uhrien suojelua sekä tekijöiden saattamista rikosoikeudelliseen vastuuseen. Lisäksi sopimuksessa tähdennetään valtioiden velvollisuutta suunnitelmallisesti integroida väkivallan vastaisia toimenpiteitä joka tasolla.

Istanbulin sopimus (artikla 51) säätelee riskinarviointia ja riskienhallintaa naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemiseksi ja torjumiseksi edellyttäen kaikkia viranomaisia, jotka kohtaavat työssään väkivallan uhreja, arvioimaan väkivallan riskiä, vakavuutta ja kuolemanvaaraa seuraavasti:

- Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että kaikki asianomaiset viranomaiset arvioivat väkivaltatilanteiden vakavuuden sekä niihin liittyvän kuolemanvaaran ja väkivallan toistumisen vaaran hallitakseen riskejä ja tarjotakseen tarvittaessa turvallisuutta ja tukea yhteensovitetuin toimin. (kohta 1)
- Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että 1 kohdassa tarkoitettussa arvioinnissa otetaan kaikissa tutkinnan ja suojelutoimien toteuttamisen vaiheissa asianmukaisesti huomioon, että tämän yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvien väkivallantekojen tekijöillä on hallussaan tai käytettävissään ampumaseiteja. (kohta 2)

NAPE ja GREVIO

Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan asiantuntijaryhmä (GREVIO), arvioi naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta jäsenmaissaan. Suomen valtion toimia arvioidessaan GREVIO nosti esiin suosituksia, joiden mukaan Suomeen perustettiin vuonna 2017 naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan toimikunta (NAPE) sekä maksuton puhelinpalvelu, Nollalinja.

Valtioneuvoston asetuksessa (1008/2016) on säädetty tästä sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimivasta, naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan toimikunnasta (NAPE), jonka tehtävänä on yhteensovittaa Istanbulin sopimuksen velvoitteita Suomessa. Tämän asetuksen mukaan toimikunta:

- Vastaa Istanbulin sopimuksen toimeenpanon edellyttämien toimenpiteiden yhteensovittamisesta, seurannasta ja vaikutusten arvioinnista sekä laatii sopimuksen toimeenpanosta suunnitelman, jonka valtioneuvosto hyväksyy.
- Sovittaa yhteen Istanbulin sopimuksen 11 artiklassa tarkoitettua tietojen kokoamista sekä tarkastelee sen tuloksia ja tiedottaa niistä.

- Pitää yhteyttä muissa maissa toimiviin, Istanbulin sopimuksen 10 artiklan nojalla asetettuihin tahoihin.
- Suorittaa muut valtioneuvoston sille antamat tehtävät.

Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan toimikunnan (NAPE) tehtävänä on laatia suunnitelma Istanbulin sopimuksen toimeenpanosta. Vuosille 2022–2025 laaditun toimeenpanosuunnitelman tarkoituksena on edistää Suomen vuonna 2015 ratifioiman sopimuksen kansallista täytäntöönpanoa. Toimeenpanosuunnitelma on järjestyksessään toinen. Ensimmäinen suunnitelma kattoi vuodet 2018–2021. (STM 2017, STM 2022.)

Toimeenpanosuunnitelma sisältää kolme päätavoitetta, joiden alle on sijoitettu lukuisia toimenpide-ehdotuksia tavoitteiden saavuttamiseksi. Ensimmäisenä tavoitteena on pyrkiä vahvistamaan sukupuolinäkökulmaa ja intersektionaalisuutta naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi ja torjumiseksi. Toisena tavoitteena on vahvistaa poikkihallinnollista ja moniammatillista yhteistyötä naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisyssä ja torjunnassa kaikilla tasoilla ja kolmantena tavoitteena on naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan tunnistamisen ja väkivaltaan puuttumisen vahvistaminen.

Toinen toimeenpanosuunnitelmaa läpileikkaava tavoite on siis vahvistaa poikkihallinnollista ja moniammatillista yhteistyötä väkivallan torjunnassa. Suunnitelman mukaan poikkihallinnollista koordinaatiota tulee vahvistaa valtionhallinnon tason yhteistyön lisäksi kaikilla hyvinvointialueilla ja kunnissa. On tärkeää, että järjestöt ja muut ei-viranomaistoimijat kytketään yhteistyön kehittämiseen ja yhteistyön rakenteisiin kaikilla tasoilla.

NAPE:n järjestöryhmälle lähetetyssä kyselyssä väkivallan ennaltaehkäisyn osalta haasteina mainittiin muun muassa ymmärryksen puute Istanbulin sopimuksen sukupuolistuneesta luonteesta ja riittämättömät toimenpiteet väkivallan ennalta estämiseen esimerkiksi asenteiden ja käyttäytymisen muuttamiseksi. Muina haasteina vastauksissa nostettiin esille viranomaisten puutteellinen tietotaito ja väkivallan ehkäisytyöhön (ml. järjestöt) ohjatun rahoituksen kohdistuminen hankkeisiin eli toiminnan jatkuvan rahoituksen puuttuminen. (STM 2022.)

NAPE toimikunnan perustamisen jälkeen GREVIO julkaisi vuonna 2019 arviointiraportin (GREVIO Baseline Evaluation Report), jossa se antoi Suomelle tunnustusta jo tehdyistä toimenpiteistä, kuten uhreille annettavien tukipalvelujen lisäämisestä ja seksuaalirikoslainsäädännön uudistuksesta, mutta löysi toiminnasta edelleen kehittämiskohteita.

Suurimmat haasteet ja parannusta edellyttävät seikat Suomessa liittyivät GREVIO:n mukaan ammattilaisten kouluttamiseen. Havaintojen mukaan Suomessa tulisi kiinnittää erityistä huomiota

kaikkiin naisiin kohdistuvan väkivallan muotoihin sekä lähestymiskiellon määräämisiin. Lisäksi Suomessa tulisi varmistaa riittävät resurssit naisiin kohdistuvan väkivallan vastaiselle työlle ja tukea järjestöjä työssään.

GREVIO on osoittanut mielenkiintonsa poliisiorganisaatiota kohtaan Suomessa tekemällään vierailulla tammikuussa 2024. Asiantuntijoita kiinnosti erityisesti, miten poliisi käytännössä toimii naisiin kohdistuvissa väkivaltaa ja perheväkivaltaa koskevissa jutuissa ja miten MARAK-yhteistyö toimii eri viranomaisten kesken Suomessa. Lisäksi mielenkiinnon kohteina olivat mahdollinen lähestymiskielto ja ylipäättään naisuhrien suojeleminen ja heille tarjottava tuki. (Sinetti 2024.)

Suomalaisen poliisi sai tunnustusta ammattiaidostaan erotella osalliset tapahtumapaikalla erikseen puhuteltaviksi, mikä ei asiantuntijoiden mukaan ole kaikissa maissa itsestäänselvyys. Samoin poliiseille kohdennettu pakollinen lähisuhdeväkivaltakoulutus sai erityismaininnan. Rikosprosessin kesto ja resurssien puute väkivaltatyössä olivat vierailun aikana esiin nousseet suurimmat kehityskohteet. (Sinetti 2024.)

Istanbulin sopimuksen lisäksi Suomea velvoittavat kaksi erittäin keskeistä EU-direktiiviä, joissa säädetään rikoksen uhrin oikeuksista tukeen ja suojelemaan maassa, jossa rikos on tapahtunut. Nämä direktiivit liittyvät uhrin oikeuksien parantamiseen ja naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan torjumiseen.

Uhridirektiivi

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä (2012/29/EU) eli uhridirektiivissä säädetään rikoksen uhrin vähimmäisoikeuksista, tuesta ja suojelemaan kaikissa EU-maissa. Direktiivi velvoittaa jokaista jäsenmaataan kohtelemaan rikosten uhreja kunnioittavasti, ymmärtäväisesti ja ammattimaisesti uhrin kansallisuudesta tai oleskeluoikeudesta riippumatta. Poliisin velvollisuudet rikoksen uhrin kohtaamisessa ovat lisääntyneet uhridirektiivin velvoittavuuden myötä siten, että poliisi on aina rikoksen uhrin kohdatessaan velvollinen ohjaamaan rikoksen uhrin tukipalveluihin, arvioimaan uhrin suojeleminen tarpeen huomioiden erityiset suojeleminen tarpeet, huomioimaan uhrin aseman esimerkiksi kuulusteluissa ja kuulustelutiloissa.

Huomionarvoista tässä yhteydessä on mainita, että Euroopan komissio antoi 12.7.2023 ehdotuksen (COM(2023) 424 final) uhridirektiivin (2012/29/EU) muuttamisesta. Ehdotus sisältää uutta sääntelyä ja lisäyksiä uhrille jo tarjottavista palveluista ja sen tavoitteena on parantaa merkittävästi uhrien tiedonsaantia sekä suojeleminen piteitä erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien uhrien turvallisuuden varmistamiseksi ja tuen saamiseksi. Lisäksi uudistuksen tavoitteena on

edistää uhrien osallistumista rikosoikeudelliseen menettelyyn sekä helpottaa uhrin mahdollisuutta saada korvausta rikoksentehtäjältä sekä kansallisissa että rajat ylittävissä tapauksissa.

EU direktiivi naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan torjumisesta

Euroopan komissio teki 8.3.2022 ehdotuksen Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan torjumisesta. Direktiivi hyväksyttiin lopullisesti parlamentissa 24.4.2024 ja neuvostossa 7.5.2024. Direktiivi on tullut voimaan EU:n jäsenvaltioissa ja siten myös Suomessa 13.6.2024. Jäsenvaltioiden on saatettava direktiivin noudattamisen edellyttämät lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset voimaan viimeistään 14.6.2027.

Direktiivin tarkoituksena on parantaa toimia naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemiseksi ja torjumiseksi tehokkaasti kaikissa EU:n jäsenvaltioissa. Direktiivissä tiukennetaan sääntöjä verkkoväkivaltaa vastaan, tähdennetään uhrien oikeudesta lisäapuun sekä säädetään toimista raiskausten ehkäisemiseksi. Uusilla säännöillä säädetään kriminalisoiduksi myös naisten sukuelinten silpominen ja pakkoavioliitot. Direktiivissä on keskeistä verkkorikollisuuteen, mm. yksityisten tietojen paljastamiseen verkossa, intiimin materiaalin jakamiseen ilman lupaa ja verkkopaljasteluun liittyviä uusi sääntely.

3.2.2 Poliisin lähisuhdeväkivaltaan puuttumista ohjaava kansallinen sääntely

Tässä alaluvussa esitellään keskeistä, poliisia velvoittavaa lainsäädäntöä, jonka mukaan poliisin on puututtava lähisuhdeväkivaltaan ja autettava väkivallan uhria erilaisten tukipalveluiden pariin.

Perusoikeudet suomen perustuslain mukaan

Suomen perustuslaissa (1999/731, PL) määritellään Suomen veloitteet osallistua kansainväliseen yhteistyöhön rauhan ja ihmisoikeuksien turvaamiseksi sekä yhteiskunnan kehittämiseksi (PL 1 §). Lisäksi julkisen vallan on turvattava perus ja ihmisoikeuksien toteutuminen (PL 22 §). Edelleen ylimpien laillisuusvalvojien eli oikeusasiamiehen ja oikeuskanslerin veloitetaan valvomaan perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista omaa työtehtävää hoitaessaan (PL 108 ja 109 §).

Esitutkintalain veloitteet lähisuhdeväkivaltaan puuttumisessa

Esitutkintalaissa (2011/805, ETL) säädetään muun muassa esitutkinnan toimittamisen yleisistä säännöksistä, esitutkintaperiaatteista, esitutkintaan osallistuvien oikeuksista ja kuulusteluiden suorittamisesta. Esitutkintalaki velvoittaa poliisia tutkimaan ja puuttumaan kaikkeen havaitsemaansa ja tiedoksi saamaansa lähisuhdeväkivaltaan.

Esitutkintalain keskeisen säännöksen mukaan esitutkintaviranomaisen on viipymättä kirjattava ilmoitus, kun esitutkintaviranomaiselle ilmoitetaan rikos tai tapahtuma, jota ilmoittaja epäilee rikokseksi. Ilmoituksen tekijää on tarvittaessa kehoitettava täsmentämään tai täydentämään ilmoitusta, jos tiedot ovat puutteelliset tai epäselvät. Asianomistajalle on annettava hänen tekemästään rikosilmoituksesta kirjallinen vahvistus, joka sisältää ilmoituksen tekemistä ja ilmoitettua rikosta tai tapahtumaa koskevat perustiedot. (ETL 3:1.)

Toinen keskeinen esitutkintalaissa oleva säännös lähisuhdeväkivallan uhrien auttamiseksi on poliisia koskeva velvoite, mikä edellyttää arvioimaan asianomistajan tarvetta tukipalveluihin. Mikäli asianomistajan arvioidaan olevan erityisen suojelun tarpeessa taikka rikoksen luonne tai asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet sitä muuten edellyttävät, esitutkintaviranomaisen on tiedusteltava asianomistajalta, suostuuko hän yhteystietojensa välittämiseen asianomistajien tukipalveluiden tarjoajalle, ja asianomistajan suostuessa siihen yhteystiedot on välitettävä ilman aiheetonta viivytystä. (ETL 4:10.)

Lähisuhdeväkivallan uhrien suojelemiseen tähtää esitutkintalaissa myös säännös, jonka mukaan esitutkintaviranomaisen on ilman aiheetonta viivytystä arvioitava, onko asianomistaja asiaa esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä käsiteltäessä erityisen suojelun tarpeessa sekä arvioitava, ovatko erityiset toimenpiteet kuulustelussa tai oikeudenkäynnin pääkäsittelyssä tarpeen. Arvioinnissa on otettava huomioon etenkin asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet ja rikoksen laatu. Arviointia tehtäessä on otettava huomioon asianomistajan käsitys toimenpiteen tarpeellisuudesta. (ETL 11:9a.)

Sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain velvoitteet lähisuhdeväkivaltatilanteissa

Sosiaalihuoltolaki (1301/2014, SHL) velvoittaa poliisia ja muita viranomaisia ohjaamaan henkilön hakemaan sosiaalipalveluja tai henkilön antaessa suostumuksensa otettava yhteyttä hyvinvointialueen sosiaalihuollosta vastaavaan viranomaiseen tuen tarpeen arvioimiseksi, jos sosiaalihuollon tarve on ilmeinen. (SHL 4:35.)

Tyypillisesti poliisi ilmoittaa sosiaalipalveluiden tarpeessa olevista henkilöistä sosiaalitoimelle aikuistensuojeluilmoituksella välittäen näin henkilön yhteystiedot hänen suostumuksellaan eteenpäin. Tällöin poliisin tekemien havaintojen perusteella on ilmeistä, että henkilö ei mitä ilmeisimmin pysty vastaamaan omasta huolenpidostaan, terveydestään tai turvallisuudestaan ja siten ilmoitus on tehtävä viivytyksettä. (Liimatainen & Rantaeskola 2022, 58.)

Myös *lastensuojelulaki* (17/2007, LSL) velvoittaa poliisia salassapitosäännösten estämättä viipymättä ilmoittamaan hyvinvointialueelle, jos hän on tehtävää hoitaessaan saanut tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Toisin sanoen velvoite ilmoituksen tekemiseen syntyy poliisille silloin kun lähisuhdeväkivallan uhrin perheessä on lapsia. (LSL 25 §.)

Lähestymiskiellosta annetun lain keinot lähisuhdeväkivaltaan puuttumiseksi

Laki lähestymiskiellosta (898/1998 LähKieltoL) sisältää erittäin merkittäviä säännöksiä lähisuhdeväkivallan uhrin suojelemiseksi. Lain tarkoituksena on suojella rikoksen uhria henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuvalta rikokselta tai torjua tällaisen rikoksen uhka tai muun vakavan häirintä määräämällä lähestymiskiello uhrin suojelemiseksi silloin, kun edellytyksen lähestymiskiellon määräämiseen ovat voimassa. Laissa on tarkennettu kattavasti sisällöiltään erilaisten lähestymiskiellojen eli perusmuotoisen, laajennetun, väliaikaisen ja perheen sisäisen lähestymiskiellon määräämisen edellytyksiä.

Perusmuotoisen lähestymiskiello tarkoittaa sitä, että lähestymiskieltoon määrätty henkilö ei saa tavata, seurata tai tarkkailla suojattavaa henkilöä eikä muutenkaan ottaa häneen yhteyttä tai sitä yrittää. (Laki lähestymiskiellosta 3.1 §.)

Laajennetulla lähestymiskiellolla pystytään antamaan suojattavalle laajempaa turvaa uhan tai muun häirinnän torjumiseksi. Lähestymiskiello on mahdollista määrätä laajennettuna, jos on syytä olettaa, että lähestymiskiello ei ole riittävä rikoksen uhan tai muun häirinnän torjumiseksi, jolloin lähestymiskiello voidaan määrätä koskemaan myös oleskelua suojattavan henkilön vakituisen asunnon tai loma-asunnon, työpaikan tai erikseen määritellyn muun niihin rinnastettavan oleskelupaikan läheisyydessä. (Laki lähestymiskiellosta 3.3 §.)

Lähestymiskiello voidaan määrätä väliaikaisena, jolloin siitä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen on määrättävä väliaikainen lähestymiskiello omasta aloitteestaan, jos hengen tai terveyden vaarassa olevan henkilön suojan tarpeen ilmeisyys edellyttää kiellon välitöntä antamista. (Laki lähestymiskiellosta 11 §.)

Vakavan parisuhdeväkivallan ollessa kyseessä on perheen sisäinen lähestymiskiello usein tarkoituksenmukaisin lähestymiskiellon muoto. Tämä tulee kyseeseen ja harkittavaksi silloin, kun itsensä uhatuksi tunteva henkilö ja henkilö, jota vastaan kieltoa pyydetään, asuvat vakituisesti samassa asunnossa. (Laki lähestymiskiellosta 1 §.)

Perheen sisäinen lähestymiskielto voidaan määrätä, jos henkilön, jota vastaan kieltoa pyydetään, uhkauksista, aiemmista rikoksista tai muusta käyttäytymisestä voidaan päätellä, että hän todennäköisesti tulisi tekemään itsensä uhatuksi tuntevan henkilön henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen, eikä kiellon määrääminen ole kohtuutonta ottaen huomioon uhkaavan rikoksen vakavuus, samassa asunnossa asuvien henkilöiden olosuhteet ja muut asiassa ilmenneet seikat. Perheen sisäiseen lähestymiskieltoon määrätyn henkilön on poistuttava asunnosta, jossa hän ja suojattava henkilö asuvat vakituisesti, eikä hän saa palata asuntoon. (Laki lähestymiskiellosta 2.1 § ja 3.2 §.)

3.3 Riskinarviointi ja poliisin rooli lähisuhdeväkivallan tunnistamisessa

Maailmalla on käytössä erilaisia riskinarviointimenetelmiä, joissa painottuvat eri asiat. Toiset menetelmät painottuvat enemmän tekijään ja toiset sitä vastoin ovat uhrilähtöisempiä. Riskinarvioinnin menetelmien avulla pyritään löytämään parisuhdeväkivaltaa kokeneiden joukosta ne, joilla todennäköisyys vakavan väkivallan uusiutumiseen on suuri. (Piispa ym. 2012, 9–10.) Ymmärrys riskitekijöistä ja moniammatillisen avun mahdollisuuksista auttavat tilanteiden oikeasuuntaista tulkintaa ja toimenpiteiden arviointia. Vahvimmat ennustavat riskitekijät (aiempi rikoshistoria, aiempi väkivaltainen käyttäytyminen, pidätykset) yhdistettynä suhdetekijöihin (kontrolloiva, eristävä ja mustasukkainen käytös) ja tilannetekijään (ero/erouhka) muodostavat vahvimmin henkeä uhkaavan yhdistelmän. Siksi on tärkeää, että poliisilla on riittävästi ammattitaitoa kaikenlaisen lähisuhdeväkivallan tunnistamiseksi ja uhrin avun piiriin ohjaamiseksi. (Brandt 2020, 22; Liimatainen & Rantaeskola 2022, 48.)

3.3.1 Riskinarvioinnin kansainvälisiä työkaluja

Erilaisia riskinarviointimenetelmiä on käytössä maailmalla useampia, mutta kahdesta menetelmästä on saatavilla eniten tieteellisesti tutkittua tietoa. Tutkittua tietoa on saatavilla riskinarviointimenetelmästä nimeltään SARA (Spousal Abuse Risk Assessment) ja MARAC (Multi Agency Risk Assessment Conference). Kun systemaattisen riskinarviointimenetelmän käyttöön ottamista Suomessa päätettiin vuoden 2009 loppupuolella, kansainvälisten kokemusten perusteella valittiin MARAC-menetelmä. Perusteluna valinnalle oli se, että MARAC-menetelmän uhrilähtöisyys tuntui sopivan paremmin kotimaisiin käytäntöihin. (Piispa & October 2017, 305.)

MARAC-menetelmä on lähtöisin Walesista, Iso-Britanniasta, missä toiminta on saanut alkunsa jo vuonna 2003. Toimintaa on siellä tutkittu laajasti ja se on todettu tulokselliseksi sekä uhrin turvallisuuden parantumisen suhteen että mukana olevien toimijoiden arvioiden mukaan, mikä lienee ollut MARACin laajan laajentumisen syynä Iso-Britanniassa, jossa toimivia MARAC-työryhmiä on tällä hetkellä jo 270. (Safelives.)

MARAK-toiminta koostuu DASH-riskinarviointityökalun käytöstä, minkä perusteella väkivaltatyön ammattilainen tarvittaessa ohjaa uhrin hänen suostumuksellaan MARAK-työryhmään. Siellä uhrille laaditaan hänen turvallisuuttaan parantavia toimenpide- ja turvasuunnitelmia. Toiminnan tavoitteena on erilaisten suunnitelmien avulla saada katkaistua vakava parisuhdeväkivalta. (Brandt 2020,19.)

Englannissa Gloucestershiren yliopistossa on tehty laaja tutkimus (Monckton Smith 2020), jossa on analysoitu vuosien 2009–2015 välillä tapahtuneita henkirikoksia, joissa tekijänä on mies ja uhrina nainen. Tutkimuksessa on etsitty henkirikokseen johtaneista parisuhteista yhteneväisiä piirteitä siten, että suhteen etenemisen vaiheet on esitetty aikajanassa suhteen alkamisesta alkaen siihen asti, kun suhde päättyy henkirikokseen. Näissä suhteissa pakottava ja kontrolloiva käytös on erittäin tyypillistä.

Monckton Smithin tutkimuksen pohjalta on esitetty vaiheittain 1–8 etenevä työkalu, jossa eri vaiheilla on kullakin oma merkityksensä väkivaltaisen suhteen etenemisen ennustettavuuden kannalta. Tämän muun riskinarvioinnin rinnalle kehitetyn mallin on tarkoitus olla apuna muun muassa poliisille ja muille väkivaltatyön parissa työskenteleville, kun he arvioivat tiettyjä elementtejä sisältävien suhteiden päätymistä henkirikokseen. Tämä uhkien arviointityökalu yhdistää riskitekijät aikajanalle ja se on siitä syystä Englannissa uudenlainen ja merkittävä työkalu poliisin ja muiden väkivaltatoimijoiden käyttöön.

Seuraavassa tämä uhkatyökalu esitetään vaihe vaiheelta (Monckton Smith 2020, 11–21.):

- Tekijän väkivaltainen historia. (Vaihe 1)
- Suhteen alkuvaiheen voimakas intohimo ja poikkeuksellisen nopea eteneminen avioliittoon. (Vaihe 2)
- Suhteen muuttuminen sisältäen kateutta, väkivaltaa, omistushalua, eristämistä, seksuaalista aggressiota ja muita vainoamisen ja pakottavan kontrollin omaisia piirteitä. (Vaihe 3)
- Eroaikeet suhteessa, jolloin tekijä mm. kuvittelee puolison haluavan erota ja suhteessa ilmenee mielenterveydellisiä ongelmia ja muita haasteita. (Vaihe 4)
- Tilanteen eskaloituminen, jolloin tekijän käyttäytyminen muuttuu uhkaavaksi, hallitsevammaksi ja epätoivoiseksi. (Vaihe 5)
- Päätöksenteko henkirikoksen tekemisestä, jolloin tekijän käytös saattaa muuttua rauhalliseksi ja piittaamattomaksi ja herättää uhrissa huolta. (Vaihe 6)
- Teon suunnitteluvaihe, jolloin tekijä saattaa kertoa suunnitelmistaan jollekin, hakea asiaan liittyvää tietoa ja hankkia teon toteuttamiseen tarvittavia välineitä. (Vaihe 7)

- Tapautunut henkirikos, joka on saatettu lavastaa itsemurhaksi, onnettomuudeksi tai uhri on saatettu piilottaa ja ilmoittaa kadonneeksi. (Vaihe 8)

Tutkimus saattaa yhteen tekijän motivaatioita, käyttäytymismalleja ja väkivallan teon ajallista ennustettavuutta ja etsii kiinnostavasti myös ristiriitaisuuksia niiden välillä. Tutkimus kuvaa eri vaiheiden syklistyyttä ja ennusteita eri vaiheiden kestosta sekä selittää syitä tekijän käytökselle hänen siirtyessään vaiheesta takaisin edelliseen tai seuraavaan. (Monckton Smith 2020, 21–24.)

Myös kunniaan liittyvään väkivaltaan on kehitetty useita erilaisia seulontamenetelmiä ja riskinarviointityökaluja. Yksi niistä on Skotlannissa MARAK-prosessiin osallistuvien ammattilaisten käyttöön luotu ohje, jonka tarkoituksena on vahvistaa ammattilaisten osaamista vastata tapauksiin, joissa on viitteitä kunniaan liittyvän väkivallan tai ylipäättäen kunnian liittyvistä piirteistä. Ohjeelle on koettu tarvetta, koska kunniaan liittyvät näkökulmat ovat varsin usein vaikeasti tunnistettavissa. Uhrit eivät välttämättä täysin tunnista kokemuksiaan tai tilannettaan siten, että hyväksikäyttö tai pahoinpitely perustuu kunniahävityksiin. Silloin ammattilaisten arvioit ovat merkittävässä roolissa arvioitaessa vakavan väkivallan riskiä. Tässä ammattilaisille kehitetyssä työkalussa autetaan tunnistamaan kunniaväkivaltaan liittyviä piirteitä MARAK-riskinarvioinnin rinnalla. (Safelives 2023.)

Ruotsissa sitä vastoin on käynnissä kuusivuotinen (2019–2025) RISKSAM-hanke, joka on poliisin ja sosiaaliviranomaisten käyttöön kehitetty yhteinen ja suunnitelmallinen riskienhallintamalli lähisuhdeväkivallan ja vainon uhreille rikosten ennaltaehkäisemiseksi ja väkivallan kierteen katkaisemiseksi. Hankkeen tarkoituksena on parantaa viranomaisten yhteistyötä ja löytää työskentelylle yhteinen näkökulma yhdistämällä sekä riskinarviointi että riskinhallinta. Tässä hankkeessa on huomionarvoista se, että tutkimuksessa haastatellaan myös lähisuhdeväkivallan tai vainoamisen uhrin 13–17-vuotiaita lapsia lasten kokemusten selvittämiseksi. Lisäksi tutkimukseen kuuluu parisuhdeväkivallan tekijöiden ohjaaminen avun piiriin sekä heille tarjottujen tukitoimien vaikutusten tutkiminen. Tutkimuksessa haastatellaan sekä väkivallan tekijöitä että heidän kanssaan työskenteleviä ammattilaisia toimintaan liittyvien kehitystarpeiden löytämiseksi tulevaisuutta ajatellen. (RISKSAM 2023.)

Yhtenä esimerkkinä tulevaisuuden MARAKia ja sen kehittämistä ajatellen voidaan vielä tuoda esille Viron MARAK-malli ja siinä käytettävät vapaaehtoiset toimijat. Suomesta poiketen Virossa toimii MARAKin parissa yhteensä 64 koulutettua tukihenkilöä, joista osa on itsekin käynyt MARAK-menetelmän läpi, jolloin he toimivat samalla vertaistukena uhrille. Vapaaehtoiset toimivat MARAK-työskentelyssä ikään kuin uhrin tukihenkilönä rohkaisten uhria pysymään avun pii-

rissä, lähtemällä hänen mukanaan tapaamisiin eri viranomaisten kanssa, auttaen uhria arjen asioissa ja pitämällä yhteyttä uhrin läheisiin. Vapaaehtoisten sukupuolta ja ikää tarkastellen keski-
verto vapaaehtoinen on noin 50-vuotias nainen. (Lang, A. 2023, 101–104.)

3.3.2 Riskinarviointi kansallisesti

Väkivallan vakavuuden, toistuvuuden ja kuolemanvaaran arviointi riskien hallitsemiseksi ovat Istanbulin sopimuksen 51 artiklan mukaisia viranomaisvelvoitteita. Sopimus velvoittaa myös Suomessa viranomaisia arvioimaan väkivallan vakavuutta ja siihen liittyvää kuolemanvaaraa riskinarvioinnin kautta tarjoamalla uhreille tukea ja turvallisuutta yhteensovitetuin keinoin. Artiklan mukaan lainsäädännöllä ja muilla toimilla on kiinnitettävä erityistä huomiota väkivallan tekijöiden hallussa tai käytettävissä oleviin aseisiin väkivallan riskin minimoimiseksi. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö sekä THL ovat tämän velvoitteen toimeenpanon toteuttamisessa merkittävässä asemassa. Nämä toimijat tukevat riskinarvioinnin koulutusta sekä kunnissa että poliisissa esimerkiksi ohjaamalla varoja lähisuhdeväkivalta koulutukseen. (STM 2017:16, 27.) Väkivallan riskinarviointi ja sitä seuraavat mahdolliset toimenpiteet ovat siksi poliisin työssä erityinen velvollisuus. Pyrkimyksenä on tunnistaa tapaukset ja puuttua tilanteisiin, joissa väkivalta on vaarassa jatkua ja pahentua.

Tutkimukset (Mela & Houtsonen 2020, 45–46) ovat osoittaneet useita riskitekijöitä, jotka voivat viitata vahvaan väkivallan lisääntymisen tai toistumisen todennäköisyyteen tulevaisuudessa. Jokaisen väkivallan parissa työskentelevän tai muutoin väkivaltaa kohtaavan henkilön pitäisi pystyä tunnistamaan väkivallan ennustettavuuteen liittyvät, merkittävät riskitekijät. Sellaisia riskitekijöitä ovat:

- Aiempi fyysinen väkivalta
- Pakottava kontrollointi
- Äärimmäinen mustasukkaisuus
- Eroaikeet
- Pakkomielleisyys
- Tappamisella uhkaaminen
- Kuristaminen
- Negatiiviset muutokset epäillyn elämässä, kuten taloudelliset ongelmat, mielenterveysongelmat, itsetuhoisuus

- Osapuolten päihteiden käyttö
- Pääsy aseisiin
- Kotieläimiin kohdistuva väkivalta
- Sosiaalinen eristäytyminen
- Uhrin raskaus

Väkivallan todennäköisyys kasvaa, kun tietty joukko riskitekijöitä esiintyy samanaikaisesti tai useampi riskitekijä tunnistetaan samassa väkivallan uhan tapauksessa. Esimerkiksi tekijän kontrolloivat luonteen piirteet yhdistettynä siihen, että tekijä pääsee aseisiin tai aikaisempiin väkivallantekoihin kasvattavat riskiä väkivallan tekoon huomattavasti. Riskinarvioinnilla tähdätään sekä vakavan väkivallan ennaltaehkäisyyn että siihen puuttumiseen. Yksinkertaisuudessaan riskinarviointi on prosessi, joka alkaa väkivallan todennäköisyyttä lisäävien tekijöiden tunnistamisesta ja päättyy tapausten seurantaan. (Mela & Houtsonen 2020.)

Vaikka Suomessa kansallinen riskinarvioinnin menetelmänä käytetään MARAKia, ovat edellä kuvatut tutkimukset ja niistä saadut tulokset käyttökelpoisia MARAKin ja yleensä vakavan parisuhdeväkivallan tunnistamisen rinnalla. Mela & Houtsonen sekä Monckton Smith mainitsevat tutkimuksissaan useita vakavan väkivallan ennustettavuuteen liittyviä riskitekijöitä, jotka väkivallan parissa työskentelevän olisi hyvä tunnistaa. Vakavaan väkivallantekoon johtava tapahtumaketju on monisyinen ja kuolemaan johtavan väkivaltaisen teon ajankohdan ennustaminen on mahdollonta (Liimatainen & Rantaeskola 2022, 46). Siksi tutkimustieto tapauksia yhdistävistä taustatekijöistä on ensiarvoisen tärkeää kaikessa väkivaltatyössä ja tulee ottaa huomioon MARAK-menetelmän rinnalla.

Lähisuhdeväkivallan riskinarvioinnissa on kyse laajasta kokonaisuudesta. Riskinarviointi on ammatillista arviointia, joka vaatii sekä erityisosaamista että huolellista ja laadukasta työtä. Riskinarviointi ei ole pelkkää matemaattista laskentaa vaan se koostuu useista ulottuvuuksista, mistä johtuen sen tulisi olla joustava prosessi osana viranomaistyötä. Riskinarvioinnissa pyritään tunnistamaan sekä riskitekijöitä että suojaavia tekijöitä ja niitä tulisi tarkastella suhteessa mahdolliseen väkivaltaan. (Brandt 2020, 23.) Väkivallan riskiarviointityökalut ovatkin nykyisellään suhteellisen tärkeässä osassa viranomaistyötä. Arviointityökalut pohjautuvat tieteelliseen näyttöön ja ovat kansainvälisesti käytettyjä. Niiden tarkoituksena on tarjota väkivaltatyön ammattilaisille systemaattinen työkalu tarvittavan tiedon keräämiseen ja käsittelemiseen. (Suonpää ym. 2023, 23.)

Poliisissa lähisuhdeväkivallan tunnistamisen, puuttumisen ja ennalta estämisen tueksi on julkaistu käsikirja nimeltään Poliisin toiminnallinen käsikirja lähisuhdeväkivaltaan puuttumiseksi ja

ennalta estämiseksi (Liimatainen & Rantaeskola 2022). Kyseessä on Poliisihallituksen julkaisu ja se sisältää varsin kattavaa ja monipuolista tietoa lähisuhdeväkivallan moninaisten muotojen tunnistamiseksi sekä niihin puuttumiseksi. Käsikirja on tarkoitettu kaikille lähisuhdeväkivallan parissa työskenteleville poliiseille ja sitä on tarkoitus käyttää kaikessa lähisuhdeväkivaltaan liittyvässä koulutuksessa sekä tutkintoon johtavissa koulutuksissa että jo virassa olevien poliisien täydennyskoulutuksissa. Käsikirjassa tuodaan vahvasti esille väkivallan eri muotojen tunnistamiseen liittyviä seikkoja, poliisin roolia väkivallan tunnistamisessa, moniammatillista näkökulmaa ja esitellään MARAK-toimintaa.

3.3.3 Poliisin ennalta estävän työn strategia

Poliisilain (872/2011) 1 luvun 1 § mukaan poliisin tehtävänä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Poliisi toimii turvallisuuden ylläpitämiseksi yhteistyössä muiden viranomaisten sekä yhteisöjen ja asukkaiden kanssa. Poliisin ennalta estävä toiminta perustuu yleiseen poliisin säännökseen poliisin tehtävästä (PolL1:1.) ja sen tarkoitus on ylläpitää yleistä järjestystä ja turvallisuutta, estää rikoksia ja muita turvallisuutta vaarantavia häiriöitä. Jokaisen poliisin perustehtävään kuuluu siis myös lähisuhdeväkivallan tunnistaminen, uhrien suojeleminen, väkivaltarikosten tutkiminen ja niiden syyteharkintaan saattaminen.

Poliisin ennalta estävän työn strategiassa on määritelty poliisin ennalta estävän työn tavoitteet, kohdealueet ja näihin liittyvät strategiset linjaukset strategiakaudelle 2019–2023. Lisäksi strategiassa on päätetty toimeenpanoa, seurantaa ja raportointia koskevat menettelyt. Ennalta estävän työn strategiaa on jatkettu alkuperäisen voimassaolon päätyttyä vuoden 2024 loppuun.

Poliisin ennalta estävän työn määritelmä on seuraava (SM 2019,15.):

Poliisin ennalta estävällä työllä tarkoitetaan suunnitelmallisia ja johdettuja toimia, joilla estetään rikoksia, turvallisuutta heikentäviä häiriöitä ja muita ihmisten turvallisuuden ja turvallisuuden tunteeseen vaikuttavia ei-toivottuja tapahtumia. Poliisi toimii ratkaisulähtöisesti yhteistyössä eri viranomaisten, järjestöjen ja yhteisöjen kanssa. Ennalta estävä toiminta on tietojohtoista ja sen toteutumisesta ja tuloksista raportoidaan säännöllisesti viranomaisille, yhteistyökumppaneille ja asukkaille.

Ennalta estävässä työssä on kysymys jokaisen poliisin ajattelumallista ja tavasta toimia asiakas-tilanteissa. Jokaisen poliisin olisi siis huomioitava ennalta estävä toiminta kaikessa toiminnas-

saan työtehtävistään riippumatta ja ennalta estävä näkökulma tulisi olla osa kaikkea poliisitoimintaa sekä suunnitelmallisesti että johdettuna (SM 2018, 10.) Yksi poliisin ennalta estävän strategian tavoitteista on

...tukea poliisin muita toimintoja erityisosaamisella ja huolehtimalla siitä, että ennalta estävän toiminnan yhteistyöverkostot ovat hyödynnettävissä myös muussa poliisitoiminnassa. (SM 2019,18.)

Ennalta estävän työn yksi keskeinen voimavara on yhteistyö ja yhdessä tekeminen muiden viranomaisten, järjestöjen, yhteisöjen ja kansalaisten kanssa. Tämä moniammatillisuus mahdollistaa laaja-alaisen osaamisen ja eri toimijoiden yhteistyön, mutta edellyttää koordinoitua johtamista ja kaikkien toimijoiden yhteisiä näkemyksiä tavoitteista. Erityisesti perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan sekä naisiin kohdistuvaan väkivaltaan puuttuminen ja väkivallan kierteen katkaiseminen edellyttävät poliisilta tiivistä yhteistyötä erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden sekä uhrien ja tekijöiden tukemiseen erikoistuneiden palveluiden tuottajien kesken. (POL-2020-28566, 8–9.)

Poliisin ennalta estävään strategiaan on kirjattu poliisin toiminnan keskeisiksi työmuodoiksi uudelleen järjestetty lähipoliisitoiminta, moniammatilliset työryhmät kuten MARAK ja Ankkuri, Paikallinen ongelman ratkaisu (POR) ja huolta aiheuttavat henkilöt (HAH). Näiden keskeisten toimintojen tavoitteena on varmistaa toiminnan tehokkuus, laatu ja vaikuttavuus. Sovitut työmuodot luovat edellytykset toiminnan kehittämiseksi ja tulosten arvioinnille toimintaympäristön muutokset huomioon ottaen. (SM 2019, 20–22.)

Moniammatillinen työskentely on siis osa ennalta estävää poliisitoimintaa, joka perustuu nimensä mukaisesti yhteistyöhön eri toimijoiden kanssa ja jonka avulla viranomaiset yhdessä pyrkivät estämään rikoksia ja suojelemaan rikoksen uhreja mahdollisimman monipuolisesti hyödynnämällä eri toimijoiden osaamista. Toiminnan tehokkuus moniammatillisessa työskentelyssä perustuu usein kohdennettuun toimintaan eli niin sanottuun yhden luukun periaatteeseen. (Ellonen ym. 2024, 234.) Vaikka tästä menettelystä käytetään poliisissa ja sisäministeriön hallinnon alalla käsitettä ennalta estävä työ, kysymys on yleisesti rikoskäyttäytymisen ehkäisemisestä. Sellaisesta toiminnasta käytetään yleisesti käsitettä ennalta ehkäisevä työ, mistä poliisin työskentelyssäkin on kysymys.

Lähisuhdeväkivaltaan puuttuminen ja uusien rikosten ennalta ehkäiseminen on parhaimmillaan tehokasta ja vaikuttavaa moniammatillista yhteistyötä ihmisten auttamiseksi ja sen tunnistaminen on mitä suurimmissa määrin kaikki sektorirajat ylittävää poliisitoimintaa. Pelkän yksittäisen

tapahtuman ja hälytystehtävän lisäksi on tärkeää arvioida sitä, mistä auttavista palveluista osapuolet voisivat hyötyä, jotta väkivallan tai sen uhkan kierre pysähtyisi. Poliisilla on velvollisuus ohjata rikoksen uhri tukipalveluihin heti akuutista tilanteesta lähtien, mutta yhtä tärkeää on pyrkiä ohjaamaan myös väkivallan tekijä tarvittavan avun piiriin. (POL-2021-116664, 2.)

Moniammatillisissa työryhmissä poliisin roolilla on usein keskeinen vaikutus pohdittaessa rikoskäyttäytymisen ennalta ehkäisyä sekä yksittäistapauksissa että laajemmassa mittakaavassa. Siten poliisin rooli kriminaalipolitiikassa on yleisesti ottaen merkittävä. Poliisin ennalta estävän toiminnan yhtenä vaikutusmekanismina voidaan pitää myös uhrin kokonaisvaltaista auttamista yhdessä muiden toimijoiden kanssa. (Ellonen ym. 2019, 224.)

Lähisuhdeväkivalta on laaja yhteiskunnallinen ongelma, joka koskettaa tavalla tai toisella lähes kaikkia. Sen laajuutta kuvaa se, että suurin osa yhteiskunnan jäsenistä eli meistä on kohdannut lähisuhdeväkivaltaa, ellei uhrin tai tekijän roolissa, niin sitä nähneenä tai siitä kuulleena ystävänä, naapurina, omaisena tai oman ammattinsa kautta. Kiinnittämällä huomiota läheisten turvallisuuteen, on meillä kaikilla mahdollisuus puuttua usein piilorikollisuutena ilmenevään lähisuhdeväkivaltaan. (Ahola ym. 2016, 54–55.)

3.3.4 Vakavan parisuhdeväkivallan tunnistaminen

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että 16–74-vuotiaista suomalaisista 75 % on kokenut henkistä, fyysistä tai seksuaalista lähisuhdeväkivaltaa ainakin kerran elämässään. Parisuhdeväkivaltaa oli kokenut 44 % ja lapsuusajan lähisuhdeväkivaltaa 65 %. Naiset ovat kokeneet merkitsevästi miehiä useammin parisuhdeväkivaltaa elämänsä aikana (naiset 48 %, miehet 39 %), entisen kumppanin tekemää väkivaltaa (naiset 33 %, miehet 22 %) sekä lapsuusajan lähisuhdeväkivaltaa (naiset 67 %, miehet 62%). (Siltala ym. 2022, 5.)

Useissa rikoslajeissa valtaosa rikoksista jää tulematta poliisin tietoon ja on siten piilorikollisuutta. Näin tapahtuu myös lähisuhdeväkivallan ja erityisesti parisuhdeväkivallan kohdalla. Perheissä ja lähisuhteissa on hyvin erilaisia väkivallan muotoja eivätkä uhrit ja väkivallan tekijät aina edes kykene tunnistamaan tilannetta väkivallaksi. Perheen sisällä tapahtuva väkivalta herättää usein asianosaisissa suuria häpeän tunteita, mistä johtuen tapahtumat halutaan usein pitää perheen sisällä siten, että ulkopuolisilla ei herää epäilyksiä käytetystä väkivallasta. Väkivalta ei aina jätä fyysisiä jälkiä vaan se voi olla myös henkistä väkivaltaa, vallan väärin käyttöä, taloudellista väkivaltaa, pakottavaa kontrollia, digitaalista tai seksuaalista väkivaltaa. (Ensi- ja turvakotien liitto.) Tämän vuoksi lähisuhdeväkivallan tunnistaminen sen eri muodoissa on oleellinen osa poliisin ammattitaitoa, jotta väkivallan uhria ja tekijää voidaan auttaa.

Ammattilaisten on ymmärrettävä perhe- ja lähisuhdeväkivallan syklisyys ja tietyt vaiheet eli väkivallan kierre. On tärkeää ymmärtää, ettei tilanne ole välttämättä paranemassa tai menossa ohitse, vaan vuorossa voi olla ns. suvantovaihe ennen tilanteen uudelleen pahentumista. Jo asiasta puhuminen saattaa olla ensimmäinen askel väkivallan katkaisemiseksi, joten väkivallan tunnistamisella on ensiarvoisen tärkeä merkitys uhrille tarjottavan avun mahdollistamiseksi. (Ensi- ja turvakotien liitto). Väkivallan sykliin kuuluu pelkoa, epätoivoa, syyttelyä, puolustelua, väkivallan kieltämistä, anteeksi antoa, rakastamista ja toiveikkuutta enne uutta väkivallan tekoa (Liimatainen & Rantaeskola 2022, 107).

Jotta lähisuhdeväkivalta tulee näkyväksi ja uhreja voidaan auttaa, ovat perheväkivallan tunnistaminen ja väkivaltaan puuttuminen keskeisessä roolissa. Poliisin ja muiden viranomaisten kyky tunnistaa erilaisia väkivallan muotoja ja valmius ohjata lähisuhdeväkivallan uhrit ja muut osapuolet palveluihin edellyttää laaja-alaista ammattitaitoa ja osaamista tunnistaa myös sukupuoli- ja kulttuurisidonnaiset väkivaltatapaukset. Erityisesti naisiin kohdistuvan väkivallan tunnistaminen edellyttää tämän monimuotoisen väkivaltailmiön tekemistä näkyväksi laajasti yhteiskunnassa. Näkyvyyttä pitää tuoda esille niin tilastoissa, opetuksessa ja koulutuksissa kuin sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteissa hyvinvointialueilla ja kunnissa (STM 2022, 11.)

Vakavan parisuhdeväkivallan tunnistamisen avuksi poliisihallitus on laatinut ohjeen poliisin toiminnasta perhe- ja lähisuhdeväkivallan sekä naisiin kohdistuvan väkivallan tapauksissa (POL-2020-28566). Tässä ohjeessa on tarkoituksena korostaa poliisin kokonaisvaltaista roolia kaikissa perhe- ja lähisuhdeväkivallan sekä naisiin kohdistuvan väkivallan tapauksissa, joissa kaikissa tulee ottaa huomioon useita eri asiakokonaisuuksia. Ohjeessa nostetaan esiin muun muassa rikoksen uhrin kohtaaminen ja ohjaaminen tukipalveluihin sekä väkivallan riskinarviointi ja moniammatillinen yhteistyö.

Poliisihallitus on niin ikään laatinut kattavan ohjeen, jonka perusteella on tehty lähisuhdeväkivallan kenttämuistio (KEMU) riskinarvioinnin tueksi erityisesti valvonta- ja hälytyspuolella työskenteleville poliiseille, mutta mikä on käyttökelpoinen kaikessa poliisitoiminnassa lähisuhdeväkivaltaa kohdattaessa (POL-2021-116664). Kenttämuistion tarkoituksena on parantaa sekä lähisuhdeväkivaltaan puuttumista että riskinarviointia osana poliisin lain säätämiä velvollisuuksia. Valvonta- ja hälytystoiminnassa on tärkeää muistaa, että lähisuhdeväkivaltaan puuttuminen ja ennalta estäminen ovat uhrin tukitoimiin ohjaamisen lähtökohtia, jossa kenttäpartioiden tekemillä ensikäden havainnoilla, kirjauksilla ja toimenpiteillä on keskeinen merkitys uhrin avun saannin ja mahdolliseen MARAK-menettelyn parin ohjaamiseen liittyen. (Liimatainen & Rantaeskola 2022, 72.)

Viranomaisten ja ammattilaisten kouluttamisesta huolimatta parisuhdeväkivallan tai ylipäättään lähisuhdeväkivallan tunnistaminen on erittäin haasteellista. Monet tutkimukset kuitenkin osoittavat, että parisuhteen päättymisen on erittäin suuri riskitekijä esimerkiksi perhesurmien taustalla. Muita merkittäviä riskitekijöitä ovat esimerkiksi tekijän rikoshistoria, syrjäytyminen, päihdeongelmat ja huono sosioekonominen tausta. Tutkimusten mukaan vain 20%:ssa tapauksissa, jotka ovat päätyneet perhesurmaan, uhri on aikaisemmin tehnyt rikosilmoituksen. Jälkikäteen on kuitenkin selvinnyt, että yli puolessa tapauksista, suhteessa oli aikaisemmin ollut väkivaltaa. Usein väkivallasta on tiennyt joku uhrin läheinen, ei kuitenkaan viranomainen, mikä tarkoittaa sitä, että teot eivät välttämättä ole saavuttaneet auttaja tahoja. (Rajala 2024.)

Jatkuva koulutuksen kehittäminen sekä valtakunnallisena koulutuksena että yksiköiden omana koulutuksena on välttämätöntä, jotta poliisin on mahdollista saavuttaa tavoitteittensa vakavan lähisuhdeväkivallan tunnistamiseksi ja uhrien suojelemiseksi. Koulutusvastuu kuuluu Poliisiammattikorkeakoulun lisäksi kaikille poliisilaitoksille ja Keskusrikospoliisille. Koulutusten sisällössä tulee huolehtia siitä, että kaikenlainen väkivalta eri ilmiöineen ja ilmenemistapoineen tulee tutuksi ja tunnistettavaksi sekä poliisin perustyössä että kaikissa poliisin toiminnoissa. (POL-2020-28566 11–12.)

3.4 MARAK-toiminta Suomessa

Riskinarviointi on oleellinen osa MARAK-menetelmää, joka pohjautuu systemaattiseen riskinarviointiin. Tämä tarkoittaa sitä, että jos ammattilaisen tekemän arvion mukaan väkivallan riski on oleellisesti kohonnut, ohjataan asiakas MARAK-työryhmään, jossa laaditaan moniammatillinen suunnitelma, jonka tarkoitus on parantaa uhrin turvallisuutta.

Suomessa MARAK-menetelmän koordinoinnista vastaa Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos ja väkivallan ehkäisemisen koordinoinnista vastaavat hyvinvointialueet. Hyvinvointialueilla on oltava riittävä määrä paikallisia MARAK-työryhmiä ja sen asukkailla tulisi olla mahdollisimman yhdenvertainen pääsy moniammatillisen avun piiriin. Työryhmän toimintaa ja MARAK-prosessia esitellään tässä alaluvussa.

3.4.1 MARAKin käyttöönotto ja kehittäminen Suomessa

MARAK-toiminnan käyttöönotto Suomessa

Moniammatillisen riskinarvioinnin kokous -menetelmän (MARAK) kokeilu käynnistyi Suomessa vuonna 2010 vuoden kestäväällä pilotilla ja jatkui hankkeena, jonka ensimmäisen vaiheen rahoitus päättyi maaliskuussa 2014. Pilottihankkeen aikana työryhmä työskenteli kolmella paikkakunnalla (Itäkeskus, Oulu, Päijät-Häme). Hanke osoitti, että MARAKin mahdollinen laajentuminen ja

vaikuttavuuden tavoittaminen vaatisi strukturoitujen toimintamallien, koulutuksen ja työmenetelmien yhtenäistämistä sekä paikallisesti että valtakunnallisesti heti toiminnan alkuvaiheessa. (Piispa ym. 2012, 38.) Työryhmän keskeisten jäsenten, kuten turvakodin ja poliisin rooli nähtiin aktiivisena voimakkaasti sitoutuneena MARAK-toimintaan (Piispa ym. 2012, 41).

Pilottijaksoa koskevassa arviointiraportissaan ovat Piispa ym. (2012, 45) nostaneet esille seuraavia jatkotoimenpide suositusta, jotka ovat raportin mukaan olleet edellytyksiä MARAK-toiminnan valtakunnallistamiselle:

- Paikkakuntakohtaisten koulutusten järjestäminen
- Toiminnan valtakunnallinen ohjaaminen ja resursointi
- Selkeiden rakenteiden luominen paikallistasolla
- Systemaattisen väkivaltakokemuksen kartoitusvälineen käyttöön ottaminen
- MARAK-prosessin seurannan parantaminen
- Tukihenkilötoiminnan luominen
- Lainsäädännön kehittäminen moniammatilliseen työskentelyyn
- Väkivallan tekijälle oman toimintamallin kehittäminen uhrin tukitoimien rinnalle

Pilottivuoden jälkeen MARAKin laajentumiseen ja valtakunnallistamiseen liittyvä työ jatkui hankkeena 1.3.2012–31.3.2014, jolloin menetelmää levitettiin viidelle uudelle paikkakunnalle (Joensuu, Jyväskylä, Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden keskuslaitos EKSOTE, Vaasa ja Vantaa). Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen edustajien avulla toiminta aloitettiin uusilla paikkakunnilla kevään 2012 aikana.

Piispa & Lappinen (2014) toteuttivat vaikuttavaa arviointia myös jatkohankkeesta. Sekä pilotointi että myöhempi arviointi osoittivat, että riskinarviointi ei ole edes väkivaltatyön ammattilaisille rutiinia vaan useilta toimijoilta puuttuvat edelleen edellytykset ja ammattitaito tunnistaa vakava parisuhde väkivalta ja arvioida väkivallan uusiutumisen riskiä. Kehittämiskohteiksi arvioinnin perusteella nousivat riskinarviointilomakkeen käytön tunnettavuuden lisääminen, lähisuhdeväkivaltakoulutus, MARAK-työryhmätoiminnan toimijoiden roolien selkeytys, tekijäpuolen katkaisuohjelman kehittäminen, paikallisten yhteistyömallien kehittäminen ja valtakunnallisen koordinoinnin parempi resursointi. (Piispa & Lappinen 2014, 36–38.)

Suomessa MARAK-menetelmän käyttöönotto on eri poliisilaitosten alueilla tapahtunut vaiheittain ja eri aikaan vuodesta 2010 alkaen. Eriaikaisuus on voinut osaltaan vaikuttaa siihen, että on syntynyt paikallisia käytäntöjä, joista kaikki eivät ole Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen suosittelujen MARAK-ohjeistuksien mukaisia. Mikäli riskinarviointi ja -hallinta toteutuu hyvinvointialueella vain osittain, tilanne ei ole kansalaisille yhdenvertainen palveluiden saatavuuden näkökulmasta. Yksi tavoite sotepalveluiden siirrossa kunnilta hyvinvointialueille oli kansalaisten yhdenvertaisempi mahdollisuus päästä palveluihin ja tulla autetuksi. Parisuhdeväkivallan puheeksi ottaminen, parempi tunnistaminen ja riskinarviointi edellyttävät ammattilaisten kouluttamista ja menetelmien koordinaatiota nykyistä kattavammin. (Niklander & Heimonen 2024.)

MARAK-toiminnan kansallinen kehittäminen

Vallitsevia epäkohtia ja kansalaisten eriarvoisuutta poistamaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitos aloitti erillisrahoitukseen pohjautuvan projektiluontoisen kehittämistyön vuoden 2023 alussa. Riskinarvioinnin osalta yhdenvertaisuuden parantamiseksi tähtäävä kehittämistyö (MARAK-toiminnan kansallinen koordinaatio 2023–2024), sisältää erilaisia toimenpiteitä ja tukitoimia MARAK-toiminnan vahvistamiseksi kaikilla hyvinvointialueilla vuosina 2023–2024. Kansallisen tuen avulla MARAK-menetelmän käyttöä on tarkoitus yhtenäistää valtakunnallisesti esimerkiksi viemällä menetelmää katvealueille, jotta kaikilla vakavan parisuhdeväkivallan kokijoilla olisi mahdollisuus moniammatillisen MARAK-työryhmän tukeen. (Heimonen 2024.) MARAKin kansallisen kehittämisen tavoitteita on vuosille 2023–2024 määritelty neljä. Niiden yksityiskohtainen käsittely on opinnäytetyön näkökulman ymmärtämiseksi tärkeää.

Kansallisen koordinaation tavoitteena on tiivistää MARAK-työskentelyä ja luoda selkeä rakenne koordinaatiolle. Koordinaation tueksi tarvitaan päivitettyä, yhtenäistä koulutusmateriaalia sekä sähköinen alusta materiaalien ja työryhmien hyvien käytäntöjen jakamiseksi sekä keskinäiseen tiedonvaihtoon. (Niklander 2023.) Kehittämistyön yhtenä tavoitteena on vahvistaa MARAKin kansallista koordinaatiota uudessa soterakenteessa kaikilla hyvinvointialueilla kannustamalla MARAK-toimijoita yhdenvertaisen palvelun tuottamiseen MARAK-työskentelyssä. Vahvistamiseen liittyy pyrkimyksiä reaaliaikaisen tilannekuvan luomisesta sekä asiantuntija- ja kehittämissuuryhmän nimeämisestä valtakunnallisesti. Muina toimenpiteinä kansallisen koordinaation vahvistamiseksi mainitaan sekä tilastoinnin että MARAK-verkkosivujen kehittäminen. (Heimonen 2024.)

Toisena kehittämistyön tavoitteena on viedä MARAK-menetelmää katvealueille yhdenvertaisen palvelun saavutettavuuden varmistamiseksi. Tämä tarkoittaa tuen antamista katvealueille, uusien ja jo olemassa olevien ryhmien jäsenten kouluttamista sekä yksinkertaisesti MARAK-

menetelmän tunnettavuuden lisäämistä ja jalkautumisen varmistusta katvealueille. (Heimonen 2024.)

Kolmas kehittämisen tavoite on yhtenäistää MARAK-menetelmän käyttöä muun muassa tuottamalla tai päivittämällä koulutusmateriaaleja ja luomalla sähköinen alusta tiedon jakamiselle ja keskustelulle. MARAK-menetelmän yhtenäistämistä on tarkoitus tukea esimerkiksi järjestämällä säännölliset puheenjohtajien ja sihteereiden aamukahvit 4 kertaa vuodessa, jolloin työryhmien puheenjohtajilla on mahdollisuus päivittää valtakunnallista tilannekuvaa sekä vaihtaa ajatuksia toiminnan sen hetkisestä tilasta. Onnistuakseen yhtenäistäminen vaatii lisäksi koulutusmateriaalin päivittämistä ja kääntämistä eri kielille, videoiden tuottamista koulutusmateriaaliksi sekä säännöllisten MARAK-seminaarien tai -miniwebinaarien järjestämistä. (Heimonen 2024.)

Kehittämishankkeen neljäntenä tavoitteena on tuottaa selvitys ammattilaisten kokemuksista MARAK-menetelmän käytöstä. Selvitystä varten teetettiin kysely MARAK-työryhmien jäsenille keväällä 2024, minkä pohjalta tarkoitus on suunnitella jatkotoimenpiteitä työryhmille ja määritellä uudelleen THL:n rooli koordinaattorin asemassa. (Heimonen 2024.)

Tämän opinnäytetyön yhteydessä tehty kysely on tehty yhteistyössä THL:n ja edellä kuvatun MARAK-toimintaa kehittävän hankkeen kanssa siten, että siitä on muodostunut osa edellä kuvatun kehittämishankkeen neljättä tavoitetta. Kyselyssä selvitettiin laajasti MARAK-työryhmien jäsenten kokemuksia menetelmästä yleensä ja haettiin vastauksia tämän opinnäytetyön tutkimusongelmaan ja tutkimuskysymyksiin. Kyselyllä kerättyä aineistoa käytetään ennalta sovitusti sekä tässä opinnäytetyössä että pohjana THL:n kansalliseen koordinaatioon liittyvässä kehittämissä.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kansallisen koordinoinnin avulla ja vuoden 2014 jälkeen MARAK on laajentunut Suomessa siten, että Suomen kaikilla hyvinvointialueilla Helsinkiä ja Länsi-Uuden maan aluetta lukuun ottamatta, toimii nykyään MARAK-työryhmiä. Työryhmiä on yhteensä 39 ja ne ovat hyvinvointialueiden koordinoimia koostuen alueiden keskeisistä väkivaltatyön toimijoista kuten eri viranomaisista ja järjestöjen edustajista. Kaikki alueen asukkaat ovat MARAK-työryhmien avun piirissä 16 hyvinvointialueella ja viidellä hyvinvointialueella on MARAK-työryhmiä, mutta toiminta ei kata vielä koko hyvinvointialuetta. MARAK-työryhmien koko vaihtelee tällä hetkellä (26.10.2024) 8-20 jäsenen välillä. Suurin osa työryhmistä koostuu 10-12 eri toimijasta. (THL 2024.)

Marak-etäkokous

MARAK-toiminnan yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi Lapin hyvinvointialueella aloitettiin maaliskuussa 2024 MARAK-kokousten etävastaanottojen kokeilu, jonka on tarkoitus kestää vuoden 2024 loppuun. Kokeilun tavoitteena on, että toimintamalli saadaan mahdollisimman kattavasti kaikkien lappilaisten tavoitettavaksi. Lapissa toimii tällä hetkellä kolme MARAK-työryhmää, joiden kattavuus ei ole riittävä koko Lapin väestölle, mistä johtuen Lapin hyvinvointialueella päätettiin lähteä kehittämään MARAK-toimintaa etäpalveluna, jolloin asiakkaan mahdollisuus päästä palveluun on vahvistunut, kun hänen ei tarvitse matkustaa varsinaisen MARAK-kokouksen paikakunnalle, joihin matkat saattavat olla huomattavan pitkiä. Parisuhdeväkivaltaan liittyvä usein täydellinen hallinta väkivallan käyttäjän taholta, joten pitkien matkojen tekeminen MARAK-kokoukseen pääsemiseksi ei välttämättä edes olisi kaikissa tapauksissa mahdollista. Kun palvelu voidaan tuottaa uhrin kotikunnassa, on hänellä huomattavasti paremmat mahdollisuudet päästä MARAK-kokoukseen. (Martikainen 2024.)

MARAK-etäkokous toimii avainyhdyshenkilöiden avulla siten, että saatuaan MARAK-työryhmän sihteeriltä tiedon asiakkaasta ja etäkokouksesta, on avainyhdyshenkilö yhteydessä asiakkaaseen. Avainhenkilöt ovat hyvinvointialueilla lähisuhdeväkivaltaan erikoistuneita henkilöitä, jotka kartoittavat asiakkaan väkivaltatilannetta ja suunnittelevat asiakkaan tukitoimet (STM 2019, 37). Asiakas saapuu avustettuun etätapaamiseen etukäteen sovittuna aikana asiakasyhdyshenkilön luo ja etäyhteydet MARAK-kokoukseen järjestetään ammattilaisen laitteilla. Asiakkaalla ei koskaan ole omia laitteita käytössään tapaamisen aikana, jolloin asiakkaan turvallisuus voidaan taata paremmin. (Hyötylä & Pehkonen 2024.)

Avainhenkilömallin koulutuksen avulla on pyrkimys parantaa ammattilaisten osaamista lähisuhdeväkivallan tunnistamiseen, puheeksiottoon ja palveluun ohjaukseen liittyen. Ennen etäpalvelun kokeilujaksoa kolme olemassa olevaa MARAK-työryhmää on palvellut Lapin hyvinvointialueella 21 kunnasta 8 kuntaa. Hankkeen aikana mallia etäkokouksesta on mahdollisuus laajentaa koskemaan ainakin 11 kunnan aluetta, mutta myös mahdollisesti laajemmin. (Martikainen 2024; STM 2019, 37.)

3.4.2 Hyvinvointialueiden vastuu lähisuhdeväkivallan koordinoinnista

Julkisen vallan vastuulla on perus- ja ihmisoikeuksien turvaaminen Suomessa (PL 22 §). Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että jokaisella viranomaisella on osavastuu siitä, että ihmisoikeuksia edistetään ja kansainvälisiä sopimusvelvoitteita noudatetaan. Velvoite ehkäistä väkivaltaa perustuu perustuslain lisäksi Suomea velvoittaviin kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin, joten niiden periaatteet tulisi olla kaiken viranomaistoiminnan eettinen pohja.

Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelma julkaistiin 22.10.2020. Torjuntaohjelma pohjautuu sekä Istanbulin sopimuksen osapuolten suosituksiin että Istanbulin sopimuksen täytäntöönpanoa seuraavan asiantuntijaryhmä GREVION ehdottamiin toimiin. Ohjelman 32 toimenpidettä liittyvät muun muassa naisiin kohdistuvan väkivallan tietoisuuden lisäämiseen, ammattihenkilöstön kouluttamiseen, viranomaisohjeisiin sekä rakenteisiin ja alueelliseen koordinaatioon. Ohjelma sisältää useita kirjauksia, joiden kautta pyritään parantamaan väkivallan ehkäisemiseen liittyviä rakenteita ja koordinaatiota. Kaiken kaikkiaan ohjelmassa kiinnitetään erityistä huomiota naisiin kohdistuvan väkivallan ennaltaehkäisyyn, tietoisuuden lisäämiseen sekä etenkin esitutkinta- ja oikeusviranomaisten osaamisen parantamiseen. Ohjelmassa korostetaan vahvojen rakenteiden luomista kunta-, alue- ja valtionhallinnon tasolle monialaisen yhteistyön parantamiseksi. (Ruuskanen 2020, 8–9, 34.)

Suomessa väkivallan ehkäisemisen koordinoinnista vastaavat hyvinvointialueet, jotka voivat itse päättää, miten ne organisoivat monialaisen yhteistyön ja toimenpiteiden yhteensovittamisen vakavasta lähisuhdeväkivallasta kärsivien uhrien auttamiseksi. Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelman pohjalta ja tukitoimena organisointiin Terveysten ja hyvinvoinnin laitos on julkaissut ohjeet kunnille ja hyvinvointialueille lähisuhdeväkivallan ehkäisyn koordinaatorakenteiden ja lähisuhdeväkivallan vastaisen toiminnan järjestämiseksi vuonna 2022.

Kunnille suunnattu ohje velvoittaa hyvinvointialueita nimeämään alueelleen väkivallan ehkäisyn vastuuhenkilön tai väkivallan vastaisen työn koordinaattorin. Vastuuhenkilön tehtävänä on huolehtia siitä, että poikkihallinnollinen ja moniammatillinen työ toimii saumattomasti. (October & Laitinen 2022.)

Lähisuhdeväkivalta vaikuttaa haitallisesti sekä yksilöllisissä ylisukupolvisissa ketjuissa että yhteiskunnallisesti heikentäen kansanterveyttä ja väestön hyvinvointia. Siksi kunnissa ja hyvinvointialueilla tarvitaan systemaattisia puuttumisen työvälineitä ja toimintaedellytyksiä tehokkaalle väkivaltatyölle. Kuntien, kuntayhtymien ja hyvinvointialueiden sekä valtionhallinnon tulee varmistaa että rakenteet väkivallan ehkäisyyn sekä uhrien, tekijöiden ja väkivallalle altistuneiden lasten auttamiseksi otetaan jokaisella tasolla käyttöön perustuslain ja kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden edellytysten mukaisesti. Palveluketjujen luomisessa lähisuhdeväkivallan ehkäisemiseksi selkeillä rakenteilla on keskeinen merkitys. Toimivat rakenteet eri hallinnon alojen tasolla selkiyttävät kunkin tahon vastuita ja edesauttavat luomaan monialaista palvelupolkuja, yhteistyömalleja ja erilaisia käytäntöjä ja palvelupolkuja väkivallan eri osapuolille. (October & Laitinen 2022, 3–4.)

Hyvinvointialueilla on oltava riittävä määrä paikallisia MARAK-työryhmiä, jonne asiakkaan voi ohjata. Hyvinvointialueet voivat itse kuitenkin päättää, miten ne organisoivat monialaisen yhteistyön ja toimenpiteiden yhteensovittamisen vakavasta lähisuhdeväkivallasta kärsivien uhrien auttamiseksi. Joillain hyvinvointialueilla toiminta on organisoitu niin, että alueella on yksi koko hyvinvointialueen kattava MARAK-työryhmä. Toisaalta taas jollain toisella hyvinvointialueella saattaa olla jopa viisi paikallista MARAK-työryhmää, jotka yhdessä kattavat koko hyvinvointialueen. Keskeistä on, että asiakkailla olisi hyvinvointialueella mahdollisimman yhdenvertainen pääsy moniammatillisen avun piiriin. (October & Laitinen 2022, 5.)

Kansallinen lähisuhdeväkivaltakoordinaattorien verkosto tukee alueiden yhteistyötä, lähisuhdeväkivaltatyön kehittämistä ja yhteisten toimintamallien levittämistä. Verkosto on Terveystieteiden tutkimuskeskuksen (THL) koordinoima ja sen tehtävänä on tuottaa ajantasaista tietoa hyvinvointialueiden tilanteesta väkivallan ehkäisyssä ja torjumisessa, minkä avulla taas ymmärrys kansallisesta tilanteesta kasvaa. (Krogell ym. 2024.)

Krogell ym. (2024) toteavat, että lähisuhdeväkivallan ehkäisyn rakenteet, koordinaatio ja palvelut vaihtelevat merkittävästi eri hyvinvointialueilla tällä hetkellä ja alueelliset erot väkivaltatyön koordinaattoreiden työnkuvissa ovat suuria. Koordinaattorirakenteiden vaihtelun ja havaittujen puutteiden vuoksi alueilla ei ole yhdenvertaisia mahdollisuuksia toteuttaa lähisuhdeväkivallan vastaisia toimenpiteitä, mikä taas johtaa siihen, että väkivallan uhrille tarjottavat tukitoimet vaihtelevat huomattavasti uhrin asuinpaikasta riippuen.

Sosiaali- ja terveysministeriö valmistelee tällä hetkellä yhteistyössä THL:n kanssa kuntia ja hyvinvointialueita velvoittavaa lainsäädäntöä väkivallan ehkäisyn ja väkivallan vastaisen työn rakenteiden vahvistamisessa. Krogellin ym. (2024) mukaan lähisuhdeväkivaltakoordinaattorien verkostossa on vahva kannatus velvoittavalle lainsäädännölle, koska sen avulla olisi mahdollisuus vahvistaa väkivallan ehkäisyn rakenteita ja alueellista yhdenvertaisuutta. Hyvinvointialueille annetut kansalliset ohjeet ja suositukset eivät ole riittäneet lähisuhdeväkivaltatyön tavoitteiden saavuttamiseksi.

3.4.3 MARAK-menetelmän tavoite ja vaikuttavuus

Moniammatillisen riskinarviointimenetelmän eli MARAK-toiminnan tavoitteena on saattaa yhteen eri viranomaisten ja järjestöjen toimintoja ja osaamista jakamalla toimijoiden oman osaamisalueensa ammattitaitoa verkostoimaisesti muiden käyttöön. Asiakkaan näkökulmasta toiminta on kohdennettua, niin sanottua yhden luokun periaatteella toimivaa palvelua. Silloin asiakkaalla on

mahdollisuus saada yhdellä kertaa eri viranomaisten ja väkivaltatyön toimijoiden tarjoamia palvelua. Tavoitteena on, että yksilöiden ja perheiden ongelmiin kyetään puuttumaan tunnistamalla ongelmien taustalla olevia syitä ja vaikuttamaan niihin ennaltaestävästi. (SM 2019; 20,31.)

MARAK-toiminta on kehitetty ja se kohdentuu nimenomaan vakavan parisuhdeväkivallan riskinarvioinnin ja uhrin auttamiseen moniammatillisena menetelmänä. Toiminta on tarkoitettu sekä henkilöille, jotka kokevat väkivallan uhkaa että heille, jotka elävät sen uhan alla. Keskeistä MARAK-menetelmässä on vakavan väkivallan aikainen tunnistaminen ja sen systemaattinen riskinarviointi eri toimijoiden toimesta. Riskinarvioinnin pohjalta tehdyn vakavan väkivallan uhan ollessa käsillä, moniammatillinen työryhmä pyrkii auttamaan uhria erilaisin, tarkoituksen mukaisin keinoin. Työryhmässä eri toimijoiden yhteistyössä laaditaan moniammatillinen suunnitelma, jonka tarkoitus on parantaa uhrin turvallisuutta. (THL 2023.)

Turvasuunnitelmaksi kutsuttu suunnitelma sisältää erilaisia toimenpiteitä, joita työhön osallistuvat toteuttavat osana perustyötään. Näitä voivat olla uhrille ja hänen lapsilleen järjestetty paikka turvakodista, keskustelu- ja vertaistuki, apu taloudellisissa asioissa, auttaminen lähestymiskielon ja rikosilmoituksen tekemisessä sekä muut turvallisuutta parantavat toimet. Suunnitelmaan sisältyvien toimenpiteiden avulla myös poliisi pystyy estämään uusiutuvaa parisuhdeväkivaltaa ja kohdistamaan uhrin turvallisuutta parantavia toimia tapauksiin, joissa väkivallan uusiutumisen riski on suuri. (SM 2019, 16.) Moniammatillisen yhteistyön avulla tavoitteena on saada kokonais käsitys uhrin tilanteesta sekä erilaisin toimenpitein parantaa väkivallan uhrin turvallisuutta ja vähentää väkivaltaa (Piispa ym. 2012, 50).

Arviointiraporteissaan Piispa ym. (2012 ja 2014) tarkastelivat MARAKin vaikuttavuutta poliisille ilmoitettujen uusien rikosilmoitusten näkökulmasta ja molemmissa tulokset tukivat myös MARAKista tehtyjä tutkimuksia Iso-Britanniassa.

Monilla MARAK-menetelmään ohjatuilla väkivallan uhreilla oli historiassaan toistuvaa väkivaltaa ja useita poliisille ilmoitettuja rikoksia saman tekijän toimesta. MARAK-menetelmä vaikuttaa koikeilun tulosten perusteella tehokkaalta keinolta vähentää poliisin tietoon tulevaa parisuhdeväkivaltaa. Runsaassa 80 prosentissa tapauksista toistuva väkivallan kierre saatiin katkaistua, eikä uusia rikosepäilyjä tullut ilmi ainakaan poliisin tietoon MARAK-käsittelyn jälkeen. (Piispa ym. 2012, 43.)

Myös vuonna 2014 tehdyn arvioinnin tulokset osoittavat, että menetelmän avulla on pystytty ennalta estämään vakavaa parisuhdeväkivaltaa ja uhreja on saatu ohjattua avun piiriin. Tämänkin tutkimuksen uhrin olivat kokeneet saman tekijän heihin kohdistuvaa väkivaltaa useita kertoja ennen osallistumistaan MARAK-menetelmään. Arviointiraportti osoittaa, että enemmistössä ta-

pauksia (70%) toistuva väkivallan kierre saatiin katkaistua mitä ilmeisimmin menetelmään osallistumisen ansiosta, eikä prosessiin osallistumisen jälkeen poliisille ilmoitettu enää uusista väkivaltatapauksista. Välivallan todettiin uusiutuneen tilanteissa, missä väkivaltaisen parisuhteen uhri ja tekijä joutuivat edelleen syystä tai toisesta olemaan jollain lailla tekemisissä toistensa kanssa. Tällaisia syitä olivat esimerkiksi parisuhteen jatkuminen, oikeuskäsittelyyn liittyvät seikat ja lapsiin liittyvät asiat. (Piispa ym. 2014, 36.)

3.4.4 MARAK-prosessi ja työskentelyn vaiheet

MARAK-prosessi lähtee liikkeelle väkivallan ammattilaisen tekemästä arviosta silloin, kun hän kokee uhrin turvallisuuden olevan vakavassa vaarassa. MARAKin lähtökohtana on standardisoitu riskinarvioimislomake, jolla arvioidaan vakavan väkivallan uhkaa. Lomakkeen täyttäjänä voi olla kuka tahansa viranomainen, joka työssään kohtaa vakavan väkivallan uhrin. Riskinarviointilomakkeen avulla selvitetään koetun väkivallan muotoja ja määrää sekä sen uhkaa. Mikäli tietty määrä riskitekijöitä täyttyy, ohjataan asiakas hänen suostumuksellaan MARAK-menetelmän piiriin. MARAKin ohjaamisen välttämättömänä edellytyksenä ei kuitenkaan ole tarkistuslistan piste määrän täytyminen vaan perusteeksi riittää ammattilaisen tai uhrin itsensä kokema vakava huoli uhrin turvallisuudesta. Kolmas peruste MARAKiin ohjaamiselle on väkivallan toistuvuus lyhyen aikavälin sisällä, jonka arvioinnissa käytetään poliisin kotihälytystehtävien määrää viimeisen vuoden ajalta. Yleinen käytäntö on viedä tapaus MARAKiin, jos kotihälytyksiä on ollut vuoden sisällä vähintään kolme. Kaikkien edellä mainittujen perusteiden tulisi kuitenkin toimia pikemminkin arvioinnin apuvälineinä kuin määräävinä kriteereinä. (Rikoksantorjunta.)

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos on julkaissut MARAK-oppaan, jonka tarkoituksena sekä on selvittää MARAK-menetelmää sekä yleisesti että toimia MARAK-toimijan apuvälineenä työryhmätyöskentelyssä. Opas sisältää kyselylomakkeen ja ohjeita sen täyttämiseen. Oppaassa kuvataan MARAK-prosessin vaiheet ja tuodaan esille toiminnan tärkeimmät työkalut ammattilaisten käyttöön. Prosessin kaikkien vaiheiden noudattaminen on edellytys sille, että menetelmää voidaan käyttää tehokkaasti. MARAK-prosessin kuvaus perustuu THL:n julkaisemaan ja ylläpitämään MARAK-oppaaseen. (THL 2012.)

MARAK-prosessissa on kahdeksan kohtaa, jotka etenevät vaihe vaiheelta väkivallan tunnistamisesta jälkiseurantaan seuraavasti:

Väkivallan uhrin tunnistaminen (vaihe 1)

MARAK-prosessi lähtee liikkeelle aina väkivallan tunnistamisesta. Eri viranomaisilla on käytössään erilaisia menetelmiä väkivallan uhrin tunnistamiseksi. Jotta tunnistaminen on tehokasta,

kaikilla MARAK-työskentelyyn osallistuvilla toimijoilla tulisi olla selkeät toimintaohjeet ja järjestelmät MARAK-tapausten oikea-aikaiseen tunnistamiseen ja työryhmään ohjaamiseen. Selkeällä ohjeistuksella ja tiedolla, keneen tulee ottaa yhteyttä, jos haluaa ohjata asiakkaansa MARAKiin, helpotetaan asiakkaan ohjautumista MARAK-menetelmän pariin. Tunnistamisvaiheessa asiakkaalle kerrotaan MARAK-toiminnasta ja kartoitetaan hänen halukkuuttaan riskinarviolomakkeen täyttöön. (THL 2012, Piispa 2014, 24.)

Riskinarvioinnin lomakkeen täyttö (vaihe 2)

Tunnistamisen jälkeen edetään riskinarviointilomakkeen täyttöön, jotta saadaan selville, onko uhri ns. korkean riskin vaarassa. Lomakkeen täyttämisen tarkoituksena on auttaa viranomaisia ja muita toimijoita tunnistamaan kohonnut väkivallan uusiutumisen riski. Lomakkeen kysymykset liittyvät fyysiseen väkivaltaan, seksuaaliseen väkivaltaan, pakottamiseen, uhkailuun, pelotteluun, taloudelliseen väkivaltaan, henkiseen väkivaltaan, eristämiseen sekä lapsiin ja mahdolliseen raskauteen. Tässä vaiheessa viranomaisen on myös arvioitava väkivallan välitöntä vaaraa ja ryhdyttävä tarpeellisiin toimenpiteisiin uhrin ja hänen mahdollisten lastensa turvallisuuden varmistamiseksi. Täytetty lomake tuottaa tietoa, jota voidaan käyttää MARAK-kokouksessa tapausten käsittelyssä ja päätettäessä toimista, joilla riskiä voidaan vähentää. Jos uhrin perheessä on lapsia, saadaan lomakkeen avulla arvokasta tietoa väkivallan riskille altistuvista lapsista. Lomakkeen täyttämiseen on varattava asiakkaalle turvallinen tila ja riittävästi aikaa. Uhrilta pyydetään lupaa tietojen luovutukseen muille viranomaisille ja hankitaan uhrille tukihenkilö hänen halutesaan. (THL 2012, Piispa 2012, 61–64.)

Arviointi ja lähete MARAKiin (vaihe 3)

Jos uhrin saamien pisteiden eli riskinarvioinnin perusteella hänen todetaan olevan korkean riskin vaarassa joutua uudelleen väkivallan uhriksi, lähetetään lomake oman organisaation toimintamallin mukaisesti MARAK-työryhmään ja samalla edelleen varmistetaan uhrille välttämättömät ja välittömät tukitoimet. Jos lomakkeesta löytyy 14 tai enemmän ”kyllä” laatikkoa, perusteet asian käsittelyyn MARAKissa täyttyvät. Riskinarviointilomakkeen tietyn pistemäärän (14 tai enemmän kyllä vastauksia) täytyminen on vain yksi suositelluista MARAKiin ohjaamisen kriteereistä. Muita kriteerejä ovat ammattilaisen toteama vakava huoli uhrin väkivaltatilanteesta ja mahdollinen väkivallan eskaloituminen. Tämä tarkoittaa parisuhdeväkivallasta johtuvien kotihälytystehtävien määrän olevan kolme tai yli viimeisen 12 kuukauden aikana. Tämä on yleinen käytäntö, vaikkakin se saattaa vaihdella paikallisen tilanteen mukaan. Uhrilta pyydetään edelleen suostumusta asian viemiseksi MARAK-työryhmään ja ellei suostumusta saada tai kriteerit ohjaamisesta eivät

muuten täyty, on tärkeää muistaa tarjota muita mahdollisia ja alueellisia tukipalveluita väkivallan uhrille. (THL 2012, Piispa ym. 2012, 62.)

Tietojen keruu (vaihe 4)

MARAK-työryhmien sihteeri koordinoi tietojen välittämistä ja keruuta ja lähettää listan käsiteltävistä asioista työryhmän jäsenille paikallisesti sovituissa aikatauluissa. Tässä vaiheessa asiakailta poistetaan henkilötunnukset ja tapauksille annetaan tunnustenumerot. Työryhmän jäsenten tehtävänä on selvittää asiakkaan tilanteeseen liittyviä oleellisia tietoja omista järjestelmistä ja valmistella niiden esittämistä seuraavassa kokouksessa. Oleellista on kerätä ne tiedot, joilla voi olla merkitystä tapauksen käsittelyssä työryhmässä. Myös perheen lapsia koskevat tiedot tulee kerätä ja tuoda muiden toimijoiden tietoon. Tietojen perusteellinen selvittäminen on oleellinen osa menetelmän toimivuutta, jotta kutakin tapausta voidaan käsitellä perusteellisesti työryhmän kokouksen aikana ja jotta asiakkaalle saadaan tehtyä tarkoituksenmukainen turvasuunnitelma väkivallasta irtautumiseksi tulevassa kokouksessa. (Piispa ym. 2012, 53, THL 2012.)

MARAK-kokous ja tietojen vaihto (vaihe 5)

Kokouksessa on tarkoitus käydä ensin lävitse edellisessä kokouksessa sovitut toimenpiteet ja niistä varsinkin ne, jotka ovat jääneet toteutumatta. Uuden tapauksen esittelee se taho, joka tapauksen on työryhmään ohjannut. Tämän jälkeen kukin työryhmän edustaja esittelee omat tietonsa jokaisen tapauksen osalta ja muut toimijat täydentävät esityksiä omilla tiedoillaan. Asiakkaan tietojen vaihdossa on oleellista korostaa niitä tietoja, jotka uhkaavat asiakkaan turvallisuutta ja siten varmistaa oleellisen tiedon välittyminen muille toimijoille. Vain näin voidaan taata uhrin turvallisuus mahdollisimman hyvin. Jos paikalla on uhrin tukihenkilö, voi hän täydentää esityksiä uhrin puolesta uhrin tilanteeseen liittyvillä tiedoilla. Kokouksessa on tärkeää tuoda esille kaikki uhrin turvallisuutta mahdollisesti vaarantavat seikat. (Piispa ym. 2012, 53; THL 2012.)

Toimenpidesuunnittelu (vaihe 6)

Toimenpidesuunnitelmasta käytetään myös nimeä turvallisuussuunnitelma tai turvasuunnitelma. Ne kaikki tarkoittavat MARAK-kokouksen osallistujien yhdessä sopimia toimenpiteitä uhrin turvallisuuden parantamiseksi. Suunnitteluvaiheessa on oleellista tunnistaa ne toimenpiteet, jotka sopivat kunkin toimijan toteutettavaksi joko yksin tai yhteistyössä toisen toimijan kanssa. Erittäin tärkeää on ottaa huomioon uhrin omat toiveet siitä, kuinka hänen turvallisuuttaan parhaiten voisi parantaa unohtamatta tukihenkilötoimintaa, jolla voidaan mitä ilmeisimmin edesauttaa toimenpiteiden toteutumista. Suunnitelma sisältää erilaisia toimenpiteitä, joita työhön osallistuvat toteut-

tavat osana perustyötään. Näitä voivat olla uhrille ja hänen lapsilleen järjestetty paikka turvakodista, keskustelu- ja vertaistuki, apu taloudellisissa asioissa, auttaminen lähestymiskiellon ja rikosilmoituksen tekemisessä tukihenkilön määrääminen, uuden asunnon järjestäminen, mielen-terveys- ja päihdepalveluihin ohjaaminen, sosiaali- ja terveystalouteihin ohjaaminen, uhrin omaisuuden noutaminen poliisin turvaamana sekä muut turvallisuutta parantavat toimet. Menetelmän avulla poliisi pystyy estämään uusiutuvaa parisuhdeväkivaltaa ja kohdistamaan uhrin turvallisuutta parantavan toimintaansa tapauksiin, joissa väkivallan uusiutumisen riski on suuri. Keskeistä on, että riskiarvioinnissa yhdistyy eri toimijoiden arvio tilanteesta ja sen vakavuudesta. (Piispa ym. 2012, 85; THL 2012.)

Seuranta (vaihe 7)

MARAK-työryhmän sihteerin tehtävänä on kirjata sovitut toimenpiteet vastuutahoineen ja sovitut aikatauluineen ja hänen vastuullaan on seurata niiden toteutumista. Ellei asiakas ole mukana kokouksessa, sovitusta toimenpiteistä ilmoitetaan hänelle ja jokainen toimija on vastuussa siitä, että hänen vastuullaan olevat toimenpiteet suoritetaan ajallaan. Jos joku sovitut toimenpiteet osoittautuu mahdottomaksi toteuttaa, on siitä ilmoitettava sihteerille. Kokouksen jälkeen on tärkeää ryhtyä toteuttamaan sovitut toimenpiteet sovitussa aikataulussa, kuitenkin mahdollisimman pian. Uhrin turvallisuus on tärkeä osa MARAK-menetelmää, joten kokouksessa tulee selvittää uhrilta suostumukset hänen liittyvien asioiden käsittelyyn kunkin toimijan taustaorganisaatiossa. Tavanomaisesti asiakkaan MARAK-työryhmään ohjannut taho toimii yhdyshenkilönä asiakkaan ja MARAK-työryhmän välillä. Vaikka sovitut toimenpiteiden noudattaminen on asiakkaan itsensä vastuulla, on tärkeää, että asiakkaaseen ollaan yhteydessä MARAK-kokouksen jälkeen joko tukihenkilön tai muun MARAK-toimijan toimesta ennalta sovitusti.

Jälkiseuranta (vaihe 8)

Jälkiseuranta tarkoittaa sitä, että MARAK-toimijan saadessa tietää uhuriin kohdistuneesta, uudesta väkivallan teosta, on tapaus vietävä suostumusten kautta uudelleen työryhmän käsiteltäväksi. Tällöin MARAK-prosessi aloitetaan alusta, jos se on tarkoituksenmukaista uhrin turvallisuuden takaamiseksi. Tämä edellyttää uuden riskinarvioinnin tekemistä eli riskinarviointilomakkeen uudelleen täyttämistä ja vakavan väkivallan uhan arviointia. Joissain tapauksissa uhri saattaa käydä MARAK-prosessin läpi useamman kerran, ennen kuin hän on valmis irtautumaan väkivaltaisesta suhteesta lopullisesti,

Edellä kuvattu MARAK-prosessikaavio selkeyttää MARAK-toimijoille prosessin eri vaiheita ja siten tarkentaa eri vaiheiden tarkoitusta ja merkitystä MARAK-toiminnalle. Yksityiskohtaisen prosessikuvauksen tarkoituksena on saada kukin toimija ymmärtämään paremmin oman roolinsa

MARAK-työskentelyssä. Samalla MARAK-toimijoita autetaan työskentelemään tehokkaasti muiden toimijoiden kanssa. (THL 2012.) MARAK-prosessin avulla työryhmä muodostaa yhdessä käsitteen uhrin tilanteesta ja päättää toimenpiteistä asiakkaan turvallisuuden parantamiseksi. Samalla päätetään myös toimenpiteiden vastuuhenkilöt, aikataulu ja seuranta. niistä henkilöistä, jotka ovat vastuussa näiden toimenpiteiden toteuttamisesta. (Liimatainen & Rantaeskola 2022, 52.)

3.4.5 Poliisin rooli MARAK-työryhmissä

Poliisin rooli MARAK-menetelmässä aktivoituu väkivallan tunnistamisesta, minkä jälkeen on tiedettävä menettelytavat ja ohjauskäytännöt MARAK-asioissa oman poliisilaitoksen alueella. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että jokainen poliisissa työskentelevä henkilö toimenkuvastaan riippumatta tietää, mihin hänen tulee olla yhteydessä, jos hän saa tietoonsa tapauksen, jossa on havaittu parisuhdeväkivaltaa, joka arvioidaan laadultaan vakavaa huolta aiheuttavaksi. Valvontaja hälytystoiminta kohtaa etulinjassa lähisuhdeväkivaltaa, jolloin myös lähisuhdeväkivallan riskinarvioinnin tulee käynnistyä. (Liimatainen & Rantaeskola 2022, 51.) Käytännössä vähimmäisvaatimuksena tulisi olla, että jokaisen poliisissa työskentelevän henkilön tulisi tuntea oman poliisilaitoksen MARAK-toimintamalli tai edes tietää toimialueensa MARAK-yhdyshenkilö, jotta riskinarviointimenetelmä osataan vähintäänkin huomioida vakavissa parisuhdeväkivaltatapauksissa.

Jos esitutkinnassa on syytä epäillä, että lähisuhdeväkivalta voi olla toistuvaa tai uhri voi muusta syystä olla vaarassa joutua vakavan väkivallan uhriksi tulee tilanne usein esille uhrin kuulustelun yhteydessä. Silloin MARAK-riskinarviointi tulee tehdä erillisellä riskinarviointilomakkeella asiakkaan siihen suostuessa. Toimintamallin tulisi olla systemaattista kaikissa parisuhdeväkivaltatapauksissa, joissa asiakas on halukas riskinarviointiin. Vaikka riskinarvioinnin lähtökohtana on arvioida vakavan väkivallan uhkaa, auttaa arviointi myös väkivallan uhria hahmottamaan omaa tilannettaan ja sovittamaan uhrille tarjottavaa moniammatillista apua yhdessä paikallisten toimijoiden kanssa. Poliisilla on kuitenkin vaihtelevia käytäntöjä MARAK-lomakkeiden täyttämässä. Joissakin poliisilaitoksissa lomakkeen täyttää rikostutkija, osassa asiakas ohjataan täyttämään lomake esimerkiksi kuulustelun jälkeen sosiaalityöntekijän kanssa ja joissain lomakkeen täyttää MARAK-yhdyshenkilö. Keskeisintä lienee, että lomake saataisiin täytettyä mahdollisimman nopeasti, kun tapahtuma tai väkivalta tulee ilmi. (Liimatainen & Rantaeskola 2022, 52.)

Poliisilaitoksiin nimetyt MARAK-yhdyshenkilöt osallistuvat alueellisiin MARAK-työryhmiin yhtenä toimijana ja tuovat kokouksiin poliisin näkökulmasta tärkeää tietoa asiakkaan tilanteesta ja uhrin kertomasta väkivallasta. Kokouksissa poliisi voi avoimesti salassapito säännösten estämättä tuoda esille aikuisen kertomaa väkivaltaa, sillä asiakkaat ohjautuvat MARAKiin heidän omalla

suostumuksellaan. Poliisi voi tarjota apuaan mm. lähestymiskieltoon liittyvissä asioissa, esitutkinnan aloittamisessa sekä erilaisiin kodin turvaamiseen liittyvissä kysymyksissä. (THL-verkkosivut.)

Vaikka MARAK-menetelmä on tarkoitettu vakavan parisuhdeväkivallan uhrien auttamiseksi ja moniammatillisen tuen saamiseksi, on poliisilla merkittävä rooli myös tekijän toiminnan arvioinnissa. Poliisin tehtävänä on selvittää poliisin rekistereistä osallisten välistä aikaisempaa väkivaltaa. Oleellista on tarkastella parisuhdeväkivaltaan liittyviä hälytystehtäviä tai aikaisempia rikosilmoituksia. Poliisin tehtäviin kuuluu huomioida tapaukset, joissa aikaisempia kirjauksia väkivallasta ei löydy, mutta väkivallan kerrotaan olleen pitkäkestoista ja jatkuvaa. Väkivallan uhrin neuvominen ja opastaminen kaikissa rikosprosessiin liittyvissä asioissa on merkittävä poliisin tehtävä.

Väkivallan tekijän uuden väkivallan teon ennalta estämiseksi ja hallitsemiseksi poliisissa on kehitetty työmuoto, jossa kohdennetun väkivallan uhkaa arvioidaan. Huolta aiheuttavalla henkilöllä (HAH) tarkoitetaan henkilöä, jonka käyttäytymisen tai elämäntilanteen suhteen on herännyt erityinen huoli, joka vaatii lisäselvityksiä. Usein vakavan parisuhdeväkivallan tekijä täyttää tämän huolta aiheuttavan henkilön määritelmän. HAH-toiminta keskittyy siis mahdollisen väkivallantekijän arvioimiseen ja tarvittaviin toimenpiteisiin, kun taas MARAK-toiminnan keskiössä on uhri ja hänen auttamisensa. Lähisuhdeväkivallan torjunnassa MARAK ja HAH kytkeytyvät vahvasti toisiinsa. Tämä tarkoittaa sitä, että MARAK-toiminnassa poliisin rooliin kuuluu myös väkivallan tekijän toiminnan arviointi. MARAKin tavoin HAH-toiminnassa tarkastellaan riskitekijöitä. Tavoitteena on riskimuuttujiin perustuen pohtia tilanteeseen puuttumisen keinoja ja tarvittavia tukitoimia, joiden avulla mahdollinen väkivaltainen kehityskulku voidaan katkaista. (Liimatainen & Rantaeskola, 53.)

4 POLIISIN KOKEMUKSET MARAK-MENETELMÄN VAIKUTTAVUUDESTA

Tässä luvussa tarkastellaan tutkimuksen tuloksia liittyen poliisien kokemuksiin MARAK-menetelmän vaikuttavuudesta. Yhtenä päätutkimuskysymystä selvittävänä alatutkimuskysymyksenä tässä tutkimuksessa oli selvittää kuinka MARAK-menetelmässä mukana olevat poliisit kokevat riskinarvioinnin ja MARAKin vaikuttavuuden yleensä. MARAK-menetelmän vaikuttavuutta tutkittiin tarkemmin myös asiakkaan ja työntekijän näkökulmista erikseen. Lisäksi tässä luvussa kuvataan tuloksia MARAK-menetelmän toimivuudesta ja tutkimuksessa esille nousseista kehittämiskohteista. Poliisien vastauksia vertaillaan tutkimuksen kannalta merkittävien kysymysten osalta muihin vastaajiin nähden silloin, kun se on tarpeellista tässä tutkimuksessa. Silloin muita kuin poliiseita tarkastellaan yhtenä joukkona ja keskitytään erityisesti poliisin vastausten raportointiin.

Tutkimuksen tuloksia esitellään sekä avointen vastausten kautta että taulukoiden avulla. Taulukoissa väittämien paikkansa pitävyyttä vastaajat ovat arvioineet asteikolla 1–5 siten, että eri numerot tarkoittavat asteikolla vastaajan mielipidettä suhteessa väittämään. Asteikossa 1 tarkoittaa vastaaja on "täysin samaan mieltä", 2 tarkoittaa, että vastaaja on "melko paljon eri mieltä", 3 tarkoittaa, että vastaaja on "ei eri eikä samaa mieltä", 4 tarkoittaa, että vastaaja on "lähes samaa mieltä" ja 5 tarkoittaa, että vastaaja on "täysin samaa mieltä".

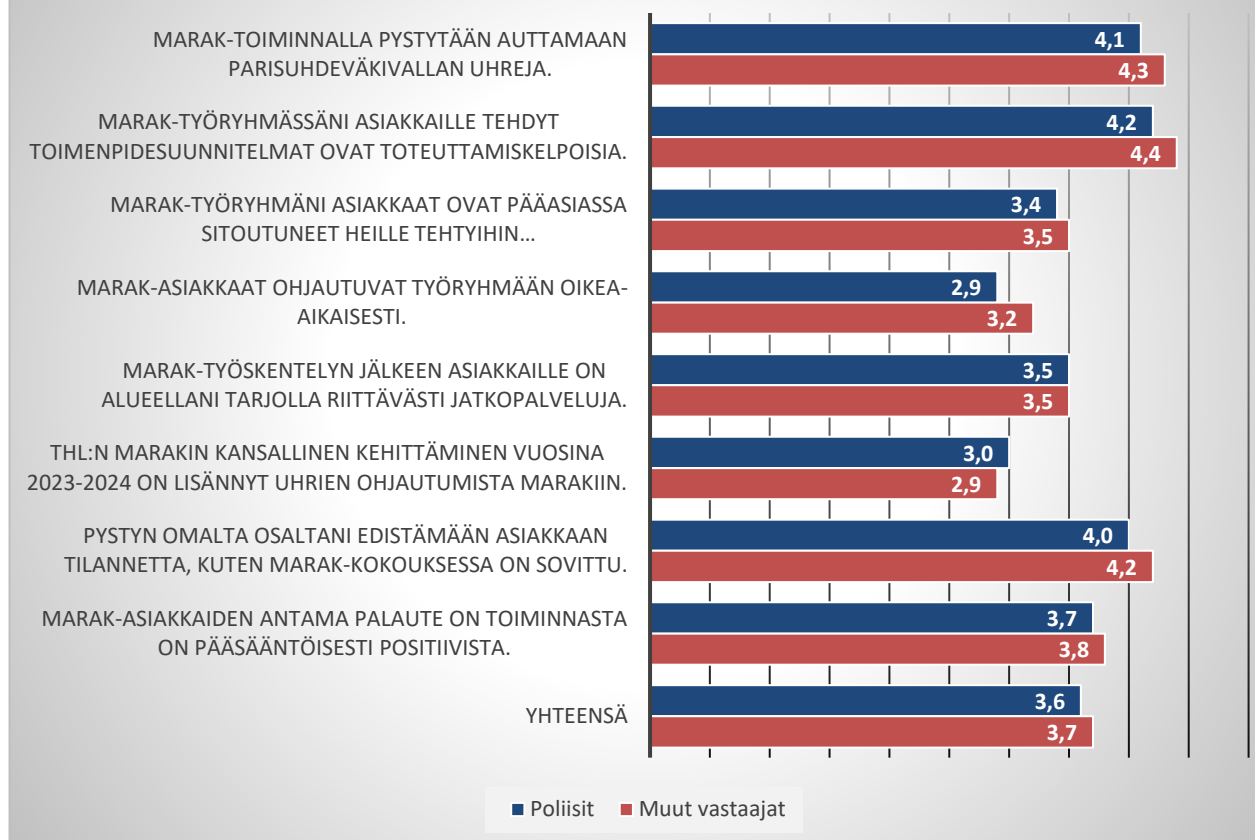
4.1 MARAKin vaikuttavuuden yleistä arviointia

4.1.1 MARAK-työskentelyn vaikuttavuus

MARAK-menetelmän vaikuttavuutta tutkittiin esittämällä väittämiä sekä asiakkaan että työntekijän saamista hyödyistä ja menetelmän vaikuttavuudesta ja toimivuudesta yleensä. Väittämien lisäksi vaikuttavuuden kokemuksiin haettiin vastauksia avoimen kysymyksen kautta siten, että vastaajat saivat esittää omia näkemyksiään asioista, joihin MARAK-työskentelyllä voidaan parhaiten vaikuttaa.

MARAK-toiminnan vaikuttavuutta tutkittiin seuraavien, vaikuttavuuden merkityksellisyyttä laajasti kuvaavien väittämien avulla (taulukko 2). Vastaajille esitettiin yleisiä väittämiä MARAK-toiminnan vaikuttavuudesta ja toimivuudesta. Heitä pyydettiin vastaamaan väittämiin asteikolla 1–5.

MARAKin vaikuttavuus

Taulukko 2. MARAK-menetelmän vaikuttavuus arvioiden asteikolla 1–5. Kuvaajassa oleva luku ilmaisee vastausten keskiarvon.

Sekä poliisit että muut vastaajat olivat hyvin yksimielisiä MARAK-toiminnan vaikuttavuudesta. Vastaajista suuri osa oli sitä mieltä, että MARAK-toiminnalla pystytään auttamaan parisuhdeväkivallan uhreja (4,1 ja 4,3) ja että MARAK-työryhmässä asiakkaille tehdyt toimenpidesuunnitelmat ovat toteuttamiskelpoisia (4,2 ja 4,4).

Asiakkaiden oikea-aikaisessa ohjautumisessa MARAK-menetelmän pariin poliisit ja muut vastaajat olivat keskenään eniten eri mieltä (2,9 ja 3,3). Lähes yhteneväisesti vastaajat kokivat, ettei THL:n kansallisella koordinaatiolla olisi ollut suurta vaikutusta ohjausten määrän lisääntymiseen (3,0 ja 2,9).

Näiden valmiiden, MARAKin vaikuttavuutta arvioivien väittämien jälkeen, vastaajilta pyydettiin lisäkommentteja vastauksiin tapauksissa, joissa he olivat vastanneet olevansa jonkun asian kanssa täysin eri mieltä tai melko paljon eri mieltä. Poliisit vastasivat olevansa väittämien kanssa eri mieltä seuraavasti:

"Asiakasohjautuvuus on todella heikkoa varsinkin sotepuolelta. Myös poliisissa kehittämisen varaa."

"Asiakkaat tulevat pääsääntöisesti turvakodin tai poliisin kautta, jolloin tilanne on kehittynyt jo pitkälle ja asiakas on ohjautunut palveluiden piiriin. Mielestäni Marak-asiakkaat pitäisi tunnistaa jo paljon aikaisemmin esimerkiksi neuvoloissa, jolloin tällä palvelulla voisi olla enemmän annettavaa. Kokemukseni mukaan väkivallan uhrin oman toiminnanohjaus ja jaksaminen on hyvin heikkoa ja hän odottaa, että joku ottaa hänen tilanteestaan aktiivisesti koppia. Tällaista palvelua ei ole."

"Ei riittävästi asiakkaita ja niillä, jotka tulee työryhmän käsiteltäväksi, on kaikki tukitoimet."

"Asiakkaat pitäisi saada nopeammin MARAK-toiminnan piiriin. Jotkut asiakkaista eivät ole sitoutuneita. Perheväkivallassa tämä on etenkin tyyppillistä."

"Tekijätyölle tilausta."

Muista vastaajista kuin poliiseista tähän avoimeen kysymykseen vastasi yhteensä 43 MARAK-työryhmän jäsentä. Heidän kommenttinsa olivat samansuuntaisia poliisien mielipiteiden kanssa. Muista kuin poliiseista yli puolet kritisoi avoimissa vastauksissa MARAK-asiakkaiden työryhmään ohjautumisen oikea-aikaisuutta. Haasteelliseksi koettiin edelleen palveluiden ja tuen saaminen asiakkaille sekä asiakkaan sitoutuminen toimintaan. Muutama vastaaja koki, ettei THL:n MARAKin kansallinen kehittäminen ole tuottanut toivottua tulosta ohjausten lisääntymisessä. Samoin muutaman vastaajan mielestä vakavan parisuhdeväkivallan tunnistamisessa on edelleen suuria puutteita.

Vastauksissa kuvattiin varsin kattavasti ohjauksen oikea-aikaisuuteen ja tuen saamiseen liittyviä puutteita, joista seuraavassa muutama kantaa ottava esimerkki:

"Asiakkaita ei ohjaudu MARAKiin, koska kentällä työskentelevät eivät joko tunnista lähisuhdeväkivaltaa, tai eivät uskalla tai osaa kysyä asiakkaalta siitä. Pikemminkin viime ja tänä vuonna asiakasohjaus MARAKiin on vain hiljentynyt entisestään. Mietin missä vika, koska lähisuhdeväkivallan uhreja ohjautuu meille ihan entiseen tahtiin ja he kyllä kertovat usein olevansa asiakkaana mm. mt-puolella tai lastensuojelussa."

"Palveluita ei varsinaisesti ole hyvinvointialueen tarjoamana. Järjestöjen varassa olemme kokonaan. Asiakkaat ohjautuvat MARAKiin vasta poliisin tai turvakodin

kautta ja asiakkaan ja erityisesti alaikäisten lasten tilanteet näissä perheissä ovat olleet hyvin haasteellisia jo vuosia."

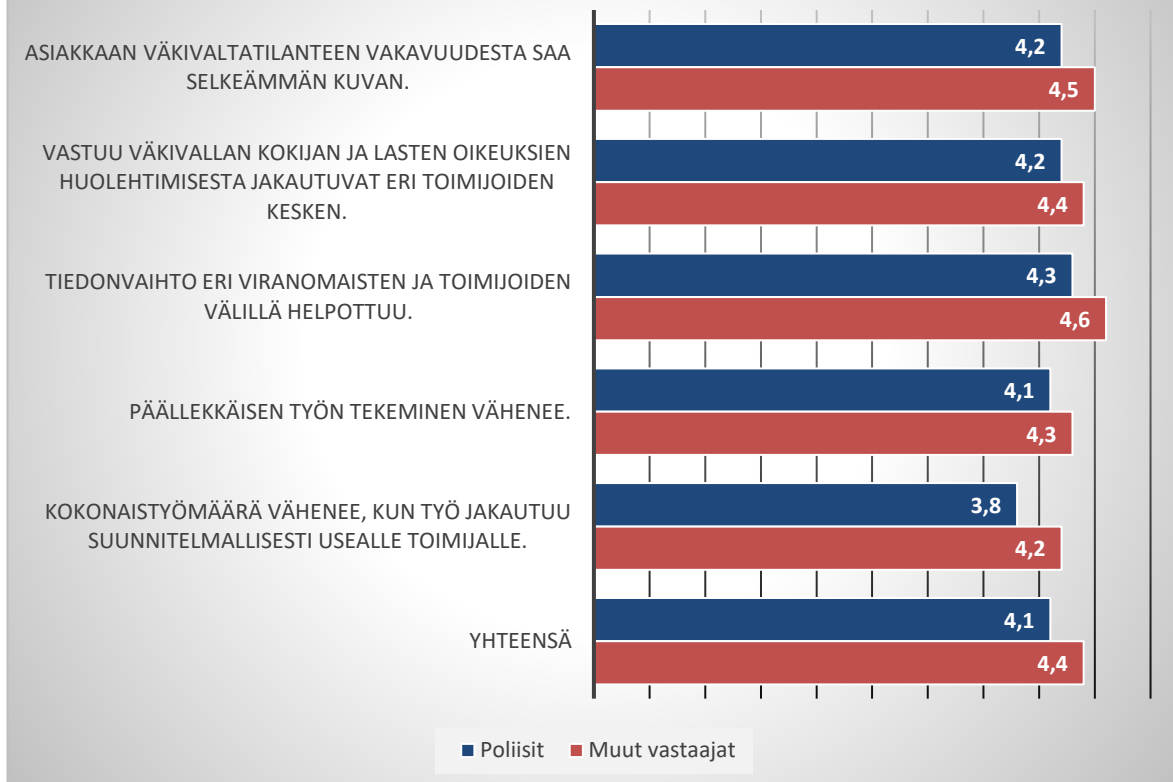
"Turvakoti ohjaa eniten, monesti asiakkaan tilanne jo ns. pitkällä ja palveluita hyvin käynnissä. Uumoilen, että meille ei ohjaudu lainkaan vakavimmassa vaarassa olevia, koska ohjauksia ei tule lainkaan terveydenhuollosta tai poliisilta ja sosiaalipalveluistakin vähäisesti."

Avoimien kommenttien jälkeen vastaajia pyydettiin vielä mainitsemaan asioita, joihin MARAK-työskentelyllä pystytään parhaiten vaikuttamaan. Poliisien vastauksissa korostui asiakkaiden oma tahtotila, joka nähtiin edellytykseksi avun saannille. Poliisin näkemysten mukaan sitoutuneen asiakkaan turvallisuuden tunnetta ja turvallisuutta yleensäkin pystytään lisäämään huomattavasti ja hänelle pystytään tarjoamaan turvallisuutta parantavia toimia hänen niin halutessaan. Toimenpiteiden toteutuminen vaatii asiakkaan vahvaa sitoutumista.

4.1.2 Työntekijöiden kokemukset MARAK-työskentelyn hyödyistä heille itselleen

Vastaajien kokemuksia liittyen MARAK-työskentelystä saatuihin hyötyihin työntekijälle tutkittiin myös väittämien avulla (taulukko 3). Heitä pyydettiin vastaamaan väitteisiin, jotka koskevat asiakkaan väkivaltatilanteen kokonaiskuvaa, vastuunjakautumista, tiedonvaihtoa, työn tekemisen päällekkäisyyttä ja kokonaistyömäärää. Vastauksia väittämiin pyydettiin arvioimaan asteikolla 1–5, kuten luvun alussa on kerrottu.

MARAK-työskentelyn hyödyt työntekijöille

Taulukko 3. MARAK-työskentelyn hyödyt työntekijälle arvioiden asteikolla 1–5. Kuvaajassa oleva luku ilmoittaa vastausten keskiarvon.

MARAKin tuottamaan hyötyyn työntekijälle liittyvät vastaukset olivat poliisien osalta arviointias- teikolla 1–5 keskiarvoltaan hivenen heikompia kuin muiden vastaajien. Kaikkien vastausten kes- kiarvojen ollessa yli 4, voidaan todeta, että työntekijät kokivat saavansa hyötyä MARAK- työskentelystä erittäin paljon. Poliisien kokemukset myötäilivät pitkälti muiden vastaajien koke- muksia. Suurin ero vastaajien kokemuksissa ilmeni arvioitaessa kokonaistyömäärä vähene- mistä, kun työ jakautuu suunnitelmallisesti usealle toimijalle (3,8 ja 4,2).

Väittämien jälkeen työntekijöiden saamia hyötyjä sai kommentoida vapaasti avoimeen kenttään. Poliiseista kaksi vastaajaa kommentoi tähän kysymykseen seuraavasti:

"Marak-työryhmään kuulumisen tuo poliisille enemmän lisätyötä kuin hyötyä omaan työhön. Mielestäni poliisi voisi olla tällaisessa ryhmässä enemmänkin konsultatiivi- sessa roolissa ja osallistua kokoukseen tarvittaessa."

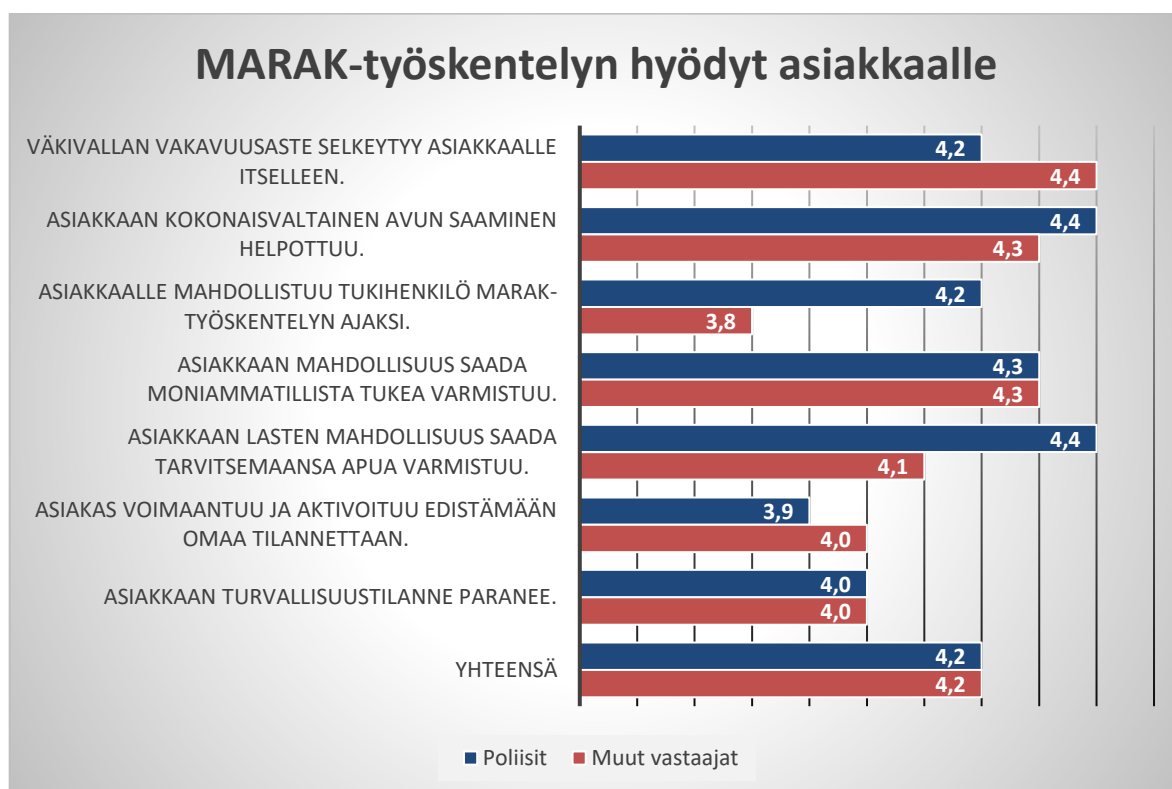
"Tiedonvaihdossa on huomioitava salassapidettävät asiat ja salassapitojen tuomat ongelmat tiedonvaihdossa, sekä tämän vaikutukset."

Eräissä vastauksessa nähtiin taas poliisijäsenen tuottama hyöty asiakkaalle seuraavasti:

"Asiakkaalle avautuu parempi yhteys poliisiin esitutinnan aikana kuin olisi ilman Marak-yhteistyötä."

4.1.3 Työntekijöiden kokemukset MARAK-työskentelyn hyödyistä asiakkaalle

Tutkittaessa vastaajien kokemuksia liittyen MARAK-työskentelystä saatuihin hyötyihin asiakkaalle, pyydettiin vastaajia vastaamaan erilaisiin väitteisiin (taulukko 4). Väitteet liittyvät asiakkaan omaan kokemukseen väkivallasta, avun ja tukihenkilön saamiseen, uhrin lasten mahdollisuuden avun saamiseksi, asiakkaan omaan aktiivisuuteen ja turvallisuustilanteeseen yleensä. Vastauksia väittämiin pyydettiin arvioimaan asteikolla 1–5, kuten luvun alussa on kerrottu.

Taulukko 4. MARAK-työskentelyn hyödyt asiakkaalle arvioiden asteikolla 1–5. Kuvaajassa oleva luku ilmoittaa vastausten keskiarvon.

Vastaukset liittyen MARAKin tuottamiin hyötyihin asiakkaalle olivat poliisin ja muiden taustajärjestöjen työntekijöiden osalta keskiarvoltaan samat. Poliisit olivat vahvimmin samaa mieltä väittämän kanssa, että asiakkaan kokonaisvaltainen avun saaminen helpottuu (4,4) ja, että asiakkaan lasten mahdollisuus saada tarvitsemaansa apua varmistuu (4,4). Vähiten poliisit kokivat olevansa samaa mieltä siinä, että asiakas voimaantuu ja aktivoituu edistämään omaa

tilannettaan (3,9). Eräs poliisivastaaja kuvasi näkemystään MARAK-työskentelyyn ja asiakkaan saamiin hyötyihin seuraavasti:

"Asiakkaan kokemus omasta väkivallan vakavuusasteesta on monesti ylimitoitettu ja pelon ohjaama. Puhe on jäsentymätöntä ja siinä kuuluu paljon uhkakuvia. Valitettavan monet työntekijät lähtevät mukaan asiakkaan pelkopuheeseen ja konkreettiset uhat jäävät osoittamatta, mikä rauhoittaisi asiakasta ja ohjaisi toimia oikeaan suuntaan. No, ehkä tämä sitten on poliisin rooli, olla tunnistamassa oikeita uhkia."

Väittämien jälkeen vapaasti aihetta on kommentoinut 16 muuta kuin poliisivastaajaa. Näistä vastauksista nousee selkeästi esiin haasteet tukihenkilöiden saatavuudessa ja tukihenkilötoiminnassa yleensä, kuten seuraavista kommenteista on hyvin pääteltävissä:

"Meillä ei ole tukihenkilöitä. Ainoastaan rikosprosessissa oleville voidaan saada tukihenkilö Rikosuhripäivystyksestä."

"Kuulisin mielelläni, kuinka eripuolilla käytetään Marak-tukihenkilöitä, ja tulevatko ne RIKUsta vai jostain muualta. Selkeyttä tukihenkilökäytänteisiin kaipaisi."

"Meillä ei ole tukihenkilöä antaa asiakkaalle. Lisäksi joskus tuntuu kuin lastensuojelun kanssa emme olisi samalla kartalla asiakkaan tilanteesta, jolloin lasten tilanne jää huolettamaan. Väkivaltaa ei oteta lastensuojelussa aina tosissaan."

"Tukihenkilö MARAKissa on meillä melko vieras ja määrittelemätön, olemme yrittäneet ratkaista asiaa. Usein tuntuu, että kokouksen anti ei anna oikein mitään uutta, sillä monella on jo kaikki palvelut vanhastaan ja viranomaisilla ei kuitenkaan ole todellisia mahdollisuuksia tehdä päätöksiä tai ratkaisuja"

Kysyttäessä tärkeimpiä konkreettisia MARAK-työryhmän tekemiä toimenpiteitä asiakkaan auttamiseksi olivat ne poliisien mielestä asiakkaalle tarjottu rikosprosessiin liittyvä tuki, asiakkaan ohjaaminen sosiaalityön palveluihin ja ohjaaminen rikosilmoituksen tekemiseen. Lähes yhtä tärkeinä toimenpiteinä poliisit pitivät asiakkaan avustamista lähestymiskieltoon liittyvien hakemusten ja muiden menettelyiden kanssa, ohjaamista turvakotiin ja ohjaamista päihde- tai mielenterveyspalveluihin. Muita merkityksellisiä toimia poliisien mielestä olivat tukihenkilön järjestäminen, ohjaaminen terveydenhuollon palveluihin sekä perheen lasten tukemiseen liittyvät asiat.

4.2 MARAK-menetelmän toimivuus ja kehittämiskohteet vaikuttavuuden näkökulmasta

4.2.1 MARAK-menetelmän toimivuus

Kyselyn avoimella kysymyksellä selvitettiin vastaajien näkemyksiä MARAK-menetelmän toimivuudesta yleensä. Poliisivastaajista tähän kysymykseen vastasi kymmenen poliisia. Lähes kaikki vastaajat mainitsivat menetelmän toimivuuden kiteytyvän juurikin moniammatillisuuteen ja siitä saataviin hyötyihin muun muassa seuraavasti:

"Moniammatillinen arvio ja asiakkaan ohjaaminen oikeisiin toimiin turvaliisuustilanteen parantamiseksi."

"Ammattilaisten yhteentuominen ja vaikeiden asiakastilanteiden pohtiminen moniammatillisesti."

"Eri alojen ihmiset kohtaavat kerran kuukaudessa ja toimijat tulevat jollain tavalla tutuiksi."

"Täyden tuen periaate, ammattilaiset yhdellä kertaa käytettävissä"

"Yhteistyö eri viranomaisten kesken eikä uhrin tarvitse käydä asiaa sen vuoksi niin monta kertaa läpi."

Poliisin näkemyksiä MARAK-menetelmän toimivuuteen liittyen tukevat myös muiden kuin poliisien vastaavanlaiset näkemykset menetelmän toimivuudesta. Vastauksia arvioitiin niiden sisällön perusteella. Muista kuin poliisivastaajista tähän avoimeen kysymykseen vastasi 71 toimijaa, joista 55% korosti tavalla tai toisella moniammatillisuutta ja sen toimivuutta menetelmässä. Lähes kaikki loput vastaajat (37%) nostivat näkemyksissään esiin toimivuudet asiakkaan kohtaamisessa sekä menetelmän selkeän rakenteen.

4.2.2 MARAK-menetelmän kehittämiskohteet

Toimivuuden lisäksi avoimella kysymyksellä selvitettiin sitä, mitä MARAK-menetelmässä tulisi vastaajien mielestä kehittää. Tähän kysymykseen sekä poliisit että muut vastaajat toivat esille vahvasti työryhmätoimintaan liittyviä kehittämiskohteita. Nyt esiteltäviä kehittämiskohteita ei ole tässä opinnäytetyössä esitelty aikaisemmin. Erään poliisivastaajan näkemys on kokonaisvaltainen kuvaus MARAK-menetelmästä ja sen suhteesta poliisin muuhun toimintaan. Näkemys on seuraava:

"Ajatus moniammatillisesta yhteistyöstä on hyvä. Se ei kuitenkaan ole oikea-aikainen asiakkaan näkökulmasta. Yhteinen ajatus kokouksen etenemisestä ja tavoitteista"

puuttuu. Kokouksessa paikalla olevista suurin osa on tarpeettomia asiakkaan tilanteessa. Kokous on kankea ja asiakkaan on hankala tulla siihen vaikean asiansa kanssa. Poliisin näkökulmasta Marak-menetelmä tapahtuu jo kuulustelussa, kun asiakasta aktiivisesti ohjataan avun (turvakoti, väkivaltatyöasiantuntijat, sovittelu, keskusteluapu, aikuissosiaalityö) piiriin oikea-aikaisesti, tehdään sosiaalihuoltolain mukainen ilmoitus. Marak-menetelmä tuntuu tässä päälle liimatulta."

Poliisit vastasivat tähän MARAKin kehittämiskohteita koskevaan kysymykseen melko suppeasti, kun taas muista kuin poliiseista ajatuksia kehittämiskohteista toi esille yli 50 vastaajaa. Poliisit nostivat esille omissa vastauksissaan haasteita, jotka liittyvät työryhmän kokoon, toiminnan selkeyteen, asiakasseurantaan ja viestintään työryhmäläisten välillä.

Kaikista tämän kysymysten vastauksista vahvimmin nousi esille neljä seikkaa. Kehittämiskohteeksi vahvimmin koettiin tarve menetelmän tietoisuuden laajentamisesta. Toiseksi eniten vastaajat kokivat kehittämistarpeita menetelmän ulottamiseksi uhrin lisäksi myös muihin henkilöihin, kuten tekijäpuolelle, lapsiin ja muihin läheisiin huomioiden heidän tarpeensa osana menetelmää. Kolmanneksi kehittämiskohteeksi nousi asiakasseurantaan liittyvät monitahoiset ongelmat ja neljänneksi MARAK-menetelmän ohjautumisen ajankohdan oikea-aikaisuuteen liittyvät haasteet.

Muista kuin poliisivastaajista edellä mainittuja kehittämisideoista tuotiin esille muun muassa seuraavasti:

"Palauttaa mieleen se, miksi Marak on alun perin otettu käyttöön ja saada tieto välitettyä erityisesti sosiaali- ja kriisipäivystyksen tai lastensuojelun työntekijöille. Miten olisi mahdollista hyödyntää Marak-kartoitusta työvälineenä, joka avaisi niin työntekijälle kuin asiakkaalle tilannetta. Ainahan pisteet eivät täyty, mutta Marak-kartoitus on hyvä asiakastyön välinen ilman Marak-ohjaustakin."

"Itselleni on hyvin vieras tapa se, että asiakkaasta puhutaan/esitellään, kun hän ei ole läsnä ja hän tulee sen jälkeen huoneeseen ja kerrotaan, että esittelimme juuri asiiasi. Asiakkaan sitoutumisen ja oman toimijuuden vahvistamisen näkökulmasta olisi tärkeää, että asiakas itse osallistuisi esittelyyn ja kertoisi itse tilanteestaan. Yhden asiakkaan asioiden käsittelyyn on varattu 10-20 min. Onko tässä mahdollista kovin syvästi tehdä selkeää suunnitelmaa?"

"Kuten aiemmin totesin, niin MARAK-työryhmässä käyneiden asiakkaiden osalta pitäisi löytää joustavampia ja nopeampia ratkaisuja palveluiden saamiseksi. Lisäksi työryhmän sitouttamiseen sekä säännölliseen kouluttamiseen olisi tärkeää panostaa."

Näkisin, että parhaimmillaan tällä menetelmällä voitaisiin ennaltaehkäistä vakavan väkivallan uusiutumisen riskiä, mutta se vaatisi yllä mainittuja toimia."

Myös poliisin rooliin toivottiin vahvistusta ja se ilmeni kahdessa muiden kuin poliisien vastauksessa seuraavasti:

"Koen että esim. poliisin roolin vahvistaminen olisi tärkeää niin lähestymiskieltojen määräämisessä kuin esim. virka-avun antamisessa. Sen tulisi olla konkreettisempaa kuin vain ohjausta, kuinka normaalisti aina tulee toimia."

"Poliisiviranomaisen rooli entistä näkyvämmäksi"

4.3 Johtopäätökset poliisien kokemuksista MARAK-menetelmän vaikuttavuudesta

Tässä luvussa on selvitetty tutkimuskysymyksen selvittämiseksi siihen liittyvää ensimmäistä apututkimuskysymystä. Kysymys on siitä, kuinka poliisit ylipäätään kokevat MARA-menetelmän vaikuttavuuden ja riskinarvioinnin.

Poliisien kokemuksia MARAK-menetelmän yleisestä vaikuttavuudesta ja tarkemmin vaikuttavuudesta asiakkaan ja työntekijän näkökulmista selvitettiin sekä väittämien ja avointen kysymysten kautta. Vastausta tähän apututkimuskysymykseen pyrittiin hakemaan myös selvittämällä kokemuksia MARAK-menetelmän toimivuudesta ja kehittämiskohteista.

Tutkimustulosten mukaan poliisit kokevat yleisesti ottaen MARAK-menetelmän olevan vaikutuksiltaan suhteellisen toimiva työkalu vakavan parisuhdeväkivallan torjunnassa ja ennalta estämisessä. Vastausten perusteella vaikuttaisi siltä, että poliisit kokevat MARAK-menetelmän olevan tehokas tukitoimi vakavan parisuhdeväkivallan uhreille useammasta syystä. Ensinnäkin siitä syystä, että uhreille tehtävät turvallisuussuunnitelmat koetaan pääasiassa käyttökelpoisiksi. Toiseksi poliisit kokevat itse pystyvänsä edistämään asiakkaiden tilannetta ennalta sovitusti turvallisuussuunnitelman myötä. Tämä saattaa johtua siitä, että poliisit kokevat turvallisuussuunnitelman itselleen tutuna ja tarkoituksenmukaisena toimintamallina. Sen sijaan haasteelliseksi poliisivastaajat kokivat uhrien oikea-aikaisen ohjautumisen menetelmän pariin, mikä tukee aikaisempaa tilastotietoa poliisin suorittamista ohjauksista. Esille nousi näkökulmia siitä, että asiakkaat ohjautuvat usein menetelmän pariin vasta silloin, kun he ovat jo erilaisten tukitoimien parissa tai ohjaaminen toteutuu muutoin.

Huomionarvoista ohjautumisen oikea-aikaisuuteen liittyen on se, että saman ongelman tunnistavat tutkimuksen perusteella myös muut toimijat kuin poliisit. Muiden kuin poliisien vastauksissa

nimittäin nousi esille erilaisia pohdintoja siitä, kuinka asiakkaat saisi ohjattua menetelmän pariin aikaisemmin, jotta väkivallankierre saataisiin katkaistua aikaisemmin.

Vastaajien kokemukset liittyen MARAK-menetelmän tuottamiin hyötyihin työntekijöille olivat pääasiassa hyviä. Tämä kertonee siitä, että moniammatillisen yhteistyön yleisesti tunnetut hyödyt toteutuvat myös MARAK-menetelmässä. Yhden vastaajan mukaan tosin työskentely on enemmän kuormittavaa kuin hyödyllistä. Tämän vastaajan näkemyksen mukaan poliisi voisi osallistua kokouksiin vain tarvittaessa ja toimia työryhmässä enemmänkin konsultoivissa roolissa kuin itse työryhmään jäsenenä. Tämä yksittäisen poliisin edustajan näkemys ei saanut kuitenkaan kannatusta muilta kyselyyn vastanneilta. Päinvastoin muiden kuin poliisivastaajien kokemukset vaikutuksista työntekijöiden saamiin hyötyihin olivat hyvin samankaltaiset, jopa hivenen paremmat kuin poliiseilla. Vastausten perusteella voidaan todeta vaikuttavuuden kokemusten olevan erinomaisella tasolla väkivallan työntekijöiden saamista hyödyistä käsin tarkasteltuna.

Tuloksissa asiakkaiden samat hyödyt nousivat erinomaiselle tasolle, kun tarkastellaan kaikkien vastausten keskiarvoa. Yllättävää tuloksissa oli se, että poliisit kokivat MARAK-työskentelyn myötä tukihenkilön saamisen asiakkaalle jokseenkin varmempana kuin muut vastaajat. Tätä selittää se, että poliisin velvollisuuksiin kuuluu arvioida jo asianomistajan kuulusteluvaiheessa tarvetta tukihenkilön määräämiselle (ETL 7:12, ROL 2:3, ROL 2:1a). Myös suojelutarpeen arviointi ja velvollisuus kertoa asianomistajalle tarjolla olevista tukitoimista ohjaavat poliisia mitä ilmeisemmin muita toimijoita helpommin tarjoamaan väkivallan uhrille tukihenkilöä ja avustamaan sen hankkimisessa. Vastauksista käy selvästi ilmi, että päällisin puolin MARAK-menetelmä koetaan toimivana juurikin moniammatillisen arvion vuoksi, jolloin asiakastilanteen pohtiminen yhdessä helpottuu. Asiakasnäkökulmasta useissa vastauksissa korostettiin asiakkaalle tarjottavaa niin sanottua täyden tuen palvelua, jolloin asiakkaalle mahdollistetaan eri viranomaisten tarjoama apu yhdellä kertaa.

Poliisien tekemiä konkreettisia toimenpiteitä asiakkaiden auttamiseksi olivat tarjottu tuki rikosprosessiin liittyen, asiakkaan ohjaaminen sosiaalityön ja terveydenhuollon palveluihin, turvakotiin, päihde- ja mielenterveyspalveluihin ja rikosilmoituksen tekemiseen. Lisäksi konkreettisia toimia olivat lähestymiskiellon hakemiseen tarjottu tuki ja apu sekä asiakkaan perheen ja lasten tukemiseen liittyvät menettelyt.

MARAK-menetelmän kehittämiskohteista sekä poliisien että muiden vastauksista voidaan nostaa esille selkeästi neljä asiaa. Sellaisia ovat ensinnäkin menetelmän tietoisuuden laajentaminen

yleisesti eri keinoin sekä menetelmän ulottaminen uhrin lisäksi muihin henkilöihin kuten tekijäpuolelle, lapsiin ja muihin läheisiin. Lisäksi kehittämiskohteiksi nousivat asiakasseurantaan liittyvät monitahoiset ongelmat ja MARAK-menetelmään ohjautumisen ajankohtaan liittyvät haasteet.

Yhteenvetona vaikuttavuuden kokemuksista on todettavissa, että poliisi kokee MARAK-menetelmän olevan vaikuttava sekä itsensä että asiakkaan näkökulmasta tarkasteltuna. Vaikuttavuuden taustalla on poliisin kokemusten mukaan nimenomaan moniammatillisuus ja sen mukanaan tuomat hyödyt, kuten asiakkaan kohtaaminen yhdessä, ammatillinen ja asiakkaan yhtäaikaaisesti saama täysi tuki eri viranomaisten toimesta. MARAK-menetelmän suurimmiksi haasteiksi ja täten vaikuttavuutta vähentäviksi seikoiksi tulosten perusteella voidaan todeta menetelmän osittainen tuntemattomuus, menetelmän kohdentuminen vain väkivallan uhriin, asiakasseurannan haasteet ja ohjausten ajankohdalliset vaikeudet.

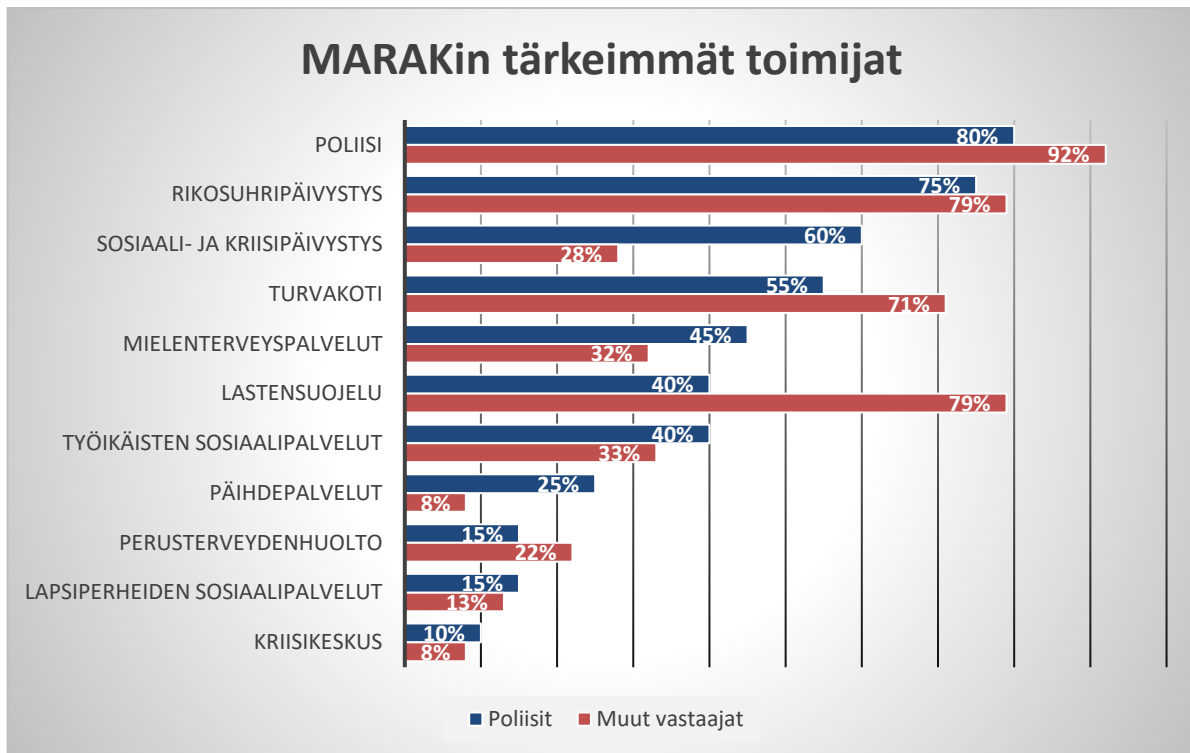
5 POLIISIN ROOLIN MERKITYKSELLISYYS MARAK-TOIMINNASSA

Tässä luvussa tarkastellaan tutkimuksen tuloksia liittyen poliisin rooliin MARAK-toiminnassa. Tuloksien arvioinnissa kiinnitetään erityistä huomiota muiden viranomaisten ja toimijoiden kokemuksiin poliisin roolista ja sen merkittävydestä sekä poliisin sitoutuneisuudesta ja yhteistyökyyvystä. Yhtenä päätutkimuskysymystä selvittävänä alatutkimuskysymyksenä tässä tutkimuksessa oli selvittää sitä, millaisena poliisi itse sekä muut viranomaiset näkevät poliisin roolin MARAK-työryhmien jäsenenä. Poliisin roolin merkitystä lähestyttiin selvittämällä vastaajien näkemyksiä siitä, ketkä toimijat työryhmässä ovat vastaajien käsityksen mukaan tärkeimmät ja sitoutuneimmat tahot MARAK-työryhmätoimintaan. Lisäksi kyselyllä selvitettiin toimijoita, joiden kanssa yhteistyö on sujuvinta. Tässä luvussa raportoidaan myös yleisiä kokemuksia MARAK-työryhmätyöskentelyn tehokkuudesta, toimivuudesta ja haasteista.

5.1 Kokemukset poliisin roolista osana moniammatillista MARAK-työryhmää

5.1.1 MARAK-työskentelyn tärkeimmät ja sitoutuneimmat toimijat

Vastaajien näkemyksiä tärkeimmistä toimijoista selvitettiin pyytämällä vastaajia nimeämään tahoja, joiden ainakin tulee olla edustettuna MARAK-työryhmissä (taulukko 5). Kysymys sisälsi listan yleisimmistä toimijoista, joista vastaajia pyydettiin nimeämään viisi tärkeintä. Vastaajia ei kuitenkaan pyydetty laittamaan valitsemiaan tärkeimpiä toimijoita erityiseen järjestykseen. Tässä tarkastelussa ja seuraavassa taulukossa on mukana ainoastaan ne keskeisimmät toimijat, joiden edustus työryhmissä on vastausten perusteella koettu olevan tärkeä. Taulukossa ei esitellä niitä tahoja, joita alle 10% vastaajista on pitänyt tärkeimpien toimijoiden joukossa.

Taulukko 5. MARAKin tärkeimmät toimijat. Kuvaajassa oleva luku ilmoittaa, kuinka monta prosenttia vastaajista on valinnut kyseisen tahon kuuluvan viiden tärkeimmän toimijan joukkoon.

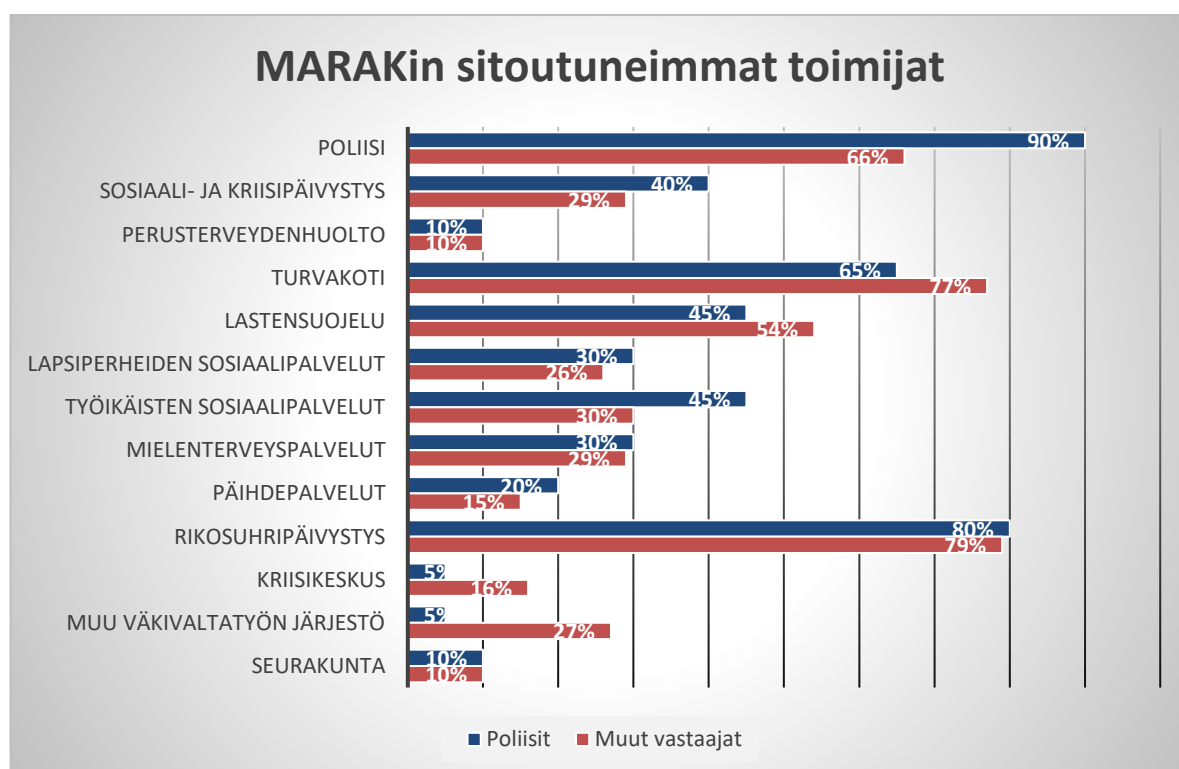
Vastaajia pyydettiin valitsemaan viisi tärkeintä tahoa omassa MARAK-työryhmänsä toiminnassa. Vastauksista ilmeni, että poliisivastaajat kokevat tärkeimmäksi tahoksi itsensä ja samalla kuitenkin lähes yhtä tärkeäksi toimijaksi poliisit kokevat rikosuhripäivystyksen. Kolmanneksi poliisien tärkeysjärjestyksessä tuli sosiaali- ja kriisipäivystys ja lähes yhtä tärkeänä toimijana pidettiin turvakotia. Vastausten perusteella yhdeksän poliisivastaajaa näki mielenterveyspalveluiden kuuluvan myös viiden tärkeimmän joukkoon ja kahdeksan poliisivastaajaa koki lastensuojelun ja työikäisten sosiaalipalvelujen olevan tärkeimpien toimijoiden joukossa.

Muista kuin poliisivastaajista lähes kaikki asettivat vastauksissaan poliisin MARAK-menetelmän yhdeksi tärkeimmistä toimijoista. Poliisi nähtiin niin tärkeänä toimijana, että muista kuin poliisivastaajista 92% kokee poliisin olevan tärkeimpien toimijoiden joukossa. Poliisin jälkeen yhtä tärkeiksi toimijoiksi muut kuin poliisivastaajat kokevat lastensuojelun ja rikosuhripäivystyksen, joiden jälkeen myös turvakoti on koettu erittäin tärkeänä.

Suurimmat erot poliisivastaajien ja muiden vastaajien välillä löytyi sosiaali- ja kriisipäivystyksen ja lastensuojelun kohdalla. Sosiaali- ja kriisipäivystyksen tärkeäksi tahoksi oli valinnut 60% poliiseista, kun muiden vastaajien kohdalla luku oli vain 28%. Poliiseista 40% piti lastensuojelua yhtenä tärkeimmistä, kun taas muiden vastaajien kohdalla luku oli huomattavasti korkeampi (79%).

Kysyttäessä erikseen oman roolin selkeydestä ja merkityksellisyydestä MARAK-työryhmässä, 80% poliiseista vastasi kokevansa oman roolinsa selkeäksi MARAK-työryhmässä ja 75% poliiseista kokee oman roolinsa myös merkitykselliseksi.

Vastaajien näkemyksiä sitoutuneimmista toimijoista selvitettiin pyytämällä heitä nimeämään oman MARAK-työryhmänsä sitoutuneimpia toimijoita (taulukko 6). Kysymys sisälsi listan yleisimmistä toimijoista, joista vastaajia pyydettiin nimeämään viisi sitoutuneinta toimijaa. Tässäkin vastaajaa ei pyydetty asettamaan sitoutuneita toimijoita mihinkään järjestykseen. Tässä taulukossa ei ole mukana tahoja, joita alle 10% vastaajista on pitänyt sitoutuneimpana.

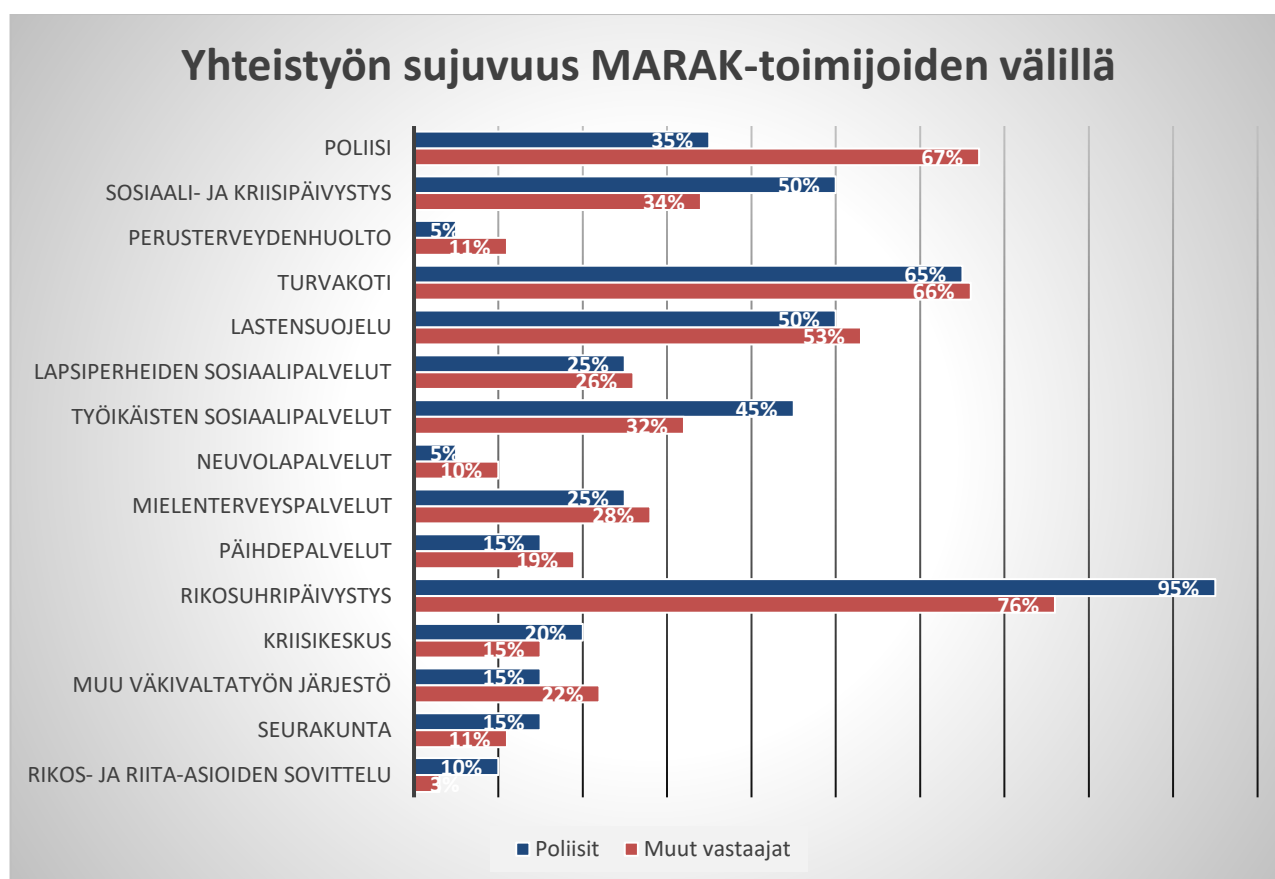
Taulukko 6. MARAKin sitoutuneimmat toimijat. Kuvaajassa oleva luku ilmoittaa, kuinka monta prosenttia vastaajista on valinnut kyseisen tahon kuuluvan viiden sitoutuneimman toimijan joukkoon.

Vastauksissa vastaajat saivat valita viisi sitoutuneinta tahoja vastaajan omassa MARAK-työryhmässä. Vastauksista ilmeni, että poliisivastaajista 90% koki poliisin kuuluvan viiden sitoutuneimman tahon joukkoon. Toiseksi sitoutuneimmaksi tahoksi poliisit kokevat rikosuhripäivystyksen työntekijät (80% vastaajista), kun kolmanneksi sitoutuneimpana pidettiin turvakodin työntekijöitä (65% vastaajista). Näiden kolmen ryhmän jälkeen lastensuojelu ja työikäisten sosiaalipalvelut olivat poliisivastaajien mielestä seuraavaksi sitoutuneimmat tahot.

Muista kuin poliisivastaajista lähes yhtä moni valitsi sitoutuneimpien tahojen joukkoon rikosuhripäivystyksen (113 vastaajaa) ja turvakodin (110 vastaajaa). Vastausten perusteella todettakoon, että myös poliisi koettiin suhteellisen sitoutuneeksi toimijaksi siten, että 94 vastaajaa koki poliisin olevan yksi sitoutuneimmista toimijoista. Tämä tarkoittaa poliisin olevan muiden toimijoiden mielestä rikosuhripäivystyksen ja turvakodin jälkeen seuraavaksi sitoutunein toimija MARAK-toiminnassa.

5.1.2 Yhteistyön sujuvuus MARAK-toimijoiden välillä

Yhteistyön sujuvuutta eri toimijoiden välillä selvitettiin pyytämällä vastaajia nimeämään oman MARAK-työryhmänsä tahoja, joiden kanssa yhteistyö on sujuvinta MARAK-asioissa (taulukko 7). Kysymys sisälsi listan yleisimmistä MARAK-työryhmän toimijoista, joista vastaajia pyydettiin nimeämään viisi toimijaa, joiden kanssa yhteistyö on sujuvinta. Tässäkään vastaajaa ei pyydetty asettamaan toimijoita mihinkään järjestykseen. Seuraavassa taulukossa ei ole mukana tahoja, jotka mainittiin alle 10%:ssa vastauksista.

Taulukko 7. Yhteistyön sujuvuus MARAK-toimijoiden välillä. Kuvaajassa oleva luku ilmoittaa, kuinka monta prosenttia vastaajista on valinnut kyseisen tahon kuuluvan niiden viiden toimijan joukkoon, joiden kanssa yhteistyö on sujuvinta.

Vastauksissa vastaajat saivat valita viisi tahoa, joiden kanssa kokevat yhteistyön olevan kaikista sujuvinta. Yhtä vastaajaa lukuun ottamatta kaikki poliisivastaajat kokivat yhteistyön olevan sujuvaa rikosuhripäivystyksen kanssa. Vastausten perusteella yli puolet poliisivastaajista koki yhteistyön sujuvaksi myös turvakodin kanssa. Edelleen puolet poliiseista (10 kpl) mielsi yhteistyön sujuvaksi sosiaali- ja kriisipäivystyksen sekä lastensuojelun edustajien kanssa.

Muiden kuin poliisien vastauksista ilmeni, että myös he kokivat yhteistyön rikosuhripäivystyksen työntekijöiden kanssa kaikista sujuvimpana. Samoin 65% heistä koki yhteistyön turvakodin työntekijöiden kanssa suhteellisen sujuvana ja 50% vastaajista mielsi yhteistyön lastensuojelun ja sosiaali- ja kriisipäivystyksen kanssa olevan yksi sujuvimmistä. Poliisin kanssa yhteistyön sujuvaksi arvioi 67% vastaajista.

Tämän kysymyksen jälkeen vastaajilla oli vielä mahdollisuus kertoa omin sanoin asioista, jotka vastaajan mielestä ovat hankaloittaneet yhteistyötä muiden työryhmän jäsenten kanssa. Poliisien vastauksissa seitsemässä vastauksessa tuli ilmi jollain lailla yhteistyötä hankaloittavia seikkoja. Sellaisia seikkoja ovat työryhmän jäsenten suuri vaihtuvuus, asiakasohjausten alhainen määrä ja roolien epäselvyys. Yhteistyön hankaluutta poliisit kuvasivat seuraavasti:

"... Poliisin ei kuulu olla vetovastuussa, koska THL-vetoista, ei poliisivetoista toimintaa. Poliisi toimii asiantuntijajäsenenä."

"Työryhmän jäsenten vaihtuvuus ja yhteystietojen puute."

"Asiakkaita ei ole riittävästi."

"Erilaiset käsitykset lähisuhdeväkivallasta. Yhteisten toimintatapojen puuttuminen. Paljon osallistujia, mutta vähän kohdennettuja palveluita lähisuhdeväkivallan uhreille. Roolin epäselvyys. Passiiviset osallistujat..."

"Kaikista ryhmistä ketä tarvittaisiin paikalle ei tule aina kokouksiin osallistujia. MARAK työryhmän jäsenten nopea vaihtuminen..."

"Työryhmän jäsenten väliset viestintäongelmat...(esim. poliisi ja teams taikka hyvinvointialue ja salatut sähköpostit, joita muut eivät saa auki). Yhteistä viestintäkanavaa kaikille toimijoille ei ole, joka vaikeuttaa huomattavasti tiedonkulkua, sekä asiakkaiden seuranta."

Kuten poliisivastaajat, myös muiden toimialojen edustajat pitivät sitoutumattomuutta ja työryhmien jäsenten vaihtuvuutta suurimpina tekijöinä yhteistyön hankaloitumisen kannalta. Monesta

vastauksesta nousi esille vaikeudet ja epäselvyydet työryhmän jäsenten roolituksessa ja siitä johtuva toiminnan sekavuus. Nämä haasteet ilmenevät muun muassa seuraavista avovastauksista:

"Mikäli työryhmän jäsen ei ole valmistautunut kunnolla tapaamiseen tai hoitanut lupamiaan asioita kokousten välillä."

"Ei ole selkeästi sovittu mikä on jäsenten rooli ja tehtävät"

"Ehkä meitä on liikaa ja avoin keskustelu ei synny siitä johtuen "

Poliisien rooliin ja poliisiyhteistyöhön liittyvissä asioissa esiin nousi muiden toimijoiden vastauksissa seuraavia näkökulmia:

"Kaikki tahot eivät ole niin sitoutuneita toimintaan, vaan tulevat helposti vain kuulolle palavereihin. Poliisi otti aiemmin nihkeämmin kantaa asioihin, mutta on nyt aktiivisemmin alkanut tarjota tukeaan ennaltaestävästä roolista..."

"Poliisin edustaja usein ollut poissa"

"...lisäksi poliisi on rajannut, että he tulevat vain silloin, jos kokevat, että heillä on jotain tarpeellista tietoa käsiteltäviin tapauksiin. Tämä on todella harmillista, sillä näkemyseni mukaan poliisin näkemys moniammatillisessa arviossa olisi lähes aina tarpeellista, kun kyse on MARAK-riskiarvioinnista."

"Epäselvyydet siitä, mitä kenenkin työnkuvaan kuuluu... Poliisin osalta yhteistyön sujuvuus henkilöityy todella vahvasti. Sitoutunut poliisi on elintärkeä osa työryhmää. Sitoutumaton poliisi, joka ei vaivaudu selvittämään asioita eikä osallistu keskusteluun, hankaloittaa työskentelyä merkittävästi. Poliisi on kuitenkin yksi niistä työryhmän jäsenistä, joilla on eniten mahdollisuuksia puuttua väkivallan tekijän toimintaan."

5.2 MARAK-työryhmätyöskentelyn vahvuudet ja työskentelyn kehityskohteet

5.2.1 MARAK-työryhmätyöskentelyn tehokkuus

Kyselyssä vastaajilta kysyttiin heidän mielipiteitään MARAK-kokousten työskentelyn tehokkuudesta. Poliisivastaajista 15 koki työskentelyn olevan tehokasta, kun viisi vastaajaa piti työskentelyä tehottomana. Kyselyssä vastaajien oli mahdollisuus antaa näkemyksiään tehokkuutta lisäävistä syistä. Sellaisina nousivat esiin kokousten selkeät rakenteet, tehokas puheenjohtajan toiminta, motivoituneet toimijat ja kokoonpanon tarkoituksenmukaisuus. Tehottomuuden taustalla

vastaavasti taas olivat kokousten liian suuret kokoonpanot siten että kokouksissa oli osallistujia, joilla ei ollut mitään roolia käsiteltävän asiakkaan tapauksessa. Lisäksi vastaajien mielestä tehottomuutta aiheuttivat asiakkaiden puute ja asiakkaan oleminen jo tuen piirissä hänen ohjautuessaan MARAKiin. Yksi poliisi kuvaa tehottomuuteen liittyviä seikkoja seuraavasti:

"Monesti jo kokoukseen tultaessa asiakkaan tilannetta on jo arvioitu jossain palvelussa ja hän on jo palveluiden piirissä. Iso osa paikalla olevista Marakin työntekijöistä ei tarjoamansa palvelun osalta liity millään tavalla asiakkaan tilanteeseen, joka tuntuu asiakkaan näkökulmasta kiusalliselta. Asiakkaan paikalla olo, siihen annettu aika ja asiakkaan kertomuksen jäsentymättömyys vie monesti keskustelua epäolennaiseen suuntaan, jolloin varsinaiset lähisuhdeväkivaltaan vaikuttavat toimet jäävät huomiotta. Kokous tulee monesti liian myöhään asiakkaan tilanteeseen nähden ja apua on ollut tarpeen tarjota jo aiemmin. Marak kokouksista puuttuu selkeä struktuuri sen osalta, mitkä ovat vaikuttavia menetelmiä lähisuhdeväkivallan ehkäisemiseksi. Tuntuu, että poliisin läsnäoloa ja kantaa odotetaan, vaikka hoidollisesta näkökulmasta poliisiin rooli MARAKissa on pieni."

5.2.2 MARAK-työryhmätyöskentelyn vahvuudet

Kyselyssä vastaajia pyydettiin mainitsemaan kolme seikkaa, jotka he kokevat MARAK-työryhmässä toiminnan vahvuuksina. Kysymys esitettiin avoimena kysymyksenä ja siihen vastasi 45% poliisivastaajista eli yhteensä yhdeksän poliisia. Vahvuuksista tärkein oli poliisien mielestä työryhmäläisten sitoutuneisuus toimintaan. Lähes yhtä tärkeänä vahvuutena poliisit pitivät moniammatillisuutta ja ryhmän yhteistä tahtotilaa asiakkaan auttamiseksi. Nämä näkemykset ilmenevät esimerkiksi seuraavista vastauksista:

"Asiakkaan kohtaaminen työryhmänä."

"Työryhmän yhteinen tahtotila tehdä voitavansa asian eteen"

"Rento ja lämmin ilmapiiri, suuri joukko ammattitaitoisia ihmisiä ja oikea halua auttaa."

Edellisten lisäksi useampi vastaaja piti oman työryhmätoiminnan vahvuuksina avoimuutta ja ilmapiiriä yleensä, asiakas seurannan toimivuutta, puheenjohtajan vahvaa ammattitaitoa ja työryhmän osaamista. Hyvä yhteistyö, koulutus, tiedonkulku, toiminnan selkeys ja roolijako tulivat myös ilmi toiminnan vahvuuksina vastauksissa.

Muista toimijoista tähän kysymykseen kertoi näkemyksensä yhteensä 101 vastaajaa. Ylivoimaisesti suurimmaksi vahvuudeksi työryhmätoiminnassa muiden kuin poliisien vastaamana arvioitiin

sitoutuminen. Samoin moniammatillisuus ilmeni vahvuutena useissa vastauksissa. Poliisivastauksista poiketen myös toiminnan selkeyttä arvioitiin lähes yhtä suureksi vahvuudeksi kuin moniammatillisuutta ja sitoutuneisuutta muiden toimijoiden vastauksissa. Poliisin toiminta nostettiin erikseen esille seuraavasti:

"Poliisi on erittäin aktiivinen."

"Poliisi tuo mukaan oikeudellisen näkökulman, joka monesti olennainen."

"Poliisin suhteellisen aktiivinen osallistuminen."

"Poliisin kanssa tehtävä yhteistyö on hyvää ja toimivaa."

5.2.3 MARAK-työryhmätyöskentelyn kehittämiskohteet

Kyselyssä vastaajia pyydettiin mainitsemaan kolme seikkaa, jotka he kokevat MARAK-työryhmässä toiminnan kehittämiskohteina. Kysymys esitettiin avoimena kysymyksenä ja siihen vastasi 50% poliisivastaajista eli yhteensä 10 poliisia. Havaitut haasteet ja kehittämiskohteet vaihtelivat suuresti vastaajasta riippuen ja esiin nousi useita kehittämiskohteita, kuten tiedonkulku ennen kokousta, asiakasseurannan taso, kokouksen rakenne, yhteinen toimintatapa, tapausten esikäsittely, ohjausten oikea-aikaisuus ja työryhmien jäsenten sitoutuneisuus. Useista vastauksista tulivat esille puutteet kokousten selkeydessä ja rakenteessa, kuten seuraavista ilmenee:

"Selkeyttä toimintaan. Kokoukset ovat epämääräisiä, joka johtuu siitä, ettei asiakkaita ole. Oma motivaatio tulla kokouksiin myös tästä syystä laskenut."

"Johdonmukaisuuden puuttuminen, aikataulusongelmat (mm. jos enemmän kuin yksi asiakas kokousta kohden, on vaikeuksia pysyä aikataulussa), viestintäongelmat, jotka johtavat esimerkiksi seurannan tason heikkenemiseen."

Myös muiden kuin poliisivastaajien näkemykset kertoivat useista kehittämistarpeista, mutta niistä ei noussut esille muista selkeästi erottuvia kehittämiskohteita. Vastausten perusteella eniten parannettavaa muut kuin poliisivastaajat näkivät kuitenkin MARAK-menettelyn tunnettavuuden lisäämisessä sekä vakavan parisuhdeväkivallan tunnistamisessa yleensä. Lisäksi asiakasseurannan laatu ja kokousten selkeä rakenne ja käytänteet koettiin selvänä kehittämiskohteena muiden kuin poliisivastaajien osalta.

5.3 Johtopäätökset poliisin kokemuksista poliisin roolin merkityksellisyydestä MARAK-toiminnassa

Tässä luvussa on selvitetty tutkimuskysymyksen selvittämiseksi siihen liittyvää toista apututkimuskysymystä. Kysymys on siitä, kuinka poliisit itse sekä muut MARAK-työryhmissä toimivat viranomaiset ja muut toimijat näkevät poliisin roolin osana tätä moniviranomaisyhteistyötä.

Tuloksissa kiinnitetään erityistä huomiota muiden viranomaisten ja toimijoiden kokemuksiin poliisin roolista ja sen merkittävyydestä sekä poliisin sitoutuneisuudesta ja yhteistyökyvystä. Vertaamalla muiden toimijoiden näkemyksiä poliisien näkemyksiin on poliisin näiden muiden näkemysten avulla mahdollista kehittää toimintaansa osana moniammatillista työskentelyä. Tässä luvussa raportoidaan myös kokemuksia toimijoiden roolituksista MARAK-työryhmätyöskentelyssä.

Sitoutuneisuus ja yhteistyökyky ovat tunnetusti korkealle arvostettuja ominaisuuksia monissa yhteistyömuodoissa. Siksi tutkimuksessa oli tärkeä selvittää vastaajien kokemuksia eri työryhmätoimijoiden roolin tärkeyden lisäksi myös heidän sitoutuneisuutta sekä yhteistyökykyä.

Kun vastaajia pyydettiin valitsemaan MARAK-työryhmän toimijoista viisi tärkeintä toimijaa, on tämän tutkimuksen kannalta jopa yllättävää, että muista kuin poliiseista jopa 92% valitsi poliisin viiden merkittävemmän toimijan joukkoon. Tämä tuloksesta on pääteltävissä poliisin saama vahva arvostus MARAK-toiminnassa. Poliisit itse näyttävät arvostavan muiden toimijoiden ohella omaa työtään MARAK-toiminnassa, koska he myös kokevat olevansa itse tärkein MARAK-toimija. Itsensä jälkeen poliisit kokevat seuraavaksi tärkeimmäksi rikosuhripäivystyksen, sosiaali- ja kriisipäivystyksen, turvakodin ja mielenterveyspalvelut. Toisten toimijoiden arvostus on tutkimustenkin mukaan ehdoton edellytys yhteistyön onnistumiselle moniammatillisessa työskentelyssä, joten tätä voidaan pitää tärkeänä tutkimustuloksena poliisin roolin tärkeyttä arvioitaessa.

Sitoutuneisuutta tutkittaessa vastauksista nousi esiin kolme sitoutuneinta toimijaa sekä poliisin että muiden vastaajien joukosta: rikosuhripäivystys, turvakoti ja poliisi. Poliisi itse arvioi itsensä kaikista sitoutuneimmaksi toimijaksi, kun taas muiden vastaajien mielestä sitoutunein on rikosuhripäivystys poliisin ollessa kolmanneksi sitoutunein. Eräs vastaaja kirjoitti poliisin roolista seuraavasti:

"...Sitoutunut poliisi on elintärkeä osa työryhmää. Sitoutumaton poliisi, joka ei vaudu selvittämään asioita eikä osallistu keskusteluun, hankaloittaa työskentelyä merkittävästi. Poliisi on kuitenkin yksi niistä työryhmän jäsenistä, joilla on eniten mahdollisuuksia puuttua väkivallan tekijän toimintaan."

Yhteistyötaitoja ja tarkemmin sanottuna yhteistyön sujuvuutta arvioitaessa vastauksista nousi esiin samat toimijat kuin sitoutuneisuutta arvioitaessa. Muut toimijat arvioivat yhteistyön olevan poliisin kanssa toiseksi sujuvinta rikosuhripäivystyksen ollessa arviointiasteikolla hivenen poliisin edellä. Poliisi itse arvioi sujuvuuden poliisin kanssa olevan vasta neljänneksi sujuvinta, mutta vastauksista ei ilmene, mistä tämä poliisin itsensä tekemä arvio johtuu. Yhteistyön sujuvuutta poliisivastaajien mielestä heikensivät erilaiset käsitykset lähisuhdeväkivallasta, työryhmän jäsenten vaihtuvuus ja erilaiset viestintäongelmat.

Työryhmätoiminnan vahvuuksiksi kaikissa vastauksissa nousi esille sitoutuminen, avoimuus ja ilmapiiri yleensä, asiakas seurannan toimivuus, puheenjohtajan vahva ammattitaito, työryhmän osaaminen, yhteistyön toimivat muodot, koulutus, tiedonkulku, toiminnan selkeys ja roolijako. Lisäksi useissa vastauksissa poliisin toiminta koettiin positiivisena silloin, kun poliisin rooli nähtiin aktiivisena. Poliisin antama oikeudellinen näkökulma ja poliisin kanssa tehty toimiva yhteistyö nousi esille muutamassa vastauksessa.

Työryhmätoiminnan kehityskohteista ei noussut esille sellaista seikkaa, joka olisi toisia merkittävämpi. Vastauksista tuli ilmi useita kehittämiskohteita, kuten tiedonkulku ennen kokousta, toimijoiden liiallinen määrä, asiakasseurannan taso, kokouksen rakenne, yhteinen toimintatapa, tapausten esikäsittely, ohjausten oikea-aikaisuus, työryhmien jäsenten sitoutuneisuus, kokousten selkeys ja rakenne.

Vahvuuksien ja kehityskohteiden ollessa osittain samoja, voidaan helposti päätellä, että ainakin esille nousseet sitoutuneisuus, tiedonkulku, asiakasseurannan toimivuus, toiminnan selkeys ja rakenne, roolitukset sekä yhteistyö ovat edellytyksiä työryhmätoiminnan onnistumiselle. Sitoutuneisuus, toiminnan selkeys ja rakenne sekä toimiva yhteistyö ovat kaikessa moniammatillisessa toiminnassa yleensäkin välttämättömiä ominaisuuksia moniammatillisuuden onnistumiselle.

Yhteenvedona kyselyn tuloksista poliisin roolin merkityksellisyydestä MARAK-toiminnassa ja työryhmätyöskentelyssä esiin nousee selkeästi poliisin roolin tärkeys. Poliisit itse kokevat roolinsa tärkeäksi MARAK-toiminnassa samoin kuin poliisia arvioivat muut toimijat. Poliisi koetaan myös sitoutuneeksi moniammatillisessa työryhmätyöskentelyssä sekä poliisien itsensä että muiden toimijoiden näkemysten mukaan. Kyselyn vastauksista nousi esille lisäksi poliisin hyvät yhteistyötaidot muiden toimijoiden arvioissa. Poliisin roolia arvioitaessa tuloksien perusteella arvostusta sai poliisin aktiivinen toiminta ja poliisin tarjoama oikeudellinen apu. Yleisesti työryhmätoiminnassa korostettiin sitoutuneisuutta, yhteistyötaitoja, selkeää rakennetta, hyvää ilmapiiriä ja ohjauksien oikea-aikaisuutta.

6 POLIISIORGANISAATIO MARAK-TYÖSKENTELYN MAHDOLLISTAJANA

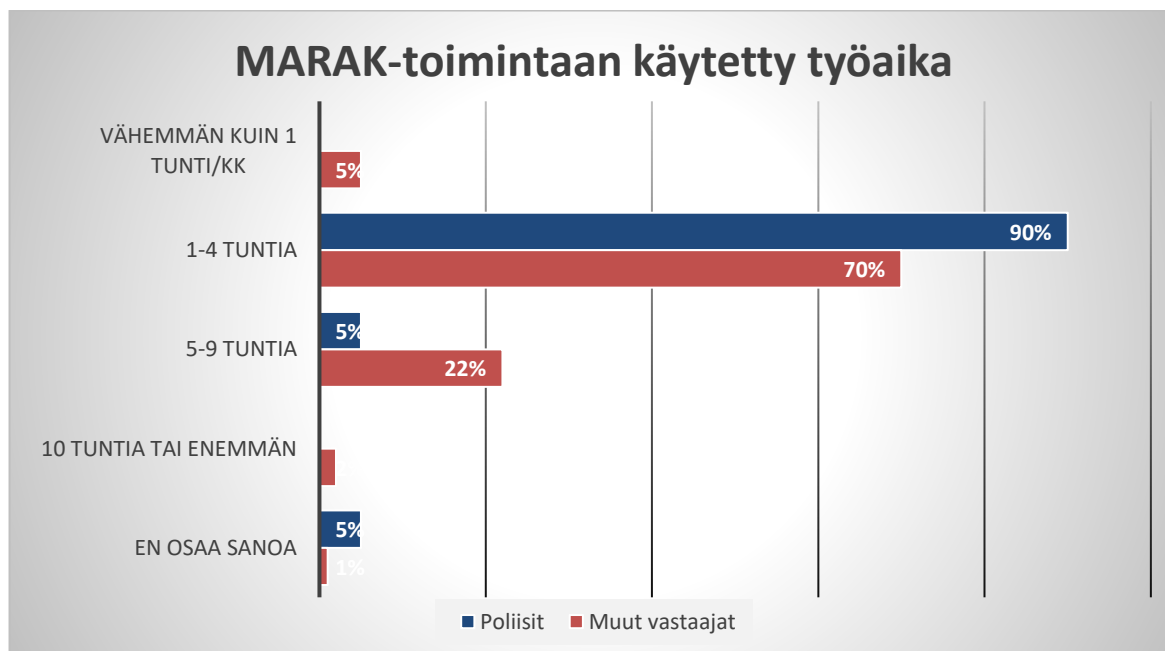
Tässä luvussa tarkastellaan tutkimustuloksia liittyen poliisiorganisaation rooliin MARAK-työskentelyn mahdollistajana. Yhtenä päätutkimuskysymystä selvittävänä alatutkimuskysymyksenä tässä tutkimuksessa oli selvittää sitä, kuinka poliisi organisaationa tukee MARAK-työskentelyä. Lisäksi kyselyllä selvitettiin riskinarviointilomakkeen tunnettavuutta ja käyttökelpoisuutta poliisiorganisaatiossa.

Kyselyssä oli mukana myös kysymyksiä, joissa vastaajat arvioivat näkemyksiään ja kokemuksiinsa MARAK-toimintaan liittyvästä koulutuksesta ja perehdytyksestä sekä arvioivat MARAK-työskentelyyn käytettyä työaika.

6.1 MARAK-menetelmän tunnettavuuden edistäminen poliisiorganisaatiossa

6.1.1 MARAK-toimintaan käytetty työaika

Kyselylomakkeella selvitettiin vastaajien MARAK-toimintaan käytettyä työaika kysymällä heiltä, kuinka paljon he arvioivat käyttävänsä kuukausittain työaika MARAK-menetelmään (taulukko 8). Vaihtoehtoina vastaajilla oli mahdollisuus valita joko vähemmän kuin yksi tunti kuukaudessa, 1–4 tuntia kuukaudessa, 5–9 tuntia kuukaudessa, 10 tuntia tai enemmän tai "en osaa sanoa".

Taulukko 8. MARAK-toimintaan käytetty työaika kuukaudessa. Kuvaajassa oleva luku kertoo, kuinka monta prosenttia vastaajista on valinnut kyseisen vaihtoehdon.

Valtaosa vastaajista arvioi käyttävänsä MARAK-toimintaan työaikaa 1–4 tuntia kuukaudessa. Poliisivastaajista yksi arvioi käyttävänsä 5–9 tuntia työaikaa MARAK-toimintaan kuukaudessa ja yksi ei osannut arvioida käytettyä työaikaa. Muista kuin poliiseista jopa 31 vastaajaa arvioi käyttäviksi työajaksi 5–9 tuntia kuukaudessa, mikä on huomattava eroavaisuus verrattuna poliiseihin.

6.1.2 Poliisi MARAK-toimijana poliisiorganisaatiossa

Tutkimuksessa erittäin keskeisenä asiana oli selvittää MARAK-toiminnassa mukana olevien poliisiedustajien omia kokemuksia tästä roolistaan poliisiorganisaatiossa (taulukko 9). Näitä kokemuksia selvitettiin esittämällä vastaajille väittämiä, jotka liittyvät vakavan parisuhdeväkivallan tunnistamiseen, riskinarviointiin ja MARAK-kokemuksiin yleensä poliisiorganisaatiossa.

Asteikossa 1 tarkoittaa vastaaja on "täysin samaan mieltä", 2 tarkoittaa, että vastaaja on "melko paljon eri mieltä", 3 tarkoittaa, että vastaaja on "ei eri eikä samaa mieltä", 4 tarkoittaa, että vastaaja on "lähes samaa mieltä" ja 5 tarkoittaa, että vastaaja on "täysin samaa mieltä".

Taulukko 9. Poliisin kokemukset MARAK-toimijan roolistaan omissa organisaatioissa arvioiden asteikolla 1–5. Kuvaajassa oleva luku ilmoittaa vastausten keskiarvon.

Kysyttäessä vastaajien kokemuksia MARAK-toimijana olemisesta omissa organisaatioissaan vastasivat poliisit olevansa keskiarvoltaan väittämien kanssa vähemmän kuin lähes samaa

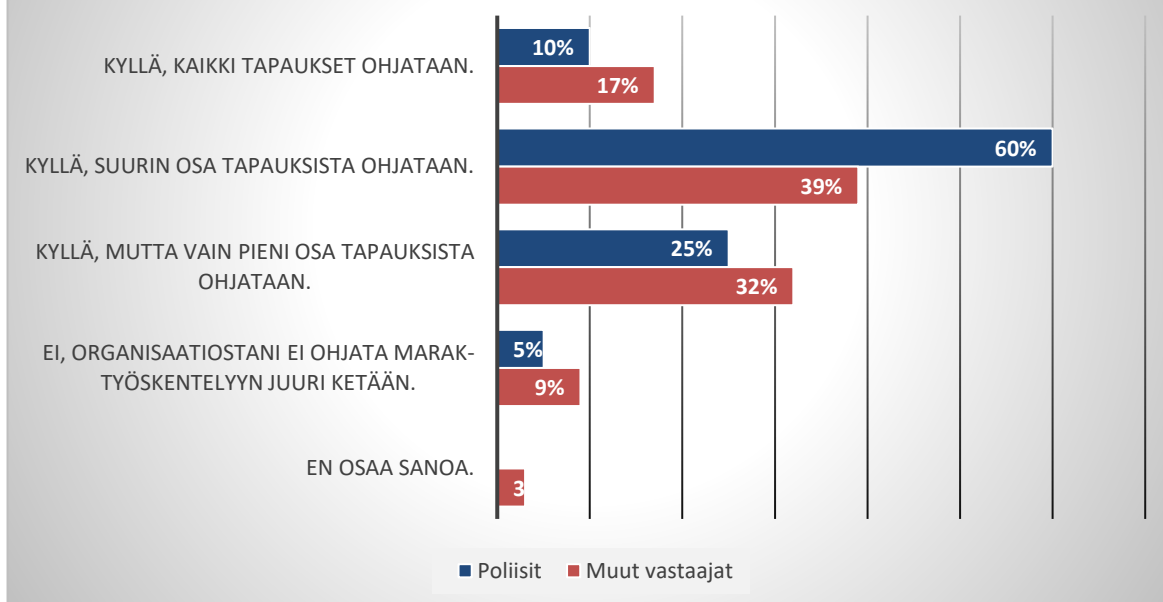
mieltä. Vastausten keskiarvon ollessa 3,3 ovat vastaukset jakautuneet melko tasaisesti 2–4 välillä. Merkittävää vastauksissa on, että jokaisen väittämän kohdalla joku vastaajista oli ollut melko paljon eri mieltä vastauksen kanssa ja jopa seitsemän väittämän kohdalla joku poliisivastaajista oli ollut täysin eri mieltä väittämän kanssa. Toki joidenkin väittämien kanssa ollaan oltu myös täysin samaa mieltä.

Poliisit kokevat tunnistavansa vakavan parisuhdeväkivallan suhteellisen hyvin (3,8) ja työyhteisössä poliisivastaajien tiedettiin olevan MARAK-yhdyshenkilö yli 50% vastauksista. Tämä kuitenkin tarkoittaa sitä, että useissa vastauksissa vastaaja arvioi, ettei hänen tiedetty olevan MARAK-yhdyshenkilö. Poliisien kokemusten mukaan kaikille parisuhdeväkivaltatapauksille ei tehdä säännöllisesti riskinarviointia, koska vastauksen keskiarvo (3,0) kertoi, että väittämän kanssa ei oltu samaa eikä eri mieltä.

Mielenkiintoisena nostona MARAK-yhdyshenkilöiden kokemasta arvostuksesta todettakoon, että heidän kokemusten mukaan muut työntekijät arvostavat heitä jopa huomattavasti vähemmän (3,0) kuin heidän esimiehensä (3,7). Edellä mainituista luvuista on pääteltävissä organisaatiossa vallitseva arvostuksen puute.

Tutkimuksessa selvitettiin myös vastaajien kokemuksia siitä, kuinka he näkevät omassa organisaatiossaan ohjausten toimivuuden MARAK-menetelmän pariin (taulukko 10). Vastaajilla oli mahdollisuus vastata joko "kyllä, kaikki tapaukset ohjataan", "kyllä, suurin osa tapauksista ohjataan", "kyllä, mutta vain pieni osa tapauksista ohjataan", "ei, organisaatiostani ei ohjata MARAK-työskentelyyn juuri ketään" tai "en osaa sanoa".

Kokemukset vakavan parisuhdeväkivallan ohjauksesta MARAK-menetelmän piiriin

Taulukko 10. Kokemukset vakavan parisuhdeväkivallan ohjauksista MARAK-työskentelyyn. Kuvaajassa oleva luku kertoo, kuinka monta prosenttia vastaajista on valinnut kyseisen vaihtoehdon.

Suurin osa poliiseista (12 vastaajaa) oli sitä mieltä, että poliisi ohjaa suurimman osan tunnistamastaan vakavasta parisuhdeväkivallasta MARAK-työskentelyyn. Kolme vastaajaa koki, että vain pieni osa tapauksista ohjataan. Kaksi vastaajaa oli sitä mieltä, että kaikki vakavat parisuhdeväkivaltatapaukset ohjataan MARAK-työskentelyn pariin, kun taas yhden vastaajan kokemus oli, että poliisista ei ohjata MARAK-työskentelyyn juuri ketään. Muista, kun poliiseista, suurin osa (56 vastaajaa) oli sitä mieltä, että suurin osa tapauksista ohjataan MARAK-työskentelyn pariin. Lähes yhtä monta (46 vastaajaa) kyselyyn vastanneista oli kuitenkin sitä mieltä, että vain pieni osa vakavista parisuhdeväkivaltatapauksista ohjataan MARAKin pariin ja 13 vastaajaa koki, että vastaajan organisaatiosta ei ohjata MARAKiin juuri ketään.

Tämän kysymyksen jälkeen kyselytutkimuksessa oli avoin kysymys, jossa vastaajaa pyydettiin arvioimaan sitä, mitkä olisivat vastaajan ajatukset siitä, kuinka ohjausten määrää saisi kasvatettua vastaajan omassa organisaatiossa. Poliiseista puolet (50%) vastasi tähän kysymykseen. Vastauksista nousi esiin kaksi seikkaa; koulutus ja esimiesten vastuu mm. seuraavasti:

"Säännöllisellä tietoisuudella kevät/syyskuu. Henkilöstössä tapahtuu jatkuvaa liikehdintää ja asioilla on tapana unohtua, jos niitä ei aktiivisesti hoida työssään, vaan ajattelee niiden olevan jonkun muun vastuulla."

"Ryhmänjohtajien tulisi toimia aktiivisesti MARAK:iin liittyvän infon jakamiseksi aina uusille työntekijöille ja seurata, että riskinarviointeja myös tehdään kattavasti."

Yksi vastaajista koki, ettei tarvetta ohjausten kasvattamiseen ole ja perusteli vastaustaan seuraavasti:

"Mielestäni se ei ole tarpeellista. Oma työtapani on tehdä koko ajan yhteistyötä alueen toimijoiden kanssa ja ohjata asiakkaita avun piiriin siinä hetkessä, kun he apua haluavat ottaa vastaan. Tunnen alueen toimijat ja sopivaa apua tarjoan aina, tavallisesti apua myös otetaan vastaan. Lähisuhdeväkivallan katson olevan myös syy tehdä sosiaalihuoltolain mukainen ilmoitus, jos asiakas ei itse ole halukas hakemaan tilanteeseensa apua. Harvoissa tilanteissa katson monisivuisen pisteytyslomakkeen täyttämisen ja kuukauden päähän osuvan Marak-kokouksen olevan asiakaan edun mukaista. Mielestäni Marakin sijaan tulisi kehittää alueellisten toimijoiden keskinäistä sujuvaa yhteistyötä, mikä alueellani toimii mielestäni hyvin."

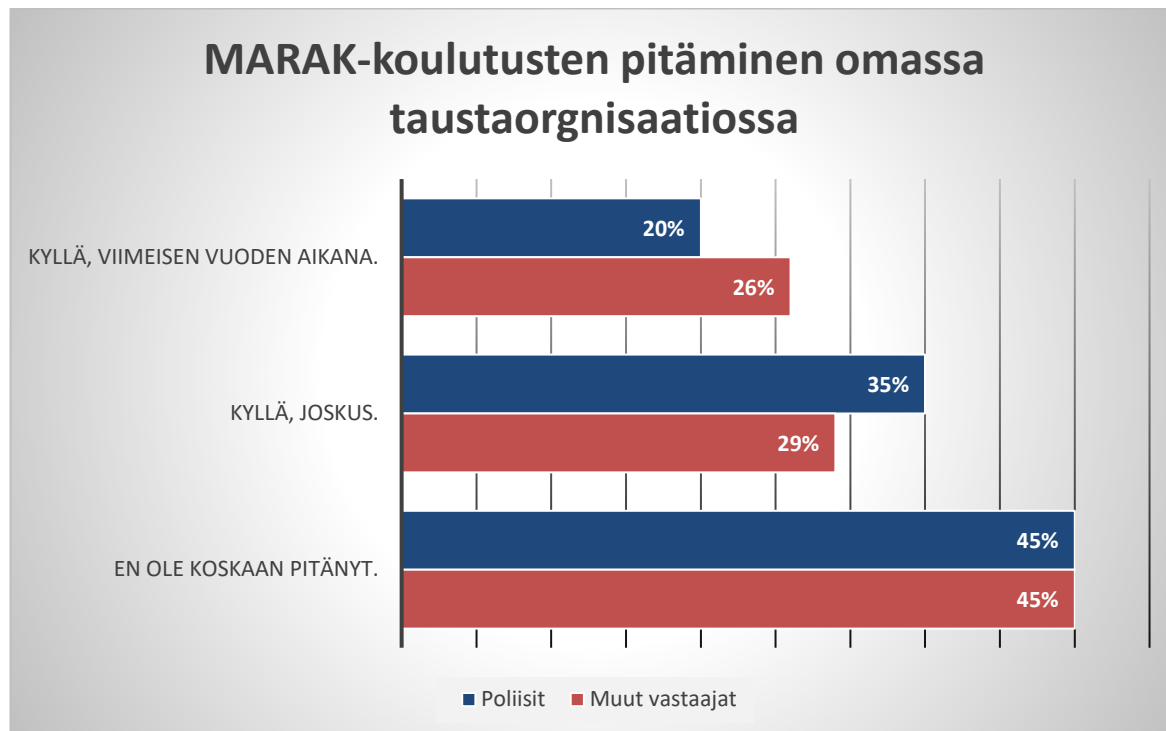
Muiden MARAK-työryhmän toimijoiden, kuin poliisien, vastauksista tuli esiin myös vahvasti koulutuksen tarve. Muiden toimijoiden vastausprosentti tähän avoimeen kysymykseen oli 52%. Kyselyyn vastanneista muista toimijoista lähes 70% koki, että sekä koulutusta että jatkuvaa asiasta tiedottamista tarvitaan organisaatioissa huomattavasti enemmän. Moni toimija mainitsi henkilöstön kovan vaihtuvuuden takia tarpeen sille, että MARAK-toiminta olisi osa uuden työntekijän perehdytystä. Muutama vastaaja oli myös huolissaan yleisestä asenteesta ja sen puuttumisesta väkivaltatyötä kohtaan yleensäkin. Riskinarvioinnin säännöllisyyden puute nousi esiin useissa vastauksissa.

Kysyttäessä erikseen tuesta, mitä vastaaja koki tarvitsevansa omalta organisaatiolta, nousi vastauksissa muita vahvemmin esille työajan järjestäminen MARAK-työskentelyyn. Lisäksi vastausten perusteella kaivataan koulutusta.

6.1.3 MARAK-toimintaan kouluttaminen ja perehdyttäminen

Tutkimuksessa selvitettiin erilaisten kysymysten kautta koulutukseen ja perehdyttämiseen liittyviä tarpeita (taulukko 11). Lisäksi selvitettiin MARAK-toimijoiden itsensä pitämiä koulutuksia muun muassa MARAK-toiminnan tietoisuuden lisäämiseksi vastaajan omassa organisaatiossaan.

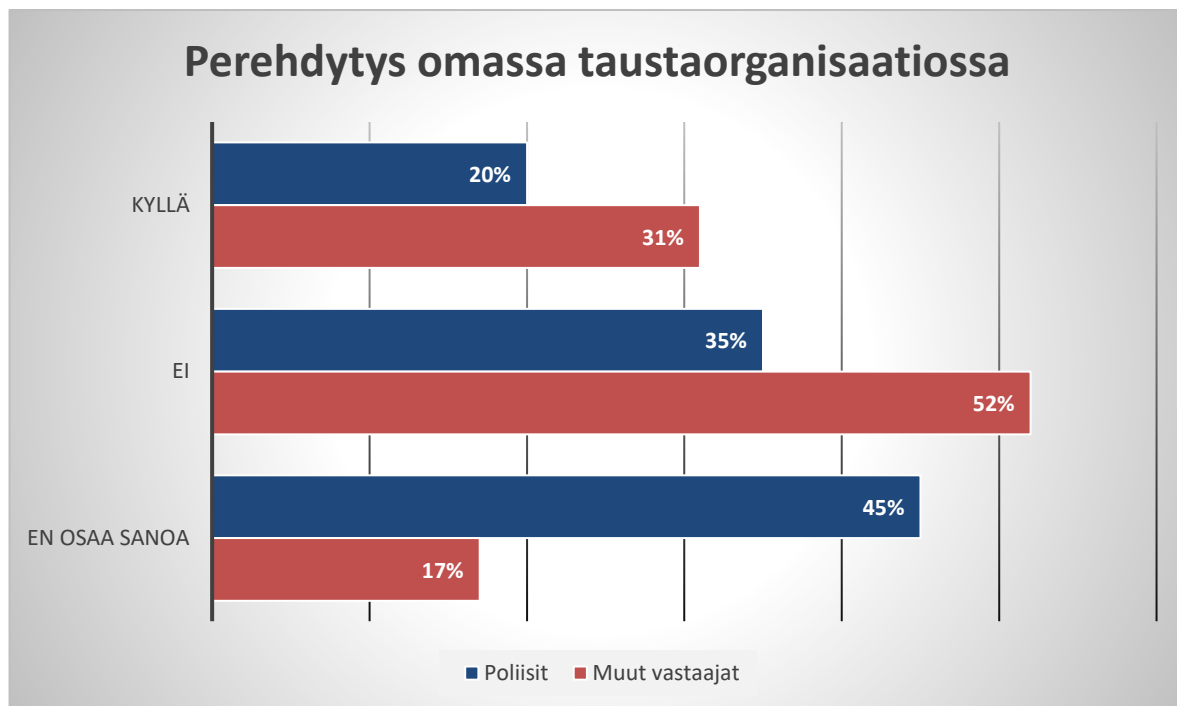
Vastaajien pitämien koulutusten määrää tutkittiin esittämällä kysymys siitä, ovatko vastaajat itse pitäneet omassa organisaatiossaan MARAKiin liittyviä infotilaisuuksia tai koulutuksia. Vastaajilla oli mahdollisuus vastata "kyllä, viimeisen vuoden aikana", "kyllä, joskus" tai "en ole koskaan pitänyt".

Taulukko 11. MARAK-toimijoiden pitämät koulutukset omassa organisaatiossaan. Kuvaajassa oleva luku kertoo, kuinka monta prosenttia vastaajista on valinnut kyseisen vaihtoehdon.

Sekä poliiseista että muista vastaajista 45% ilmoitti, ettei ole koskaan pitänyt omassa organisaatiossaan MARAKiin liittyviä koulutuksia tai infotilaisuuksia. Poliisivastaajista 20% on pitänyt koulutuksia omassa organisaatiossaan viimeisen vuoden aikana ja 35% vastaajista on pitänyt koulutuksia joskus. Luvut eivät merkittävästi eroa muiden toimijoiden ja poliisien välillä.

Uusien työntekijöiden perehdyttämistä MARAK-menetelmään taas tutkittiin esittämällä vastaajille kysymys siitä, että perehdytetäänkö vastaajan taustaorganisaatiossa uudet työntekijät systemaattisesti MARAK-menetelmään ja riskinarviointiin (taulukko 12). Vastaajilla oli mahdollisuus vastata kysymykseen käyttämällä vaihtoehtoja "kyllä", "ei" tai "en osaa sanoa".

Taulukko 12. Uusien työntekijöiden perehdytys MARAK-menetelmään vastaajan omassa organisaatiossa. Kuvaajassa oleva luku kertoo, kuinka monta prosenttia vastaajista on valinnut kyseisen vaihtoehdon.

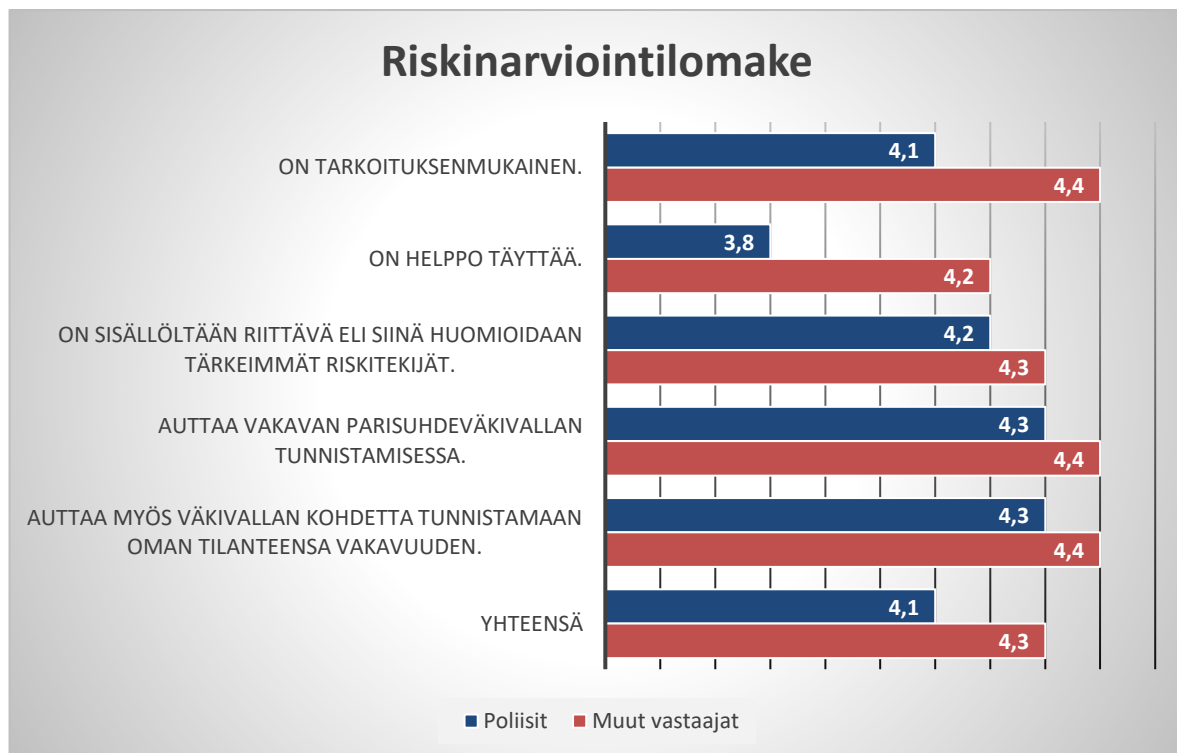
Vastauksista selviää, että poliiseista 45% ilmoitti, etteivät he osanneet sanoa, perehdytetäänkö uudet työntekijät MARAK-menetelmään vastaajan edustamassa poliisilaitoksessa. Poliisivastaajista 35% ilmoitti, ettei perehdytystä ole ja 20% heistä ilmoitti, että uudet työntekijät perehdytetään poliisilaitoksessa MARAK-menetelmään. Muista kuin poliisivastaajista 52% vastasi, ettei heillä ole perehdytystä ja 31% vastasi, että perehdytystä on saatavilla.

6.2 Riskinarviointilomakkeen toimivuus ja haasteet poliisiorganisaatiossa

6.2.1 Riskinarviointilomakkeen toimivuus

Tutkimuksessa haluttiin selvittää vastaajien näkemyksiä riskinarviointilomakkeesta väkivallan tunnistamisen ja arvioinnin työkaluna sekä syitä lomakkeen täyttämättä jättämiselle (taulukko 13). Näkemyksiä riskinarviointilomakkeesta selvitettiin esittämällä vastaajille väittämiä liittyen riskinarviointilomakkeen käyttökelpoisuuteen vakavan parisuhdeväkivalan tunnistamisessa.

Asteikossa 1 tarkoittaa vastaaja on "täysin samaan mieltä", 2 tarkoittaa, että vastaaja on "melko paljon eri mieltä", 3 tarkoittaa, että vastaaja on "ei eri eikä samaa mieltä", 4 tarkoittaa, että vastaaja on "lähes samaa mieltä" ja 5 tarkoittaa, että vastaaja on "täysin samaa mieltä".

Taulukko 13. Riskinarviointilomakkeen toimivuus arvioiden asteikolla 1–5. Kuvaajassa oleva luku ilmoittaa vastausten keskiarvon.

Vastausten perusteella poliisit kokevat riskinarviointilomakkeen olevan käyttökelpoinen työkalu väkivallan tunnistamisessa. Tätä ilmentää se, että 95% poliisivastaajista kokee riskinarviointilomakkeen auttavan vakavan parisuhdeväkivallan tunnistamisessa. Yhtä vahvasti poliisit kokivat olevansa samaa mieltä myös siinä, että riskinarviointilomake auttaa väkivallan kohdetta tunnistamaan oman tilanteensa vakavuuden.

Muiden kuin poliisivastaajien osalta voidaan todeta, että he kokevat riskinarviointilomakkeen erittäin toimivana. Muut kuin poliisivastaajat olivat kaikkien väittämien kanssa yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta lähes samaa mieltä tai täysin samaa mieltä.

6.2.2 Syitä jättää riskinarviointilomake täyttämättä

Syitä riskinarvioinnin tekemättä jättämiselle silloin, kun parisuhdeväkivalta tulee ammattilaisille ilmi, tutkittiin pyytämällä vastaajia arvioimaan etukäteen listattuja syitä riskinarvioinnin tekemättä jättämiselle (taulukko 14). Vastaajia pyydettiin nimeämään mielestään kolme yleisintä syytä tähän riskinarvioinnin tekemättä jättämiseen. Tällaisina syinä esitettiin seuraavia väittämiä: ei tunnusteta riskinarvioinnin tilannetta tai velvoitetta, ei tiedetä mistä riskinarviointilomake löytyy, ei uskota lomakkeen täytöstä olevan hyötyä, ei tiedetä miten lomake täytetään, riskinarviointilomake

koetaan liian pitkänä, ei tiedetä miten toimia lomakkeen täytön jälkeen, ajan puute, asiakas ei suostu täyttämään lomaketta ja väkivallan puheeksi ottaminen tuntuu vaikealta.

Taulukko 14. Syitä riskinarvioinnin tekemättä jättämiselle. Kuvaajassa oleva luku kertoo, kuinka monta prosenttia vastaajista on valinnut kyseisen syyn riskinarviointilomakkeen täyttämättä jättämiselle.

Vastausten perusteella voidaan todeta, että näissä arvioissa poliisien ja muiden vastaajien arviot syistä eroavat huomattavasti toisistaan. Poliisivastaajista suurin osa kokee syyn olevan ajan puute ja kiire, kun muiden vastaajien arvion mukaan suurimpana syynä on se, ettei vastaajan taustaorganisaatiossa tunnusteta tilannetta, jolloin lomake tulisi täyttää. Lähes yhtä yleiseksi syyksi muiden kuin poliisien vastauksissa nousi esiin se, ettei tiedetä riskinarvioinnin velvoitetta.

Suurimmat erot poliisivastaajien ja muiden vastaajien osalta ilmeni väittämässä, että väkivallan puheeksi ottaminen tuntuu vaikealta. Yksi poliisi eli 5 % poliisivastaajista arveli väkivallan puheeksi ottamisen vaikeuden olevan syy riskinarvion tekemättä jättämiselle, kun taas muista vastaajista jopa 35% arveli sen olevan yksi syy.

6.3 Johtopäätökset poliisin kokemuksista poliisiorganisaatiosta MARAK-työskentelyn mahdollistajana

Tässä luvussa on selvitetty kolmatta apututkimuskysymystä. Kysymys on siitä, kuinka poliisi organisaationa tukee MARAK-työskentelyä. Poliisiorganisaation merkitystä poliisin roolin taustalla tutkittiin erilaisista näkökulmista siten, että tutkimuksessa pyrittiin saamaan selville poliisin MARAK-toimijoiden omalta organisaatioltaan saamaa tukea omaan työhönsä ja edelleen selvittämään sen merkitystä roolin muodostumiseen.

MARAK-toimintaan käytettyä työaika tutkittaessa, kyselyistä selvisi, että valtaosa poliiseista käyttää MARAK-toimintaan työaika vain 1–4 tuntia kuukaudessa. Muista toimijoista taas 22% käyttää työaika MARAK-toimintaan 5–9 tuntia kuukaudessa. Näiden lukujen perusteella on pääteltävissä, että poliisin MARAK-toimintaan käytetty aika rajoittuu käytännössä vain kokoukseen. Verrattuna muihin toimijoihin oli poliisin MARAK-toimintaan käyttämä työaika pienempi kuin muiden toimijoiden.

Poliisiorganisaation merkitystä MARAK-toiminnan mahdollistajana tutkittiin erilaisten väittämien avulla selvittämällä sitä, kuinka MARAK-toiminta ja työskentely näyttäytyy poliisin omalla työpaikalla toimijan itsensä näkemänä.

Tuloksista on pääteltävissä, että läheskään kaikki poliisiorganisaatioiden työntekijät eivät tiedä oman alueensa MARAK-yhdyshenkilöitä ja se, että vakavan parisuhdeväkivallan tunnistamisessa on paljon parannettavaa poliisiorganisaatiossa. Vastaajien kokemuksia edellä mainituista seikoista voidaan pitää merkittävänä esimerkiksi poliisien tekemien MARAK-ohjausten määrän syitä miettiessä.

Muita poliisiorganisaatioon liittyviä väittämiä tarkasteltaessa poliisien vastauksista voidaan tehdä johtopäätös, että organisaatiotasolla olisi paljon parannettavaa ja poliisitoimijoiden mielestä organisaation tarjoamassa tuessa on puutteita. Poliisin vastausten perusteella riskinarvioinnin velvoitteen ja MARAK-toiminnan tunnettavuus ei poliisiorganisaatiossa ole riittävällä tasolla. Parannettavaa löytyy MARAK-prosessissa, koska sen selkeys poliisiorganisaatiossa arvioitiin olevan numeraalisesti 3,3. Poliisien vastauksista oli pääteltävissä puutteita heidän työnsä arvostuksessa MARAK-toimintaa kohtaan erityisesti muiden työntekijöiden toimesta.

Tässä tutkimuksessa nousi esiin puutteet koulutuksessa ja uusien työntekijöiden perehdyttämisessä. Poliisien vastauksissa oli yllättävää se, että lähes puolet vastaajista (45%) ei ole koskaan pitänyt työpaikallaan MARAKiin liittyvää koulutusta. Myös sama määrä eli 45% poliiseista vas-

tasi, etteivät he tiedä, perehdytetäänkö uudet työntekijät MARAK-menetelmän pariin. Vastauksissa nousi esiin tarpeet koulutukseen sekä esimiesten vastuu MARAK-menetelmän tunnettavuuden ylläpidosta.

Riskinarviointilomake koettiin yleisesti ottaen tarkoituksenmukaisena ja sen täyttämässä ei koettu olevan ongelmia poliisiorganisaatiossa yhtä poliisivastaajaa lukuun ottamatta. Vastausten perusteella riskinarviointi lomake auttaa vakavan parisuhdeväkivallan tunnistamisessa ja lisäksi auttaa uhria hahmottamaan itseensä kohdistuvan väkivallan laajuuden. Yleisimmät syyt lomakkeen täyttämättä jättämiselle olivat poliisien vastausten mukaan ajan puute ja kiire sekä tietämättömyys siitä, milloin lomake tulisi täyttää tai mistä lomake löytyy.

Suurin ero poliisien ja muiden vastaajien välillä arvioitaessa syitä lomakkeen täyttämättä jättämiselle, oli väkivallan puheeksi oton kohdalla. Poliisivastaajista vähäinen määrä eli 5% arvioi väkivallan puheeksioton vaikeuden olevan syy lomakkeen täyttämättä jättämiselle. Tästä on pääteltävissä, ettei poliisi koe väkivallan puheeksi ottamista itselleen vaikeana asiana.

Yhteenvetona poliisiorganisaation tuesta MARAK-toimijoille voidaan todeta, että organisaation tuen määrässä ja laadussa olisi vastausten perusteella paljon kehitettävää. Ensinnäkin, muihin toimijoihin verrattuna, poliisitoimijat käyttävät työaikaan MARAK-työskentelyyn keskiarvoa vähemmän. Tulosten kertoma työaika on vain 1–4 tuntia kuukaudessa, mistä todennäköisesti johtuvat esille nousseet haasteet. Poliisin sisäisessä MARAK-toiminnassa on tulosten mukaan kehitettävää, mikä mahdollisesti on seurausta nimenomaan MARAK-työskentelyyn käytetystä työajasta. Tutkimustulosten mukaan haasteita on säännöllisen riskinarvioinnin tekemisessä ja tekijöiden ohjaamisessa avun piiriin.

Myös MARAK-toiminnan tunnettavuutta organisaatiossa tulisi parantaa, mikä saattaa olla seurausta siitä, että lähes puolet poliisivastaajista ei ollut koskaan pitänyt MARAKiin liittyvää koulutusta työpaikallaan ja vain harvassa työpaikassa MARAK-menetelmä kuului uusien työntekijöiden perehdyttämiseen. Riskinarviointilomaketta arvioitaessa tulokset olivat kuitenkin positiiviset siten, että lomake koettiin tarkoituksenmukaisena. Tosin kiire ja puutteet muun muassa lomakkeen sijainnista saattoivat olla esteenä lomakkeen täyttämälle.

7 POLIISINA MARAK-TOIMINNASSA NYT JA TULEVAISUUDESSA

Tässä opinnäytetyön viimeisessä luvussa esitellään koko tutkimuksen tärkeimmät johtopäätökset. Samalla arvioidaan, miten tutkimuksessa esitettyyn tutkimuskysymykseen on saatu selvitystä. Lisäksi tuodaan esille mahdollisia aiheita jatkotutkimuksen tekemiseksi.

7.1 Millaisena poliisit kokevat MARAK-toiminnan ja oman roolinsa MARAK-työskentelyssä?

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli löytää vastaus kysymykseen, millaisena poliisit kokevat MARAK-toiminnan ja oman roolinsa MARAK-työskentelyssä. Tässä tavoitteessa on tutkimuksessa onnistuttu ja kyselyllä on saatu kerättyä laajasti erilaisia kokemuksia sekä tällä hetkellä toimivista asioista että mahdollisista kehittämistarpeista MARAKin tulevaisuutta ajatellen poliisin työskentelyn näkökulmasta katsottuna.

Poliisin MARAKiin tekemien ohjausten määrä ei ollut tässä tutkimuksessa varsinainen tutkimuskysymys. Kuitenkin ohjausten vähäisyyden syiden pohdinta vaikutti taustalla tutkimusta tehdessä. Lisäksi tutkimuksen edetessä moni asia toi selvyyttä kysymykseen. Esimerkiksi vastaajat kokivat haasteista ohjausten oikea-aikaisuudessa niin poliisissa kuin muissa kyselyyn vastanneissa organisaatioissa.

Jo aikaisempien ja tämän tutkimuksen mukaan poliisi pitää MARAKia vaikuttavana työkaluna ja kokee MARAKin olevan menetelmä, jonka avulla parisuhdeväkivallan uhreja pystytään auttamaan. Vaikuttavuus kiteytyy poliisin näkemysten mukaan juurikin menetelmän moniammatillisuuteen ja sen kautta saavutettuihin hyötyihin. Poliisi kokee asiakkaille tehtyjen toimenpidesuunnitelmien olevan tarkoituksenmukaisia ja tulosten perusteella poliisi itse kokee omalta osaltaan pystyvänsä edistämään asiakkaiden turvallisuustilannetta.

Poliisi vaikuttaa tutkimusten tulosten perusteella olevan sekä poliisin itsensä että muiden toimijoiden mielestä erittäin tärkeä osa MARAK-menetelmää. Kuvaavaa on, että minulle on henkilökohtaisesti todettu osallistuessani MARAK-seminaariin ja keskustellessani siellä erään toisen organisaation edustajan kanssa MARAK-toiminnan tulevaisuudesta ja poliisin roolista siinä, että ei ole MARAKia ilman poliisia. Hänen mielestään MARAK on yhtä kuin poliisi. Myös tutkimustuloksissa oli jopa hieman yllättävää poliisin roolin niinkin vahva merkitys sekä poliisin itsensä että muiden toimijoiden arvioimana.

Poliisin roolin tärkeyden lisäksi poliisin sitoutuneisuus nousi vahvasti esille useissa eri kohdissa tässä tutkimuksessa. Sitoutumisen tärkeydestä kertoo myös se tutkimustuloksissa esiin noussut

seikka, että sitoutumattomuus taas koetaan erittäin vahvana kehittämiskohteena tai toiminnan kehittymisen esteenä. Sitoutunut poliisi nähtiin elintärkeänä toimijana työryhmissä, kun taas sitoutumattoman poliisin koettiin hankaloittavan toimintaa ja olevan asiakkaan turvallisuustilanteen edistämisen esteenä.

Tutkimuksesta käy ilmi, että poliisit kaipaavat omalta organisaatioltaan enemmän tukea MARAK-työskentelyyn, kuin mitä he tällä hetkellä saavat. Tämä tuen puute on vastausten perusteella hyvin todennäköisesti heikentävä tekijä pohdittaessa MARAK-työskentelyn mahdollisuuksia ja tunnettavuutta poliisiorganisaatiossa. Tutkimus kertoo, että poliisit käyttävät keskimääräistä vähemmän työaikaa MARAK-työskentelyyn verrattuna muihin toimijoihin. Käytetyn työajan ollessa pääasiassa kuukaudessa vain 1–4 tuntia, on selvää, että aikaa koulutukselle tai toiminnan tunnettavuuden lisäämiselle ei ole. Työaika kuluu pääpiirteittäin ainoastaan MARAK-kokouksiin osallistumiseen.

Poliisi tunnistaa oman näkemyksensä mukaan vakavan parisuhdeväkivallan hyvin, mutta riskinarvioinnin tekemisessä on nähty olevan kehitettävää. Tämä herättääkin luonnollisesti ajatuksia siitä, miksi näin on. Jos vakava parisuhdeväkivalta tunnistetaan hyvin, niin miksi riskinarvioita ei tehdä. Tässä lienee tulee esille puutteet MARAK-menetelmän, riskinarviointivelvoitteen ja riskitekkijöiden tunnettavuudessa. Tunnettavuus on ongelma myös omien kokemusteni mukaan. Tämän olen huomannut tätä työtä tehdessäni useaan eri otteeseen. Kollegoideni kysyessä opinnäytetyöni aihetta aika moni on vastauksen saatuaan kysynyt, että mikä on MARAK. Reaktiot kertovat, että MARAK-menetelmän jalkauttaminen uusien työntekijöiden keskuuteen on poliisiorganisaatiossa unohtunut eivätkä monet vanhatkaan työntekijät asiaa enää muista. Riskinarvion tekeminen ei ole systemaattista poliisiorganisaatiossa ja käytännöt lomakkeen täyttämiseen liittyen vaihtelevat suuresti.

MARAKin olemassa oloa ei selvästikään organisaatiossamme tällä hetkellä juurikaan muisteta tai ainakin se on vähäistä. MARAK ei niin sanotusti ole "pinnalla". Puhumme katujengeistä ja nuorten tekemistä rikoksista ja kouluttaudumme entistä enemmän tietoverkossa tapahtuvien rikosten tutkintaan, koska niiden kasvu lisääntyy huimaa vauhtia päivä päivältä. Mutta myös parisuhdeväkivallan eri muodot lisääntyvät ja väkivallan tunnistaminen ja tutkiminen vaatii koulutusta ja eri muotojen tunnettavuuden kasvattamista.

Nuorten tekemien rikosten ennalta ehkäisyssä koko perheen tukeminen ja siten myös parisuhdeväkivallan aikainen tunnistaminen ovat keskeisessä asemassa. Lapset tarvitsevat aikuisten tukea ja tunnetusti vanhempien läsnäolo nuorten arjessa ehkäisee tehokkaasti ikävyyksiltä. Per-

heitä, joissa on oirehtivia nuoria, pitäisi tukea mahdollisimman varhaisessa vaiheessa yhteistyössä koulun ja lastensuojelun kanssa siten, että nuori ei ajautuisi rikolliseen elämään.

MARAKin tavoin tämä on moniammatillista yhteistyötä parhaillahan ja tukee ajatusta siitä, että lapset tulisi huomioida MARAKissa entistä paremmin. Kun tällä hetkellä yleisen keskustelun keskiössä ovat katujengit ja nuorten tekemät rikokset, voisi olla aihetta pohtia, kuinka paljon nuorten tilanne johtuu vakavasta parisuhdeväkivallasta ja muusta lähisuhdeväkivallasta heidän lähipiirissään.

Pari- ja lähisuhdeväkivalta ei ole vähentynyt yhteiskunnassamme vaan päinvastoin. Ilmiö on ymmärrettävä entistä laajemmin sekä osapuolten että väkivallan osalta. Perinteisen fyysisen väkivallan lisäksi parisuhdeväkivalta on usein joko fyysisyyden lisäksi tai vain itsessään henkistä, seksuaalista, taloudellista, digitaalista, vainoamista, kunniaan liittyvää tai kaltoinkohtelua ja laiminlyömistä. Poliisin velvollisuuksiin kuuluu huomioida sekä kaikki nämä mahdolliset väkivallan muodot että avun tarpeessa olevat osalliset ja heihin suoraan sekä välillisesti liittyvät ihmiset.

Riskinarviointia koskevaa koulutusta on nykyään saatavilla poliisin täydennyskoulutuksessa.

Tämä laaja, lähisuhdeväkivallan verkkokoulutus on tarkoitettu kaikille poliisihallinnossa työskenteleville. Koulutus on kaikkien saatavilla ja aineistoon voi halutessaan palata milloin vain.

Vuonna 2022 julkaistu, toiminnallinen käsikirja lähisuhdeväkivaltaan puuttumiseksi ja ennalta estämiseksi vastaa myös poliisihallinnossa tiedostettuihin haasteisiin lähisuhdeväkivaltaan liittyvissä asioissa. Käsikirja antaa esimerkkejä käytännön toimenpiteisiin, kun poliisi kohtaa lähisuhdeväkivaltilanteen. Käsikirjassa on koottu "yksiin kansiin" laaja tietopaketti, jonka avulla lisätietoa riskinarvioinnista, lähisuhdeväkivallan tunnistamisesta ja yleensä lähisuhdeväkivallasta on saatavilla. Näitä koulutuksia olisi tarpeen hyödyntää systemaattisesti poliisilaitoksilla lähisuhdeväkivaltaan puuttumiseksi ja ennalta estämiseksi sekä riskinarviointivelvoitteen ja MARAK-menettelyn tunnettavuuden lisäämiseksi.

7.2 MARAKin tulevaisuuden näkymät ja jatkotutkimustarpeet

Toimiakseen tehokkaasti tulevaisuudessa MARAK-menettely vaatii sekä poliisin että muiden toimijoiden keskuudessa edelleen koulutusta ja ohjausta. Menettelyn tunnettavuutta tulee lisätä poliisiorganisaatiossa, mutta myös kaikilla muilla aloilla. Päätettyäni tämän työni aiheen, olen luonnollisesti tehnyt MARAKiin liittyviä havaintoja omalla työpaikallani ja joudun toteamaan, etten ole nähnyt tai kuullut kertaakaan kenenkään poliisin ottaneen esille millään lailla riskinarviointilomaketta. MARAKista ei myöskään puhuta, siitä ei ole tehty sisäisiin uutisiimme tai tiedotteisiimme mitään nostoja eikä MARAKiin liittyviä koulutuksia ole järjestetty ainakaan edustamassani poliisilaitoksessa vuosien.

Työryhmyöskentelyn toimintaa tarkasteltaessa, poliisit näyttävät kaipaavan työryhmän kokoon ja menetelmän rakenteeseen yleisesti ottaen selkeyttä. Tutkimustuloksista on pääteltävissä selkeää tarve toiminnan ja kokousten selkeyttämiselle tulevaisuudessa. Usean poliisin näkemyksen mukaan työryhmien kokoonpano ei välttämättä ole tarkoituksenmukainen ja siinä on osittain liikaa toimijoita. Muina keskeisinä kehitystarpeina tulevaisuutta ajatellen poliisit näkevät ehdottomasti tekijälähtöisen palvelun kehittämisen ja menetelmän ulottamisen koskemaan myös muita uhrin perheen jäseniä ja läheisiä tiiviimmin.

Poliisi ei välttämättä koe, että juuri poliisin tulisi nostaa MARAK-asiakkuuksien ohjausten määrää tulevaisuudessa vaan näkee sen ehkä enemmän muiden viranomaisten tehtävänä. Totuushan on ja tilastotkin sen kertovat, että vain pieni osa parisuhdeväkivallasta tulee poliisin tietoon ja silloin, sen esille tullessa tilanne usein on perheessä jo hyvin pitkälle kehittynyt ja jopa erittäin vakava. On selvää, että poliisi ei erittäin suurella todennäköisyydellä ole ensimmäinen viranomainen, kenen kanssa parisuhdeväkivallan uhri on tekemisissä. Taustalla mitä ilmeisimmin on jo asiakkuuksia terveydenhuollossa, lastensuojelussa tai sosiaalitoimessa.

Huomionarvoista sen sijaan on se, että kuinka poliisi voisi priorisoida käytettävissä olevaa työaikaansa niin, että yksittäinen poliisimies malttaisi pysähtyä parisuhdeväkivallan uhrin äärelle jättämällä muut työtehtävät ja kiireen hetkeksi taakseen missä tahansa työtehtävässä juuri silloin, kun hän kohtaa parisuhdeväkivallan uhrin. Työaikaa tähän tehtävään ei tule mistään lisää, mutta asian äärelle voi silti pysähtyä. Mielestäni kyse on omasta tahtotilasta, asenteesta sekä aidosta halusta kuunnella ja auttaa parisuhdeväkivallan uhria. Sitä tahtotilaa joko on tai ei, mutta halutessaan ja omia asenteita tarkastellessaan sitä varmasti voi hankkia lisää. Riskinarviointilomakkeen ottaminen säännöllisesti mukaan parisuhdeväkivallan uhrin kuulusteluun voisi olla ensimmäinen askel kohti vakavan väkivallan tunnistamista ja sen systemaattista arviointia.

Poliisi on tehnyt Suomessa pitkään tiivistä yhteistyötä sovittelun kanssa valtakunnallisesti ja on ollut vuosia merkittävin sovittelualoitteentekijä viranomaisten keskuudessa. Sovittelun tarkoituksena on löytää oikeudenkäynnin sijaan muita ratkaisuja rikoksen tai riidan käsittelyyn. Poliisin tehtävänä on esitutkinnassa arvioida kaikkien tapausten osalta niiden soveltavuutta sovitteluun.

Parisuhdeväkivaltatapauksia on Suomessa ollut mahdollista sovittaa ja sillä onkin ollut merkittävä rooli rikosprosessissa. Syyttäjällä on nimittäin ollut mahdollisuus jättää syyte nostamatta, jos asianomistaja ja epäilty ovat tehneet sovinnon (ROL 8:1). Parisuhdeväkivallan sovittelusta on keskusteltu kriittisesti jo useamman vuoden ajan ja asia on herättänyt keskustelua sekä puolesta että vastaan (Niemi-Kiesiläinen 2004, 158–161.)

Uhrin suojeluun käytettävien keinojen lisääntyessä kansainvälisen säätelyn myötä tuoreessa hallituksen esityksessä (HE 130/2024) ehdotetaan muutettavaksi rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annettua lakia ja siten toteutetaan pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelman kirjausta, jonka mukaan perhe- ja lähisuhdeväkivallan sovittelusta pääsääntöisesti luovutaan. Esitykseen on kirjattu, että soviteltavaksi ei enää soveltuisi rikokset, jotka ovat kohdistuneet rikoksesta epäillyn läheiseen, koska tämän kaltaisissa rikoksissa epäillyillä on tyypillisesti valta-asema uhriin nähden eikä sovittelun vapaaehtoisuutta voida varmuudella selvittää.

Lähisuhdeväkivaltaa voidaan kiistatta pitää erityisen moitittavana, koska uhri on usein tekijästä jollain tapaa riippuvaisessa asemassa ja lähisuhdeväkivalta on vain harvoin kertaluontoista. Moitittavuutta lisää se, että väkivallan teot tapahtuvat tyypillisesti kotona, jonka tulisi olla jokaiselle turvallinen ympäristö. Lähi-suhteessa lieväkin väkivalta voi aiheuttaa uhrissa ahdistuneisuutta.

Edelliset seikat huomioiden on syytä pohtia lähisuhdeväkivaltatapausten soveltuvuutta sovitteluun. Käytännössä olen poliisina monen muun poliisin tavoin ohjannut sovitteluun lukuisia pariskuntien välisiä pahoinpitelyitä osallisten toiveet huomioiden. Toisaalta ajattelen, että jos osalliset ovat kertoneet hakeutuneensa avun piiriin ja ovat toivoneet asiassa sovittelua, en ole kyseenalaistanut heidän kantaansa. Näissä tilanteissa en ole pystynyt tunnistamaan tilannetta, että uhrin eivät olisi tasavertaisessa asemassa keskenään. Sellaisen havaittuani en ole ohjausta tehnyt. Uhrin usein alisteisen aseman huomioiden sovittelu voidaan siis kiistatta kyseenalaistaa. Sovittelutilanne jo itsessään saattaa muodostua tilanteeksi, jossa väkivallantekijä kontrolloi uhrin käyttäytymistä eikä tasa-arvoista neuvotteluasemaa saavuteta (Niemi-Kiesiläinen 2004, 158).

Vaikka olen edellä kritisoinut poliisia organisaationa siitä, että MARAKin tunnettavuutta ei ole pidetty yllä riittävästi, niin olen tyytyväinen siihen, että lähisuhdeväkivallan koulutusta on lisätty huomattavasti organisaatiossamme, kuten edellisessä alaluvussa mainittiin. Niin on tapahtunut viime vuosina muun muassa Satu Rantaeskolan johdolla tehdyllä laajalla lähisuhdeväkivallan koulutuksella täydennyskoulutuksessa ja poliisin eri tutkintotasoilla sekä Liimataisen & Rantaeskolan julkaisemalla toiminnallisella käsikirjalla lähisuhde väkivaltaan puuttumiseksi ja ehkäisemiseksi. Nämä laajat kokonaisuudet ovat vastanneet poliisiorganisaation tarpeeseen kehittää lähisuhdeväkivallan tunnistamista, siihen puuttumista riittävän ajoissa sekä väkivallan ennalta ehkäisyä. Tämä edellä mainittu päällystökoulutukseen kuulunut koulutuskokonaisuus oli myös itselleni uusi alku lähteä opinnäytetyössä tutkimaan pari- ja lähisuhdeväkivaltatapauksia.

Lisää koulutusta ja poliisiorganisaation uusien työntekijöiden perehdytystä tarvitaan kuitenkin nimenomaan MARAK-menetelmän tunnettavuuden ja käytön lisäämiseksi. Tältä osin voidaan esittää useita kysymyksiä. Kenen vastuulla koulutus sitten on? Olisiko poliisilaitosten MARAK-

toimijoilla mahdollista pitää aiheesta lyhyitä koulutuksia tai tietoiskuja pienemmille ryhmille esimerkiksi vuosittain? Olisiko THL:lla ja poliisilla mahdollisuuksia tuottaa esimerkiksi yhteistyössä kohdennettua koulutusta poliisitoimijoille? Voisiko sellaisen toteuttaa esimerkiksi webinaarin muodossa, koska poliisiin koetaan kuitenkin olevan ensiarvoisen tärkeä toimija MARAK-menetelmässä?

Etsiessäni tietoa erilaisista riskinarviointyökaluista, tein havainnon, että erilaisia menetelmiä on laadittu sekä kansainvälisesti (3.3.1) että kansallisesti (3.3.2). Esittelemistäni malleista, erityisesti Viron malli kiinnitti huomioni ja voidaankin pohtia, että voisiko Viron malli tukihenkilötoiminnan järjestämisestä vapaaehtoisten voimin olla varteen otettava vaihtoehto kehittää Suomen MARAK-toimintaa. Sovittelun ja rikosuhripäivystyksen toiminta perustuu Suomessa jo vapaaehtoisten käyttämiseen. Heistä on saatu erinomaisia kokemuksia ja tämäkin puoltaa näkemystä, että vapaaehtoisten tukihenkilöiden käyttäminen voisi olla perusteltua myös MARAK-toiminnassa. Toisaalta on kuitenkin syytä muistaa, että MARAK-toimintaan ohjautuneet asiakkaat elävät korkean riskin väkivallan piirissä, joten tukihenkilöltä vaaditaan erityistä osaamista ja tietämystä uhrin tukemisesta. Tukihenkilön on oltava niin sanotusti uhrin puolesta puhuja, oltava aktiivisesti yhteydessä uhriin ja selvitettävä uhrin näkemystä siitä, mikä häntä parhaiten auttaisi ja lisäisi hänen turvallisuuttaan (Piispa ym. 2012, 43.)

Tämän tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että jatkotutkimukselle on tarvetta. Tämän tutkimuksen tulokset perustuvat MARAK-toiminnassa olevien poliisien kokemuksiin menetelmän vaikuttavuudesta ja poliisin roolista. Siksi tässä tutkimuksessa esitetyjä tuloksia voidaan raportoida tarkastelemalla vain heidän kokemuksia ja näkemyksiä. Olisikin mielenkiintoista selvittää MARAKin todellinen tunnettuus poliisiorganisaatioissa teettämällä kysely kaikille poliiseille tämän työtehtävästä riippumatta. Samalla kyselyllä olisi mielenkiintoista selvittää myös vakavan parisuhdeväkivallan tunnistamiseen ja poliisin asenteisiin liittyviä seikkoja.

Toisena jatkotutkimusaiheena olisi mielenkiintoista selvittää vakavan parisuhdeväkivallan uhrien kokemuksia poliisin toiminnasta MARAK-menetelmän parissa. Kuinka he ovat kokeneet poliisin roolin tässä toiminnassa? Mikä poliisin toiminnassa on vaikuttanut siihen, että uhri on joko ohjautunut tai ei ole ohjautunut MARAK-työskentelyn piiriin? Näitä ehdotuksia jatkotutkimusaiheiksi voidaan pitää perusteltuina jo pelkästään kansainvälisten sopimusten ja uhridirektiivin asettamien velvoitteiden vuoksi sekä myös lähisuhdeväkivallan koulutuksen edelleen kehittämiseksi poliisihallinnossa.

7.3 Lopuksi

Tämä opinnäytetyö on syventänyt ymmärrystäni MARAK-toiminnasta, sen vaikuttavuudesta ja siitä, millainen poliisin rooli on, millaisena muut sen näkevät ja millainen sen odotetaan olevan tässä moniammatillisessa viranomaisyhteistyössä. Olen oppinut lisää vakavan parisuhdeväkivallan tunnistamisesta, siitä irtautumisen vaikeudesta ja viranomaisia kohtaavista haasteista toimisaan uhrin auttamiseksi. Tietoisuuteni poliisiorganisaation tuen merkittävytydestä MARAK-toiminnalle on myös lisääntynyt työn tekemisen aikana ja voin olla ylpeä siitä, kuinka paljon muut toimijat arvostavat poliisia osana moniammatillista MARAK-menetelmää.

Väkivalta aiheuttaa väkivallan uhrin, tekijän, heidän lasten ja muiden läheisten terveydelle ja hyvinvoinnille laaja-alaisia haittoja ja yhteiskunnalle runsaasti kustannuksia. Siksi väkivallan mahdollisimman varhainen tunnistaminen ja osapuolten auttaminen ajoissa on olennaisen tärkeää. Tämän tutkimuksen aikana esiin nousi aika ajoin lasten huomioiminen MARAK-toiminnassa ja yleensäkin vakavan parisuhdeväkivallan tapauksissa. Osataanko lapsia huomioida tarpeeksi? Onko lastensuojelu tiiviisti mukana ajamassa lasten etuja osana MARAK-menetelmää? Pohdintaa herättää myös kysymys siitä, huomioidaanko rikoksen tekijäpuolen tukitoimet riittävästi. Kuitenkin tekijäpuolen toimintaan puuttuminen olisi kokonaisuutta ajatellen vaikuttavaa toimintaa. MARAK-menetelmää kyseenalaistettiin joissain vastauksissa juurikin siitä syystä, että se jättää tekijät ja muut asiaan liittyvät osalliset avun ulkopuolelle huomioiden ainoastaan uhrille tarjottavan tuen.

Tutkimuksen tekeminen oli mielenkiintoista ja se eteni loogisesti vaihe vaiheelta. Jälkeenpäin ajateltuna suurimmaksi haasteeksi tässä tutkimuksessa muodostui kyselylomakkeen laatiminen kahden eri tutkimuksen käyttöön. Kysymys oli siitä, että samalla kyselyllä haettiin vastauksia sekä THL:n selvitykseen että tämän työn tutkimusongelmaan. Siksi kyselylomaketta voidaan pitää liian pitkänä, vaikka sitä testattiinkin monen testivastaajan toimesta etukäteen. Kyselyn pituus saattoi osittain olla syynä siihen, että moni vastaaja jätti vastaamatta avoimiin kysymyksiin. Tutkimus on joka tapauksessa tuottanut merkittävää tietoa sekä poliiseille itselleen että muille MARAK-toimijoille. Lisäksi tutkimustulokset antavat THL:lle lisätietoa MARAK-menetelmän kehittämisistä ja tulevaisuutta arvioidessaan.

Kaiken kaikkiaan kysely tuotti selkeitä kehittämistarpeita sekä poliisiorganisaatiossa että MARAK-menetelmässä yleensä. Kokemukset samasta yksittäisestä asiasta vaihtelivat välillä paljonkin, mistä voidaan päätellä vastaajien kuuluneen maantieteellisesti eri työryhmiin ja edustaneen useaa eri toimijaa ja hyvinvointialuetta. Vastaajien vaihtelevat kokemukset roolistaan ja MARAK-menetelmän vaikuttavuudesta kertovat mielestäni vahvasti siitä, että THL:n kansallinen

koordinaatio on ollut tarpeellinen. Yhdenvertaisuutta, yhtenäistämistä, rakenteiden selkeyttä ja kouluttamista kaivataan kaikkien toimijoiden keskuudessa, kaikilla hyvinvointialueilla.

Tämä tutkimus osoitti, että MARAKin tulevaisuuden haasteet ovat edelleen lähes samankaltaiset kuin aikaisempien tutkimusten tekemisen aikaan vuosina 2012 ja 2014. Esimerkiksi koulutusten järjestäminen, toiminnan valtakunnallinen ohjaaminen ja resursointi, selkeiden rakenteiden luominen, MARAK-prosessin seurannan parantaminen ja väkivallan tekijälle oman toimintamallin kehittäminen olivat toiminnan kehittämiskohteiksi nousseita seikkoja kymmenen vuotta sitten ja ovat niitä edelleen. Tutkimus tuotti tietoa esteistä, joita poliisiorganisaatiossa on MARAKin tunnettavuuden lisäämiseksi. Näitä olivat selkeästi koulutuksen ja perehdytyksen puute, joihin organisaatiomme on panostettava tulevaisuudessa MARAK-toiminnan jatkuvuuden varmistamiseksi.

Poliisi kokee MARAK-työskentelyn vaikuttavana ja kokee pääosin pystyvänsä auttamaan parisuhdeväkivallan uhria yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa ja uhrin apua halutessaan. Menetelmän laajentaminen koskemaan sekä uhrin lapsia että väkivallan tekijöitä ja avun tarjoaminen uhrin koko lähipiirille olisivat askel eteenpäin kohti tulevaisuutta. Tähän on haettava toimivia käytäntöjä maailmalta.

LÄHTEET

Kirjallisuus

Ahola, Tapani & Ahola Maiju 2016: Väkivallasta turvallisuuteen. Lyhytterapiainstituutti Oy.

Brandt Jonna 2019-2020: DASH-Riskiarvioinnin ennustekyky ja sen merkitys MARAK-toiminnalle. Oikeuspsykologian erikoistumiskoulutus 2019–2020. Kirjallinen lopputyö. Luettavissa: <https://legalpsy.fi/wp-content/uploads/2021/08/Jonna-Brandt-1.pdf>.

Ellonen, Noora & Kivivuori, Janne & Rantaeskola, Satu & Aaltonen, Mikko & Latvala, Antti & Tyni, Sasu 2024: Kriminaalipolitiikka- tavoitteet, keinot ja vaikutukset. Gaudeamus.

Haikansalo, Anu & Korander, Timo. 2024: Poliisi (ylempi AMK) -opinnäytetyön ohje

Heikkilä, Tarja 2014: Tilastollinen tutkimus. 9. uudistettu painos. Edita Publishing Oy.

Heimonen, Tuija 2024: MARAK-menetelmän kehittäminen. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 27.1.2024. Powerpoint-esitys.

Helminen, Jari 2017: Asiakkaan moniammatillinen ohjaus sosiaali- ja terveyden huollossa. Edita.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara Paula 2013: Tutki ja kirjoita.

Inkiläinen, Topias & Leimuvirta, Olli 2023: Poliisille tarkoitettu pikaopas MARAK-toiminnasta. Poliisiammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

Isoherranen, Kaarina 2008: Enemmän yhdessä- moniammatillinen yhteistyö. WSOY Oppimateriaalit Oy.

Kananen, Jorma 2011: Kvantti. Kvantitatiivisen opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja- sarja. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananen, Jorma 2019: Opinnäytetyön ja pro gradun pikaopas- avain opinnäytetyön ja pro gradun kirjoittamiseen. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja- sarja. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Korhonen, Jaana 2019: Moniammatillisen työryhmän toiminnan kehittäminen- moniammatillisuutta oppimassa. Pro gradu tutkielma. Terveyshallintotiede. Itä-Suomen yliopisto. Luettavissa: https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/20785/urn_nbn_fi_uef-20190628.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 10.10.2024.

Kyyrönen, Jenniina 2022: Alueelliset eroavaisuudet poliisin MARAK-työryhmätoiminnassa Hämeen poliisilaitoksen sisällä. Poliisiammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Luettavissa https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/708819/ON_Kyyr%EF%BF%BDnen.pdf?sequence=2. Luettu 12.10.2024.

Lang, Ailen & Kallaste, Epp & Anspal, Sten & Rentel, Anu & Kivi, Laura 2023: Evaluation of the impact of the MARAC networking model. Eesti rakendusuuringute keskus center.

Liimatainen, Minna & Rantaeskola Satu 2022: Toiminnallinen käsikirja lähisuhdeväkivaltaan puuttumiseksi ja ennalta estämiseksi. Poliisihallitus.

Mela, Marianne & Houtsonen, Jarmo 2020: Domestic Violence risk assessment and case documentation. Police University College of Finland.

Merjeslampi, Jani 2021: Parisuhdeväkivaltaa kokeneen naisen kohtaaminen ja avun tarjoaminen sosiaali- ja terveysalalla. Jyväskylän yliopisto. Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Pro gradu tutkielma. Luettavissa: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/76569/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-202106153770.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Luettu 9.10.2024.

Monckton Smith, Jane 2020: Threat Assessment and Pattern Analysis in CCB and Stalking. University of Gloucestershire. Luettavissa: <https://eprints.glos.ac.uk/6896/1/6896%20Monckton-Smith%20%282019%29%20Intimate%20Partner%20Femicide%20using%20Foucauldian.....pdf> Luettu 1.10.2024.

Mönkkönen, Kaarina & Kekoni, Taru & Pehkonen, Aini 2019: Moniammatillinen yhteistyö: vaikuttava vuorovaikutus sosiaali- ja terveysalalla. Gaudeamus.

Niemi-Kiesiläinen, Johanna 2024: Rikosprosessi ja parisuhdeväkivalta. WSOY.

Nieminen, Ronja 2022: Oulun MARAK-työryhmä; toiminnan kehityskohteet ja haasteet. Poliisiammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Luettavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/751166/ON_Nieminen.pdf?sequence=2&isAllowed=y. Luettu 10.10.2024.

October, Martta & Laitinen, Hanna-Leena 2022: Ohjeet kunnille ja hyvinvointialueille lähisuhdeväkivallan ehkäisyn koordinaattorakenteiden ja lähisuhdeväkivallan vastaisen toiminnan järjestämiseksi. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Ohjaus 10/2022. Luettavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144538/OHJ2022_010_09062022.pdf?sequence=4&isAllowed=y. Luettu 10.10.2024.

Piispa, Minna & Tuominen, Mia & Ewalds, Helena 2012: MARAK, kokemuksia parisuhdeväkivallan riskinarvioinnin menetelmän kokeilusta Suomessa. Raportteja 10/1012. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. Luettavissa: [https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90818/URN ISBN 978-952-245-601-4.pdf?sequence=1](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90818/URN_ISBN_978-952-245-601-4.pdf?sequence=1). Luettu 2.10.2024.

Piispa, Minna & Lappinen, Laura. 2014: MARAK-moniammattillista apua väkivallan uhrille. Arviointiraportti 21/2014. Luettavissa: [https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116230/URN ISBN 978-952-302-240-9.pdf?sequence=1](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116230/URN_ISBN_978-952-302-240-9.pdf?sequence=1). Luettu 5.10.2024.

Piispa, Minna & October, Martta 2017: Vaikuttava työkalu toistuvaan parisuhdeväkivaltaan puutumiseen. Yhteiskuntapolitiikka-lehti 2017. Luettavissa: [https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/134851/YP1703 Piispa%26October.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/134851/YP1703_Piispa%26October.pdf?sequence=1&isAllowed=y). Luettu 10.10.2024.

Robinson, Amanda 2004. Domestic Violence MARACs for Very High-Risk Victims in Cardiff, Wales: A Process and Outcome Evaluation. School of Social Sciences, Cardiff University.

Robinson, Amanda 2006. Reducing Repeat Victimization Among High-Risk Victims of Domestic Violence. The Benefits of a Coordinated Community Respose in Cardiff, Wales: A Process and Outcome Evaluation. School of Social Sciences. Cardiff University.

Ruuskanen, Elina 2023: Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelman 2020–2023 loppuraportti. Oikeusministeriön julkaisuja 2023:9. Luettavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164769/OM_2023_9_ML.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 15.10.2023.

Siltala, Heli & Hisasue, Tonomi & Hietämäki, Johanna & Saari, Juhani & Laajasalo, Taina & October, Martta & Laitinen, Hanna-Leena & Raitanen, Jani 2022: Lähisuhdeväkivalta lisää palvelujen käyttöä ja kustannuksia. Policy Brief 2022:24. Valtioneuvoston selvitys ja tutkimustoiminta.

Sipinen, Kaisa & Vesala, Viivi 2022: Kaakkois-Suomen poliisilaitoksen MARAK-toiminnan vaikutavuus. Poliisiammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Luettavissa: [https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/711270/ON Sipinen Vesala.pdf?sequence=2&isAllowed=y](https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/711270/ON_Sipinen_Vesala.pdf?sequence=2&isAllowed=y). Luettu 1.10.2024.

Suonpää, Karoliina & Koskela, Tarja & Sutela, Mika & Törölä, Miisa & Aaltonen, Mikko 2023: Naisiin kohdistuvat parisuhdetapot; Tapahtumaketjut, taustat ja ehkäisy. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisuja 2023:16. Valtioneuvoston kanslia. Luettavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164731/VNTEAS_2023_16.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 16.10.2024.

Vilkka, Hanna 2015: Tutki ja kehitä. PS Kustannus.

Vilkka, Hanna 2021: Näin onnistut opinnäytetyössä; ratkaisut tutkimuksen umpikujiiin. PS-kustannus.

Vilkka, Hanna 2024: Johdatus monimenetelmätutkimukseen. Santalahti-kustannus.

Viralliset lähteet

POL-2020-28566. Poliisin toiminta perhe- ja lähisuhdeväkivallan sekä naisiin kohdistuvan väkivallan tapauksissa. Poliisihallituksen ohje.

POL-2021-116664. Valvonta- ja hälytystoiminnan kenttämuistio (KEMU) lähisuhdeväkivaltaa koskeville. Poliisihallituksen ohje.

POL-2021-137982. Poliisin palveluohjauskirje lähisuhdeväkivallan osapuolille liitteineen. Poliisihallituksen ohje.

Sisäministeriö 2019: Enska- poliisin ennalta estävän työn strategia 2019 - 2023. Sisäinen turvallisuus. Sisäministeriön julkaisuja 2019:3. Luettavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161300/SM_3_19_ENSKA.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 15.10.2024.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2017 (STM 2017): Istanbulin sopimuksen toimeenpanosuunnitelma vuosille 2018-2021. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2017:16. Sosiaali- ja terveysministeriö. Luettavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160401/16_2017_Istanbulin%20sopimuksen%20tps%202018-21_suomi.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 15.10.2024.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2019 (STM 2019): Lähisuhdeväkivaltaan puuttumisen ja ehkäisyn prosessit- lähisuhdeväkivaltatyön hyvät käytännöt rakenteisiin. Luettavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162012/STM_2019_55_Rap.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 12.10.2024.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2022 (STM 2022): Istanbulin sopimuksen toimeenpanosuunnitelma vuosille 2022–2025. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2022:7. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki 2022. Luettavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163902/STM_22_7_J.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 15.10.2024.

Valtioneuvoston julkaisuja, Policy Brief 2022:24 Luettavissa: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164292/24-2022-L%C3%A4hisuhdev%C3%A4ki-valta%20lis%C3%A4%C3%A4%20palvelu-jen%20k%C3%A4ytt%C3%B6%C3%A4%20ja%20kustannuksia.pdf?sequence=4> . Luettu 11.10.2024.

Muut lähteet

Bronstein, Laura 2003: A model for interdisciplinary collaboration. Luettavissa: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/12899277/>. Luettu 4.10.2020.

Ensi- ja turvakotien liitto. Perhe- ja lähisuhdeväkivalta. Verkkosivut. Luettavissa: <https://ensijaturvakotienliitto.fi/tukea-ammattilaiselle/perhe-ja-lahisuhdevakivalta/>. Luettu 10.10.2024.

GREVIO, Baseline Evaluation Report Finland 2019. Council of Europe. Luettavissa: <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/-/grevio-publishes-its-first-baseline-evaluation-report-on-finland>. Luettu 17.10.2024.

Hyötylä, Tiina & Pehkonen, Marja 2024: MARAK-etäkokous Lapin malli. Powerpoint esitys. MARAK-seminaari.

Krogell, Jenni & Niklander, Elisa & Kervinen, Elina 2024: Lähisuhdeväkivallan vastaiseen työhön tarvitaan vankempia rakenteita. THL-blogikirjoitus. Julkaistu 29.8.2024. Luettavissa: <https://blogi.thl.fi/lahisuhdevakivallan-vastaiseen-tyohon-tarvitaan-vankempia-rakenteita/>. Luettu 15.10.2024.

Martikainen, Jari 2024: MARAK-etäkokous Lapin malli Lapin HVA. Internet-lähde. Luettavissa: <https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/marak-etakokous-lapin-malli-lapin-hva-rrp-p4-i2i4>. Luettu 20.10.2024.

Niklander, Elisa 2023: MARAK-kehittämisen suunnitelma vuosille 2023-2024. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Suunnitelma.

Niklander, Elisa & Heimonen, Tuija 2023: Parisuhdeväkivallan tunnistamista ja riskinarviointia tulee tehostaa Suomessa. Blogikirjoitus. Luettavissa: <https://blogi.thl.fi/parisuhdevakivallan-tunnistamista-ja-riskinarviointia-tulee-tehostaa-suomessa/>. Luettu 11.10.2024.

Rajala, Salla 2024: Kriminologi pitää epäiltyä murhaa poikkeuksellisenä. Lehtiartikkeli. Helsingin sanomat 16.10.2024. Luettavissa: <https://www.hs.fi/pkseutu/art-2000010764455.html>. Luettu 16.10.2024.

Rikoksantorjunta: MARAK. Verkkolähde. Luettavissa: <https://rikoksantorjunta.fi/marak>. Luettu 10.10.2024.

RISKSAM 2023: Örebro Universitetet. Luettavissa: <https://www.oru.se/forskning/forsknings-proj/bsr/risksam/>. Luettu 30.9.2024.

Safelives: Multi-agency risk assesment conferences. Luettavissa: <https://safelives.org.uk/about-domestic-abuse/domestic-abuse-response-in-the-uk/what-is-a-marac/>. Luettu 15.10.2024.

Safelives 2023: Honour-based abuse and forced marriage cases at Marac in Scotland. Research Report. Luettavissa: https://safelives.org.uk/wp-content/uploads/Honour-based_abuse_Marac_research_report.pdf. Luettu 2.10.2024.

Sinetti 2024: GREVIO vieraili Hennalassa. Sinetti-uutinen. 19.1.2024.

THL-verkkosivut: MARAK ja poliisi. Luettavissa: <https://thl.fi/documents/155392151/190324319/MARAK+poliisi.pdf/a193d70e-5cef-4e45-afbf-09e65fdd894f/MARAK+poliisi.pdf?t=1506071858358>. Luettu 10.10.2024.

THL 2012: MARAK-opas. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Luettavissa: https://thl.fi/documents/155392151/190324319/Koulutusopas_Marakista_2012.pdf/b60e296b-ea43-4ca8-82c2-52b7cb048c1c/Koulutusopas_Marakista_2012.pdf?t=1505994406422. Luettu 10.10.2024

THL 2020: Väkivaltakäsitteiden sanasto. Terveiden- ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 1/2020. Luettavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139150/URN_ISBN_978-952-343-211-6.pdf. Luettu 20.10.2024.

THL 2023: Lähisuhdeväkivalta 2021. Terveiden- ja hyvinvoinnin laitos. Tilastoraportti 43/2023. Julkaistu 29.06.2023. Luettavissa: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146800/L%c3%a4hisuhdev%c3%a4kivalta%202021%20Suurin%20osa%20%c3%a4hisuhdev%c3%a4kivallan%20uhreista%20on%20edelleen%20nai>

[sia%20tai%20tytt%c3%b6j%c3%a4%2c%20seksuaaliv%c3%a4kivallan%20uh-reilla%20usein%20my%c3%b6s%20aiempia%20v%c3%a4kivaltakokemuksia.pdf?sequence=1&isAllowed=y](#). Luettu 20.10.2024.

THL 2023: MARAK-moniammattillinen riskinarviointi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos Päivitetty 5.12.2023. Luettavissa: <https://thl.fi/aiheet/vakivalta/tyon-tueksi/marak-moniammattillinen-riskinarviointi>. Luettu 1.10.2024.

THL 2024: MARAK-tilannekuva. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Laatinut Heimonen Tuija. PowerPoint-esitys.

Safelives: Multi-agency risk assesment conferences. Luettavissa: <https://safelives.org.uk/about-domestic-abuse/domestic-abuse-response-in-the-uk/what-is-a-marac/>. Luettu 11.10.2024.

Safelives 2023: Honour-based abuse and forced marriage cases at Marac in Scotland. Research Report. Luettavissa: https://safelives.org.uk/wp-content/uploads/Honour-based_abuse_Marac_research_report.pdf. Luettu 2.10.2024.

Webropol 2024: Mikä on hyvä vastausprosentti. Verkkolähde. Luettavissa: <https://webropol.fi/mika-on-hyva-kyselyn-vastausprosentti/>. Luettu 10.10.2024.

LIITE 1

SAATEKIRJE MARAK-KYSELYYN

Hei,

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos käynnisti vuoden 2023 alussa kehittämistyön, jonka tarkoituksena on yhtenäistää MARAK- toimintaa valtakunnallisesti ja kannustaa hyvinvointialueita laajentamaan menetelmän käyttöä niin, että kaikille tulisi yhdenvertainen mahdollisuus päästä MARAK-työryhmän avun piiriin asuinpaikastaan riippumatta. Lisäksi tavoitteena on vahvistaa MARAKin kansallista koordinaatiota uudessa soterakenteessa sekä tuottaa ja päivittää koulutusmateriaalia.

Lisäksi kehittämistyön merkittävänä tavoitteena on tuottaa selvitys ammattilaisten kokemuksista MARAK-menetelmän käytöstä ja sen vaikuttavuudesta Suomessa.

Tällä sinulle lähetetyllä kyselyllä on tarkoitus kerätä aineistoa edellä mainittuun THL:n selvitykseen ja siksi tämä kysely on lähetetty juuri sinulle, MARAK-työryhmän jäsen.

THL:n selvityksen lisäksi tällä samalla kyselyllä kerätään aineistoa myös Miia Mäkelän YAMK-opinnäytetyötä varten. Mäkelä suorittaa Poliisiammattikorkeakoulussa YAMK-opintoja ja tekee opinnäytetyönsä MARAKin kehittämisestä ja MARAK-menetelmän vaikuttavuuden kokemuksista poliisiorganisaatiossa. Hänen työnsä keskeisenä tavoitteena on löytää MARAK-prosessin ja -työryhmätoiminnan suurimmat haasteet ja kehityskohteet erityisesti poliisin näkökulmasta. Lisäksi Mäkelän työn tarkoituksena on selvittää muiden viranomaisten näkemyksiä poliisin roolista MARAK-työryhmien jäsenenä sekä poliisin itsensä näkemyksiä siitä, millä keinoin parisuhdeväkivallan tunnistamista ja MARAK-ohjauksia poliisiorganisaatiossa voisi lisätä.

Kyselyn vastauksia tullaan säilyttämään tietoturvallisesti ja ne käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti. Vastauksia käsittelevät Heimosen ja Mäkelän lisäksi THL:n väkivallan vastaisen työn osaamiskeskittymän kehittämispäällikkö Elisa Niklander. Kyselyn alussa vastaajilta kysytään taustaorganisaatiota, muita taustatietoja ei lomakkeessa kysytä. Tulokset raportoidaan niin, ettei yksittäistä vastaajaa pystytä tunnistamaan. Vastauksia käytetään opinnäytetyötä ja THL:n selvitystä varten sekä mahdollisesti myöhemmin MARAK-toiminnan kehittämisessä tai tilastoinnissa.

Vastaamalla kyselyyn, annat suostumuksen tutkimukseen osallistumiselle ja vastauksia koskevien tulosten julkaisemiseen. Samalla annat luvan hyödyntää vastauksiasi MARAK-toiminnan kehittämisessä. Jokainen vastaus on todella tärkeä sekä tutkimuksen onnistumisen että MARAK-toiminnan kehittämisen kannalta.

Kysely sisältää sekä monivalintakysymyksiä että avoimia kysymyksiä; avoimiin kysymyksiin vastaaminen ei ole pakollista. Arvostamme kuitenkin suuresti, jos sinulla on aikaa vastata myös avoimiin kysymyksiin, koska ne syventävät vastauksia tuottaen merkittävää lisätietoa. Vastaamiseen kuuluu vastaajasta riippuen aikaa noin 20 minuuttia. Kysely on avoinna neljä viikkoa 24.5.2024 saakka. Kyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista.

Mikäli sinulla on kysymyksiä tai huolenaiheita tutkimukseen liittyen, voit olla yhteydessä opinnäytetyön tekijään, Miia Mäkelään tai THL:n erikoissuunnittelija Tuija Heimoseen sähköpostitse.

Kiitos osallistumisestasi ja arvokkaista vastauksistasi.

Tuija Heimonen

tuija.heimonen@thl.fi

Miia Mäkelä

miia.makela@poliisi.fi